

**Η Γραμματική
της
νεοελληνικής Γλώσσας**

(σε 86 μαθήματα)

ΜΕ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

**ΚΩΝ/ΝΟΥ ΑΘ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ**

ΛΑΡΙΣΑ 2010
γ' έκδοση

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1.ΧΡΗΣΤΟΥ ΤΣΟΛΑΚΗ :*Νεοελληνική Γραμματική* Ο.Ε.Δ.Β. 1994
- 2.Ν. ΑΝΔΡΙΩΤΗ : *Ετυμολογικό Λεξικό της κοινής Νεοελληνικής* –Θεσσαλ. 1983
- 3.ΓΕΩΡ. ΑΡΓΥΡΙΑΔΗ: *Μαθήματα Γλωσσολογίας* Φλώρινα 1981
- 4.Α. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗ : *Εισαγωγή στην ετυμολογία* Αθήνα 1987
- 5.Γ. ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ :*Θεωρητική Γλωσσολογία* Αθήνα 1980
- 6.Ν.ΑΝΔΡΙΩΤΗ : *Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας* Θεσσαλονίκη 1992
- 7.ΙΔΡ. ΜΑΝ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ :*Νεοελληνική Γραμματική της Δημοτικής* 1941
- 8.ΙΝΣΤΙΤ. ΝΕΟΕΛ. ΣΠΟΥΔΩΝ ΘΕΣΣ/ΚΗΣ: *Τα Ελληνικά ως δεύτερη γλώσσα*1996

Το βιβλίο «**Η ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΜΕ ΑΣΚΗΣΕΙΣ**» χρησιμοποιήθηκε ως βασικό γλωσσικό εγχειρίδιο στην προκατάρτιση δύο σεμιναρίων της ΠΑΣΕΓΕΣ (στα ομώνυμα Κ.Ε.Κ.) που διοργανώθηκαν στη Λάρισα ,στο διάστημα 1 Νοεμβρίου-31 Δεκεμβρίου 1997.

Τα σεμινάρια αφορούσαν στην επιμόρφωση παλιννοστούντων Ελλήνων από την Αλβανία και τις χώρες της τέως Ε.Σ.Σ.Δ.

Α΄ ΕΚΔΟΣΗ 1997

Β΄ ΕΚΔΟΣΗ 2003

Γ' ΕΚΔΟΣΗ 2010

Μάθημα 1^ο Η πρόταση

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ: *Ο λαγός τρέχει.
Η δασκάλα έρχεται.
Το παιδί διαβάζει.
Τα μωρά κλαίνε.*

Μια **πρόταση** είναι μια φράση με ολοκληρωμένο νόημα. Αρχίζει με κεφαλαίο γράμμα και κλείνει με τελεία.

Για να έχει μια φράση νόημα πρέπει, τουλάχιστον, να έχει ρήμα (τρέχει, έρχεται, διαβάζει, κλαίνε). Τι είναι όμως ρήμα;

Ρήμα είναι η λέξη που μας δείχνει τι κάνει ή τι παθαίνει το πρόσωπο, ζώο ή πράγμα, για το οποίο γίνεται λόγος στην πρόταση (το υποκείμενο δηλαδή).

Έτσι λέμε : Τι κάνει ο λαγός ; ~ **Τρέχει.**

Τι κάνει η δασκάλα; ~ **Έρχεται.**

Τι κάνει το παιδί ; ~ **Διαβάζει.**

Τι κάνουν τα μωρά; ~ **Κλαίνε.**

Το πρόσωπο, ζώο ή πράγμα που υπάρχει στις προτάσεις λέγεται **ουσιαστικό**. Π.χ. ο λαγός, η δασκάλα, το παιδί, τα μωρά.

Οι προτάσεις μπορεί να έχουν και διαφορετική μορφή , δηλαδή :

- ❖ *Ο λαγός τρέχει . ή Τρέχει ο λαγός.*
- ❖ *Η δασκάλα έρχεται . ή Έρχεται η δασκάλα.*
- ❖ *Το παιδί διαβάζει. ή Διαβάζει το παιδί.*
- ❖ *Τα μωρά κλαίνε. ή Κλαίνε τα μωρά.*

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1.Βάλε το ουσιαστικό που λείπει :

(τα γλυκά, η δασκάλα, η γιαγιά, Ο Γιώργος, τα παιδιά, η θάλασσα)

- μελετά.
- λέει παραμύθια.
- παίζουν.
- διδάσκει.
- έχει κύματα σήμερα.

2.Βάλε τα ρήματα που λείπουν:

(διαβάζουν, λύνει, αρέσει, παίζουν, αγοράζω, κόβεις)

Τα κορίτσια με τις κούκλες.
Οι μαθητές την Ιστορία.
Μου σε παρακαλώ λίγο ψωμί;
Ο Γιώργος τις ασκήσεις.
Μου το παγωτό.
Εγώ θα ένα ποδήλατο.

3. Αντιστοίχισε ό,τι ταιριάζει :

Ο ψαράς	πλέκει.
Ο αθλητής	μελετά.
Ο έμπορος	τρέχει.
Ο κυνηγός	πουλάει.
Η γιαγιά	κυνηγά.
Ο μαθητής	ψαρεύει.

Μάθημα 2^ο Οι αριθμοί

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ : *Εγώ διαβάζω το μάθημά μου.
Εμείς διαβάζουμε τα μαθήματά μας*

Παρατηρούμε ότι η πρώτη πρόταση μιλάει για έναν (εγώ) που κάνει (διαβάζει) κάτι (το μάθημα). Αντίθετα η δεύτερη φράση μιλάει για πολλούς (εμείς) που κάνουν (διαβάζουμε) κάτι (τα μαθήματά μας).

Όταν μιλάμε για έναν τότε έχουμε ενικό αριθμό. Όταν μιλάμε για πολλούς, τότε έχουμε πληθυντικό αριθμό. Έτσι λοιπόν, συμπερασματικά, λέμε ότι οι αριθμοί είναι δύο: **ενικός** και **πληθυντικός**.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Από το ένα (ενικό), στα πολλά (πληθυντικό)

Ο μαθητής άφησε την τσάντα του. ---
 Ο γεωργός οργώνει το χωράφι του. ---
 Η μητέρα μαγειρεύει φαγητό. ---
 Το πλοίο είναι αραγμένο ---
 Το αστέρι είναι φωτεινό. ---

 Εσύ μπορείς να τρέξεις γρήγορα. ---

2. Συμπλήρωσε τις καταλήξεις των ρημάτων που λείπουν (στο παρόν):

Ο Γιώργος και ο Βασίλης δουλεύ..... σε συνεργείο. Ο Γιώργος πήγ... στη δουλειά τα χαράματα. Ο μανάβης πουλ... τρία κιλά μήλα. Η γιορτή των Χριστουγέννων και η Πρωτοχρονιά πλησιάζ.... Ο ήλιος λάμπ... το πρωί. Τη νύχτα λάμπ... τα αστέρια. Σήμερα εγώ και η οικογένειά μου κολυμπ... στη θάλασσα. Η μητέρα πλέκ... ένα πουλόβερ για μένα, γι' αυτό την αγαπ...

3. Συμπλήρωσε τα ρήματα που λείπουν στον κατάλληλο αριθμό και στο πρόσωπο που ταιριάζει: (ξυπνώ, κατεβαίνω, χτυπώ, σκούζω, ανοίγω, λάμπω)
 Μια πόρτα α..... Τα φρένα
 Τ' αστέρια Το ξυπνητήρι
 Ο Γιώργος κι εγώ τη σκάλα. Η μητέρα μας πριν από μας.

Μάθημα 3ο

Άρθρα. τα γένη των ουσιαστικών και των άρθρων.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ: *Ο πατέρας εργάζεται.*

Η γάτα νιαουρίζει.

Το πορτοκάλι είναι θρεπτικό.

Οι φίλοι μου με αγαπάνε.

Οι ντουλάπες είναι συνήθως ξύλινες.

Τα παιδιά πάνε σχολείο.

Οι υπογραμμισμένες λέξεις είναι βεβαίως ουσιαστικά. Έχουν όμως μπροστά τους κάποιες μικρές λεξούλες, τα άρθρα (ο, η, το).

Άρθρα: είναι οι λεξούλες που μπαίνουν μπροστά από τα ουσιαστικά και είναι τα εξής: **ο, η, το** (αυτά λέγονται **οριστικά άρθρα**).

Τα άρθρα μας δείχνουν και το γένος των ουσιαστικών. Όταν είναι μπροστά το άρθρο **ο**, τότε το ουσιαστικό είναι *αρσενικό*, όταν είναι το **η**, είναι *θηλυκό*, όταν βρίσκεται **το**, τότε *ουδέτερο*. (Αυτά λέγονται **γένη** των ουσιαστικών.)

Στον πληθυντικό τα άρθρα αλλάζουν :

ΕΝΙΚΟΣ	ο	η	το
ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ	οι	οι	τα

- ❖ **ΠΡΟΣΟΧΗ** στην ορθογραφία: *Η θαλασσινή αλμύρα. Οι ναυτικοί είναι θαλασσινοί.* Η πρώτη λέξη θαλασσινή γράφεται με η (ήτα) γιατί είναι θηλυκό στον ενικό, ενώ η δεύτερη (θαλασσινοί) είναι αρσενικό στον πληθυντικό. Προσοχή λοιπόν.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Βάλε τα άρθρα που λείπουν:

- .. μπαμπάς και .. μαμά αγαπούν .. παιδιά τους.
 .. σχολείο και .. εκκλησία βοηθούν ... μαθητές.
 .. φίλοι μου ήρθαν κατά ... τέσσερις στη γιορτή μου.

Σήμερα φόρεσα .. καινούρια μου ρούχα.

2. Να χωρίσεις τις λέξεις κατά γένος και να τις γράψεις με το άρθρο τους:

(γιαγιά, θάλασσα, νερό, τυρί, ψωμί, αδερφός, παππούς, αντί, μύτη, γιορτή, σπίτι, μαμά, βασίλισσα, θρανίο, γιατρός, ιατρείο, βουνό, γαλατάς, καναπές, χάρτης, αγελάδα, σκύλος, χωράφι, οδηγός, ημέρα, χαρά, κουτί.)

αρσενικά	θηλυκά	ουδέτερα
	η γιαγιά	το νερό

3. Να συμπληρώσεις τις καταλήξεις:

Ο πατέρ... και η μητέρ.. εργάζονται σε ανθοπωλεί.. .
 Η θάλασσ.. είναι ήρεμη και τα παιδ... κολυμπούν.
 Ο ψαρ... και ο γι... του έπιασαν αστακ.... και καβούρ... .

4. Βρες και υπογράμμισε τα ορθογραφικά λάθη:

Η όμορφοι κήποι. Οι όμορφοι θάλασσα. Η Μαρία είναι η αγαπημένη μου φίλη. Η γιορτινοί ατμόσφαιρα. Οι γιορτινοί κουραμπιέδες.

Μάθημα 4^ο

Οι καταλήξεις των ουσιαστικών (αρσενικά-θηλυκά)

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ : *Οι φίλοι μου ήρθαν στο σπίτι.
Οι μαθητές έγραψαν διαγώνισμα.
Οι γονείς των μαθητών είχαν συνέδριο.
Οι γιαγιάδες λένε παραμύθια.
Οι βροχές αρχίζουν πάντα το φθινόπωρο.*

Παρατηρούμε ότι τα αρσενικά σε -ος έχουν κατάληξη στον πληθυντικό -οι (π.χ. ο φίλος, οι φίλοι), ενώ τα αρσενικά σε-ης έχουν στον πληθυντικό

-ες (π.χ. ο μαθητής, οι μαθητές) και αυτά που τελειώνουν σε -ας παίρνουν στον πληθυντικό κατάληξη -εις (π.χ. ο γονέας, οι γονείς).

Περίπου το ίδιο συμβαίνει και στα θηλυκά: αυτά που τελειώνουν είτε σε -α, είτε σε -η παίρνουν στον πληθυντικό κατάληξη -ες (η γιαγιά, η βροχή ~οι γιαγιάδες¹, οι βροχές²)

ΣΗΜΕΙΩΣΗ 1: Σ' αυτή την περίπτωση τα ουσιαστικά παίρνουν στον πληθυντικό μία παραπάνω συλλαβή Π.χ.: για-για, για-για-δες.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ 2: Φυσικά υπάρχουν και διαφορετικοί σχηματισμοί καταλήξεων. Εδώ γράφονται οι βασικές καταλήξεις.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΒΑΣΙΚΩΝ ΚΑΤΑΛΗΞΕΩΝ

	ΕΝΙΚΟΣ	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ
ΑΡΣΕΝΙΚΑ	-ος -ης -ας	-οι -ες -εις ή -ες
ΘΗΛΥΚΑ	-α -η	-ες -ες

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Διάβασε προσεκτικά τις προτάσεις και συμπλήρωσε τις καταλήξεις που λείπουν :

Η Βασιλικ.. και η Φωτειν.. είναι μαθήτρι...
Οι γον... του Μιχάλ.. πήγαν τρεις εκδρομές.
Στις γιορτ.. ανταλλάσσουμε ευχ... .

Οι τολμηρ.. έχουν ανδρεί.. .

Ο Γιώργ... και η Νίκ.. είναι οι πιο καλ.. μου φίλ.. .

2. Να μεταφέρεις τα ουσιαστικά με τα άρθρα τους στον ενικό :

οι γεωργοί	→
οι θάλασσες	→
οι μανάβηδες	→
οι μαθήτριες	→
οι μαθητές	→
οι φίλοι	→
οι φίλες	→
οι νίκες	→
οι έμποροι	→
οι νίκες	→
οι γιορτές	→
οι μάνες	→
οι δάσκαλοι	→
οι δασκάλες	→
οι γιατροί	→
οι ποδοσφαιριστές	→
οι χώρες	→
οι κουρείς	→
οι ιερείς	→
οι βασίλισσες	→

Μάθημα 5^ο

Τα μέρη του λόγου (γενικά)

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ: *Μέσα στον κάμπο , λίγο πιο πέρα από τα σπίτια υπάρχει ένα άλλο απομονωμένο σπίτι. Εκεί μένει ο γιατρός. Η πόρτα του σπιτιού του είναι μεγάλη και ξύλινη. Μεγάλες είναι επίσης και οι μπαλκονόπορτες.*

Παρατηρούμε προσεκτικά το κείμενο. Υπάρχουν λέξεις ,όπως η λέξη σπίτι που τις συναντάμε με διαφορετικές μορφές. Π.χ. σπιτιού, σπίτια. Το ίδιο συμβαίνει με τη λέξη μεγάλη-μεγάλες, όπως και με τη λεξούλα η-οι.

Οι λέξεις που τις βρίσκουμε σε διαφορετικές μορφές λέγονται **κλιτές**, δηλαδή κλίνονται (αλλάζουν μορφή). Υπάρχουν όμως και λέξεις ,όπως οι: **μέσα, πιο, πέρα από, εκεί** που δεν τις συναντάμε σε διαφορετικές μορφές, που δεν κλίνονται δηλαδή. Αυτές οι λέξεις λέγονται **άκλιτες** .

Οι κλιτές και οι άκλιτες λέξεις λέγονται μέρη του λόγου. Τα μέρη του λόγου είναι δέκα:

- Α' κλιτά :** Άρθρα (ο, η, το, κ.λ.π.)
Ουσιαστικά (Γιώργος, δασκάλα, σπίτι)
Επίθετα (μαύρος, φιλικός, ψηλή)
Αντωνυμίες (εγώ, εκείνος, κάτι)
Ρήματα (βλέπω, κάθομαι, τρέχεις)
Μετοχές (κρυμμένος, τρέχοντας ¹)
- Β' άκλιτα :** Προθέσεις (με, για, σε)
Σύνδεσμοι (και, ότι, να)
Επιρρήματα (χθες, όχι, πολύ)
Επιφωνήματα (ωχ, αμάν)

Σημείωση ¹ : κανονικά οι μετοχές σε –οντας ή –όντας είναι άκλιτες αλλά επειδή προέρχονται από ρήματα συμπεριλαμβάνονται στα κλιτά μέρη του λόγου.

ΑΣΚΗΣΗ

Χώρισε τις λέξεις σε κλιτές και άκλιτες :

« Ο Δημήτρης και ο Γιώργος κουβεντιάζουν για τα όνειρα που είδαν. Ο ένας είδε ότι ήταν πάνω σε ένα αεροπλάνο πολύ ψηλά, μέσα στα σύννεφα

ενώ ο άλλος ότι κολυμπούσε μέσα σε βαθιά νερά. Πριν τελειώσουν όμως την κουβέντα τους ακούστηκε η είδηση για τον πόλεμο.»

Κλιτά : Ο, Γιώργος, ο,.....

Άκλιτα: και, για,

Μάθημα 6^ο

Το οριστικό και το αόριστο άρθρο

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ : Ένας φίλος μου ήρθε στο σπίτι.
Ο Γιώργος ήρθε στο σπίτι μου.
Η βάρκα του Ανδρέα γύρισε στο λιμάνι.
Μια βάρκα γύρισε στο λιμάνι
Το σκυλί του Δημήτρη το λένε Αζόρ.
Ο Δημήτρης έχει ένα σκυλί.

Μπροστά από τα ουσιαστικά υπάρχουν μικρές λεξούλες που λέγονται **άρθρα** (είναι οι υπογραμμισμένες στις προηγούμενες προτάσεις). Ας ρίξουμε μια ματιά στην τρίτη και στην τέταρτη από τις προτάσεις: Ενώ στην πρώτη από αυτές τις προτάσεις, μπροστά από τη λέξη βάρκα υπάρχει το άρθρο <Η>, στην επόμενη το άρθρο της ίδιας λέξης (βάρκα) γίνεται <Μια>. Γιατί όμως γίνεται αυτό;

Όταν θέλουμε να μιλήσουμε για κάποιον, κάποια, ή κάτι συγκεκριμένο και ορισμένο βάζουμε σαν άρθρα τις λεξούλες : **ο, η, το**. Αυτά λέγονται

οριστικά άρθρα. Π.χ. Ο Γιώργος, η βάρκα, το σκυλί.

Όταν όμως μιλάμε γενικά κι αόριστα για κάποιον, κάποια, ή κάτι χρησιμοποιούμε τις λέξεις: **ένας, μια, ένα**, δηλαδή τα **αόριστα άρθρα**.

Όπως θα θυμάστε από το προηγούμενο μάθημα, τα άρθρα είναι κλιτά, δηλαδή κλίνονται. Τι εννοούμε όταν λέμε κλίνονται; Εννοούμε ότι τα βρίσκουμε σε διαφορετικές μορφές-τύπους. Δηλαδή:

Α´ οριστικό άρθρο	Ενικός αριθμός			Β´ αόριστο άρθρο
ονομαστική	ο	η	το	ένας
γενική ¹	του	της	του	μια
αιτιατική	τον	την	το	ένα
	Πληθυντικός αριθμός			
ονομαστικ	οι	οι	τα	Πληθυντικός δεν υπάρχει ² .
γενική	των	των	των	
αιτιατική	τους	τις	τα	
	αρσενικό	θηλυκ	ουδέτερ	αρσενικ
	ό	ό	ο	θηλυκ
				ουδέτερ
				ό
				ό
				ο

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ : 1. Η ονομαστική, η γενική, η αιτιατική και η κλητική λέγονται πτώσεις και η σημασία τους θα αναφερθεί σε άλλο μάθημα (10^ο)
 2. Μερικές φορές χρησιμοποιούμε τον πληθυντικό της αόριστης αντωνυμίας κάποιος (κάποιοι, κάποιες, κάποια), αντί για πληθυντικό στη θέση του αόριστου άρθρου.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να συμπληρώσεις τα άρθρα που λείπουν :

.... άνθρωποι πατέρας παιδί
.... Γιώργου Νίκο Μαρία
.... φίλες αρσενικών Μιχάλη
.... γεωργός τηλεοράσεων διαγωνισμούς
.... πρόβατου παιδιά πλατείας

2. Από τον ενικό στον πληθυντικό :

ο δρόμος	→	... δρόμοι
του βασιλιά	→	... βασιλιάδων
την κατσίκα	→	... κατσίκες
η γιαγιά	→	... γιαγιάδες
το αγόρι	→	... αγόρια
του κοριτσιού	→	... κοριτσιών

3. Συμπλήρωσε ό,τι ταιριάζει : (ο, ένας, ένα, τους, το, τα, τα, μία, το)

.... Φίλος μου, ... Γιώργος, μου έγραψε ... γράμμα. Αυτό ... γράμμα μιλούσε για το πώς περνάει στην Αθήνα, στο σχολείο και στα παιχνίδια με ... φίλους του.

... φίλη του την λένε Ελένη και μένει στην ίδια πολυκατοικία.

... βράδια του τα περνάει μελετώντας ... μαθήματά του και ξεφυλλίζοντας αγαπημένο του περιοδικό.

Μάθημα 7^ο Το τελικό <<v>>

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ: *Φώναξε τη φίλη σου.
Φώναξε την αδελφή σου.
Μιλούσα με τον Ανδρέα.
Μιλούσα με το Γιώργο.
Τηλεφώνησα σε έναν ξένο.
Τηλεφώνησες σε ένα γιατρό.*

Όπως βλέπουμε στις προηγούμενες φράσεις τα άρθρα στην Αιτιατική του Ενικού άλλοτε έχουν το τελικό <v> : την, τον, έναν, και άλλοτε το χάνουν: τη, το, ένα. Πότε όμως διατηρείται το τελικό <v> και πότε χάνεται ;

Το τελικό **υ** **διατηρείται** όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από **φωνήεν** (τον αδερφό μου), ή από τα σύμφωνα **κ, π, τ, ξ, ψ** (την Κατερίνα, έναν ψαρά), ή από τα συμπλέγματα συμφώνων **μπ, ντ, γκ, τσ, τζ**, (τον μπακάλη, την τσαγιέρα).

Το τελικό **υ** **αποβάλλεται** όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από τα υπόλοιπα σύμφωνα (**β, γ, δ, ζ, θ, λ, μ, ν, ρ, σ, φ, χ**) π.χ. το Βασίλη, τη διώρυγα, κ.τ.λ.

ΑΣΚΗΣΗ

1. Βάλε το άρθρο που λείπει (τον, την, το, τη).

... κυνηγό	... Ζήση	... νύχτα	... τρίχα
... λύκο	... φίλο	... αρρώστια	... δασκάλα
... τζιτζικα	... γεωργό	... χάρη	... ντουλάπα
... Ντίνο	... μπούφο	... τσίχλα	... μέρα
... ασήμαντο	... γκρεμό	... πρασινάδα	... θρησκεία

Μάθημα 8^ο

Τα ουσιαστικά (γενικά)

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ : *Η Μαρία είναι αδερφή μου.
Ο τοίχος είναι βαμμένος άσπρος.
Σήμερα θα πάω στο σχολείο.
Ο πατέρας μου λέει όμορφα παραμύθια.
Η μητέρα και το παιδί πήγαν βόλτα.
Στη γειτονιά μου υπάρχουν γάτες και σκύλοι.*

Παρατηρείστε προσεχτικά τις υπογραμμισμένες λέξεις. Άλλες μας δείχνουν πρόσωπα (Μαρία, αδερφή, πατέρας, μητέρα, παιδί), άλλες μας δείχνουν ζώα (γάτες, σκύλοι), ενώ άλλες μας δείχνουν πράγματα (τοίχος, σχολείο, γειτονιά, παραμύθια).

Αυτές οι λέξεις λέγονται ουσιαστικά. Συμπερασματικά :

Ουσιαστικά λέγονται οι λέξεις που μας φανερώνουν πρόσωπα, ζώα, ή πράγματα (αλλά και καταστάσεις ή γενικές έννοιες, όπως :ο ύπνος, η αγάπη, η Ιστορία, κ.λ.π., ή αλλιώς οι λέξεις που φανερώνουν ενέργεια, κατάσταση ή ιδιότητα) .

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να βρεις τα υπογραμμισμένα ουσιαστικά των ενδεικτικών φράσεων και να τα γράψεις στη στήλη που ταιριάζουν :

ΑΡΣΕΝΙΚΑ	ΘΗΛΥΚΑ	ΟΥΔΕΤΕΡΑ

2. Να αντιστοιχίσεις τα ουσιαστικά που ταιριάζουν:

Ο ψαράς	το αυτοκίνητο
Ο κυνηγός	τα ψάρια
Ο γαλατάς	το κυνήγι
Ο οδηγός	το γάλα
Ο γιατρός	ο χτίστης
Ο μαθητής	τα παιχνίδια
Το παιδί	το σχολείο
Το τσιμέντο	τα φάρμακα

3. Να γράψεις δίπλα στο αρσενικό το αντίστοιχο θηλυκό :

ο δάσκαλος	η δασκ.....
ο γιατρός
ο φίλος
ο μαθητής
ο γάτος
ο κύριος
ο αδερφός
ο νέος
ο αστυνομικός

Μάθημα 9^ο

Κύρια και κοινά ουσιαστικά

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ : *Αυτό το παιδί είναι ο Μιχάλης .
 Τούτος ο μήνας είναι ο Οκτώβριος .
 Η Κατερίνη είναι μια πόλη .
 Η αγαπημένη μου γιορτή είναι το Πάσχα .
 Ο Αζόρ είναι ο σκύλος μου.
 Κάθε Δευτέρα έχω μάθημα Γαλλικών.*

Στις φράσεις που είδαμε πιο πάνω παρατηρούμε ότι υπάρχουν από ένα υπογραμμισμένο ζευγάρι ουσιαστικών. Για παράδειγμα στην πρώτη από αυτές τις προτάσεις επισημαίνονται οι λέξεις: παιδί, Μιχάλης. Το πρώτο ουσιαστικό -παιδί- υπονοεί όλα τα παιδιά (κοινό ουσιαστικό), ενώ το δεύτερο –Μιχάλης– εννοεί ένα συγκεκριμένο, το Μιχάλη (κύριο ουσιαστικό). Συμπερασματικά :

Κύρια ουσιαστικά ή κύρια ονόματα: είναι τα ουσιαστικά που φανερώνουν ή σημαίνουν το καθένα ένα συγκεκριμένο, ορισμένο, πρόσωπο, ζώο ή πράγμα. Π.χ. Μιχάλης, Κατερίνη, Οκτώβριος, Πάσχα, Αζόρ, Γαλλικά, κ.α.

Κοινά ουσιαστικά ή ονόματα: είναι τα ουσιαστικά που σημαίνουν όλα τα πρόσωπα, ζώα ή πράγματα του ίδιου είδους (π.χ. παιδί, μήνας, πόλη, γιορτή, σκύλος, μάθημα , κ.α.), καθώς επίσης και τα ουσιαστικά που σημαίνουν πράξη (ενέργεια), κατάσταση ή ιδιότητα (π.χ. τρέξιμο, ύπνος, ομορφιά, κ.α .).

Να θυμάσαι ότι τα κύρια ονόματα αρχίζουν πάντα με **κεφαλαίο** γράμμα και πως **δεν έχουν πληθυντικό**.

Ποιες όμως λέξεις αρχίζουν πάντα με κεφαλαίο :

1. **Τα ονόματα ανθρώπων, ζώων ή πραγμάτων.** Π.χ. Βασίλης, Αζόρ, Καπετάν-Νικόλας (όνομα βάρκας).
2. **Τα ονόματα χωρών, πόλεων, γεωγραφικών περιοχών, εθνών .** Π.χ. Ελλάδα, Τρίκαλα, Θερμαϊκός, Γερμανοί.
3. **Τα ονόματα μνημείων.** Π.χ. Ακρόπολη.
4. **Τα ονόματα μηνών και ημερών της εβδομάδας.** Π. χ. Ιανουάριος, Κυριακή.
5. **Οι εορτές.** Π.χ. Πεντηκοστή, Πάσχα.
6. **Ό,τι έχει σχέση με το Θεό.** Π.χ. Χριστός, Παντοδύναμος.
7. **Τα ονόματα έργων λογοτεχνίας, τίτλοι βιβλίων, έργων τέχνης.** Π.χ. Οι άθλιοι, Οδύσσεια, Τζιοκόντα, Τα Μαθηματικά μου.
8. **Ιδρύματα.** Π.χ. Γενικό Νοσοκομείο , Εθνική Τράπεζα.

9. Οι τιμητικοί τίτλοι. Π.χ. Εξοχότατος, Μακαριότατος.

Αξίζει να αναφέρουμε ότι τα κύρια ονόματα δεν έχουν πληθυντικό.

Οι παραγόμενες λέξεις από κύρια ονόματα δεν αρχίζουν με κεφαλαίο :

Π.χ. ομηρικά έπη, γερμανικός μύθος, χριστιανός, κ.α.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Ένας άλλος διαχωρισμός που γίνεται στα ουσιαστικά είναι τα συγκεκριμένα και τα αφηρημένα.

Συγκεκριμένα είναι τα κοινά ονόματα που φανερώνουν πρόσωπο, ζώο ή πράγμα.

Αφηρημένα είναι τα ουσιαστικά που φανερώνουν ενέργεια, κατάσταση ή ιδιότητα.

ΑΣΚΗΣΗ

Χώρισε κατά κατηγορία τα κύρια ονόματα :
(Εξοχότατε, “Ένα παιδί μετράει τ’ άστρα”, Καλλιόπη, Χριστούγεννα, Παρθενώνας, Γιάννινα, Μάρτιος, Παναγία, Κέντρο Υγείας, Κυριακή, Χριστός, Παγασητικός κόλπος, Αυστραλία, Πέμπτη, Χριστός, Εμπορική Τράπεζα, Θεία Λειτουργία, Υπουργείο Παιδείας, Αυτού Μεγαλειότητα, “Η Γλώσσα μου”, Θεοφάνια, “Εμείς και ο κόσμος”, Λαμπρή, Εθνικό Μουσείο, Ντικ, Μαντείο, “Λήμνος”(πλοίο), Όλυμπος)

Ονόματα ανθρώπων, κ.α.				
Χώρες, πόλεις, περιοχές				
Μνημεία				
Μήνες-μέρες				
Σχετικά με τη Θρησκεία				
Τίτλοι βιβλίων- λογοτεχνικά έργα				
Ιδρύματα				
Τιμητικοί τίτλοι				
εορτές				



Οι συλλαβές, ο τονισμός, οι πτώσεις

Πριν προχωρήσουμε στην κλίση των ουσιαστικών καλό είναι να αναφέρουμε μερικά σημαντικά στοιχεία, που θα μας είναι γενικά χρήσιμα στα επόμενα μαθήματα.

Α' Συλλαβές : κάθε λέξη αποτελείται από φωνές. Π.χ. Νί-κος, πα-τά-τα, σχο-λεί-ο, κ.τ.λ. Η κάθε φωνούλα αποτελεί μια συλλαβή και πρέπει να έχει τουλάχιστο ένα φωνήεν (α, ε, η, ι, ο, υ, ω), όπως για παράδειγμα η λέξη <<α-έ-ρας>>. Μόνο του ένα σύμφωνο δεν μπορεί να αποτελέσει συλλαβή. Πώς όμως χωρίζουμε τις συλλαβές; Πώς δηλαδή κάνουμε **συλλαβισμό**;

1. Όταν υπάρχει ένα σύμφωνο ανάμεσα σε φωνήεντα ή στην αρχή μιας λέξης, συλλαβίζεται με το επόμενο φωνήεν. (κό-τα, α-να-σα).

2. Όταν υπάρχουν περισσότερα σύμφωνα μαζί (2 ή 3) :

α) Χωρίζονται όταν δεν αρχίζει ελληνική λέξη από αυτά τα σύμφωνα ή έστω από τα δύο πρώτα. (ρομ-φαί-α, γιατί δεν υπάρχει λέξη που ν' αρχίζει από μφ, κάρ-τα, γιατί δεν υπάρχει λέξη από ρτ)

β) Δεν χωρίζονται και ακολουθούν το επόμενο φωνήεν όταν αρχίζει ελληνική λέξη απ' αυτά.(μά-κρος, γιατί από κρ αρχίζει η λέξη <<κρέας>>, α-πλά, γιατί από πλ αρχίζει η λέξη πλοίο)

Β' Ονομασία συλλαβών : Η συλλαβή που είναι στο τέλος της λέξης ονομάζεται *λήγουσα*, η αμέσως προηγούμενη *παραλήγουσα* και η πριν απ' αυτές ονομάζεται *προπαραλήγουσα*. Για παράδειγμα στη λέξη <<μη-τέ-ρα >>, η συλλαβή <<ρα>> ονομάζεται λήγουσα, η <<τέ>> παραλήγουσα και η <<μη>> προπαραλήγουσα.

Γ' Ο τονισμός, ονομασία των λέξεων ανάλογα με τον τόνο : Ο μοναδικός τόνος είναι η οξεΐα (´) που δεν μπαίνει ποτέ (εκτός κάποιων περιπτώσεων που θα μάθουμε πιο κάτω) σε μονοσύλλαβες λέξεις. Όταν μια λέξη τονίζεται στη λήγουσα λέγεται οξύτονη (κου-τί) , όταν τονίζεται στην παραλήγουσα παροξύτονη (α-νά-σα) και όταν τονίζεται στην προπαραλήγουσα τότε προπαροξύτονη (θά-λασ-σα)

Δ' Ισοσύλλαβα- ανισοσύλλαβα ουσιαστικά: Μερικά ουσιαστικά στον πληθυντικό παίρνουν μια συλλαβή παραπάνω. Π.χ. πα-τέ-ρας →πα-τε-ρά-δες, κύ-μα → κύ-μα-τα. Αυτά τα ουσιαστικά λέγονται **ανισοσύλλαβα**. Όσα δεν παίρνουν παραπάνω συλλαβή λέγονται **ισοσύλλαβα**.

Ε' Οι πτώσεις : Είχαμε πει σε προηγούμενο μάθημα ότι ορισμένες λέξεις λέγονται κλιτές επειδή συναντιούνται σε διαφορετικούς τύπους. Αυτοί οι διαφορετικοί τύποι στα ουσιαστικά, αλλά και σε άλλα κλιτά, ονομάζονται πτώσεις. Αυτές είναι :

1. Ονομαστική: Τα ουσιαστικά γράφονται σ' αυτήν την πτώση όταν απαντούν στην ερώτηση <<ποιος;>>. Π.χ. ο γείτονας, η αδερφή, το αγόρι.
2. Γενική: Όταν το ουσιαστικό απαντά στην ερώτηση <<τίνος;>>. Π.χ. του ψαρά, της μαμάς, του κουτιού.
3. Αιτιατική: Όταν το ουσιαστικό απαντά στην ερώτηση <<ποιον;>>. Π.χ. :τον Ανδρέα, την αυλή, το παιδί.
4. Κλητική : Όταν φωνάζουμε ή καλούμε το ουσιαστικό. Π.χ. Γιώργο! ε μητέρα !, ε φίλε !

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να συλλαβίσετε τις λέξεις: {κανάτα, παραμύθι, αεράτος, μέλισσα, Σάββατο, γεωργός, αναπήρας, σαύρα, δαχτυλίδι, αστραπή, όμορφος, Ελλάδα, αίσχος, άσχημος, εχθρός.}

2. Να χωρίσεις τις λέξεις σε οξύτονες, παροξύτονες, προπαροξύτονες και άτονες: ο, αετός, μια, Μιχάλης, άνθρωπος, κότα αυγό, σπηλιά, φιτίλι, πέρασμα, άνεση, φωτιά, που, κεραυνός, του, Φώτης, νόημα, φίλημα, πως, για, πάρκο, γιορτή, κόψιμο, νεύμα.}

ΑΤΟΝΕΣ	ΟΞΥΤΟΝΕΣ	ΠΑΡΟΞΥΤΟΝΕΣ	ΠΡΟΠΑΡΟΞΥΤΟΝΕΣ

3. Από τον ενικό στον πληθυντικό :

ανισοσύλλαβα

ο πατέρας

οι πατ.....

ο γαλατάς
ο μπακάλης
ο μανάβης
το κύμα
η γιαγιά
ισοσύλλαβα	
ο φίλος
το αυγό
η μάνα
το παιδί
ο αδερφός
ο Έλληνας

4. Ονόμασε τις συλλαβές κάθε λέξης :

A' πα-τά-τα : πα= προπαραλήγουσα, τά =.....

B' μέ-λισ-σα :

Γ' φρύ-δι :

Δ' γκο- φρέ-τα :

Ε' σβη- στή-ρι :

Μάθημα 11°

Αρσενικά σε -ας ισοσύλλαβα

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ : *Το κρύο είναι ανυπόφορο το χειμώνα.
Ο πρώτος μήνας του χρόνου είναι ο Γενάρης.
Το σπίτι αγοράστηκε από το γείτονα.*

Βλέπουμε μερικά αρσενικά που τελειώνουν σε –ας και είναι ισοσύλλαβα. (ο χειμώνας, ο μήνας, ο γείτονας) Βλέπουμε ότι τονίζονται στην παραλήγουσα ή στην προπαραλήγουσα. Άλλωστε αρσενικό ισοσύλλαβο σε –ας οξύτονο δεν υπάρχει.

Ας δούμε πώς κλίνονται:

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
Ονομαστική	ο χειμώνας	ο μήνας	ο γείτονας
Γενική	του χειμώνα	του μήνα	του γείτονα
Αιτιατική	το χειμώνα	το μήνα	το γείτονα
Κλητική	- χειμώνα	- μήνα	- γείτονα
ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
Ονομαστική	οι χειμώνες	οι μήνες	οι γείτονες
Γενική	των χειμώνων	των μηνών	των γειτόνων
Αιτιατική	τους χειμώνες	τους μήνες	τους γείτονες
Κλητική	- χειμώνες	- μήνες	- γείτονες

Σημειώσεις :

1. Σαν το «χειμώνας» κλίνονται : ελαιώνας, αμπελώνας, λειμώνας, αδένας, πυρήνας, παγετώνας, κυκλώνας, χιτώνας, ξενώνας, κηφήνας, κρατήρας, κινητήρας, κ.α.

2. Σαν το «μήνας» κλίνονται : ταμίας, λοχίας, ξιφίας, καρχαρίας, ταραζίας, επαγγελματίας, κ.α.

3. Σαν το «γείτονας» κλίνονται : ήρωας, φύλακας, κόρακας, κήρυκας, κ.α.

Πρέπει να προσέξουμε τον τονισμό της γενικής πληθυντικού. Ο τόνος κατεβαίνει μια συλλαβή στις περιπτώσεις 1 και 2 (μήνας, γείτονας). Π.χ. γεί-το-νας –γει-τό-νων, λο-χί-ας- λο-χι-ών, φύ-λα-κας-φυ-λά-κων .

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Συμπλήρωσε τις καταλήξεις που λείπουν :

ο πυρήν....

ο λοχί...

ο πίνακ...

του πυρήν...	του λοχί..	του πίνακ...
τον πυρήν...	το λοχί..	τον πίνακ...
οι πυρήν...	οι λοχί...	οι πίνακ...
των πυρήν...	των λοχι...	των πινάκ...
τους πυρήν...	τους λοχί...	τους πίνακ...

2. Γράψε τα ουσιαστικά στη γενική του πληθυντικού :

ο παγετώνας ---	ο κηφήνας ---
ο χιτώνας ---	ο ξιφίας ---
ο επαγγελματίας ---	ο κήρυκας ---
ο κόρακας ---	ο πίδακας ---
ο ήρωας ---	ο ταμίας ---

3. Κλίνε τα αρσενικά :ο ήρωας , ο κινητήρας

(πτώσεις)	Ενικός αριθμός	
ΟΝΟΜ..		
γ...		
	Πληθ....	

Μάθημα 12^ο

Αρσενικά σε -άς ανισοσύλλαβα και αρσενικά σε -ες ανισοσύλλαβα

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ : *Ο καφές είναι καυτός.*

Οι γαλατάδες περνούσαν παλιά κάθε πρωί.

Ο κυρ-Ανδρέας είναι θείος του ψαρά.

Μου αρέσουν οι κεφτέδες με σάλτσα.

Παρατηρούμε τις υπογραμμισμένες λέξεις. Όλες είναι αρσενικά ουσιαστικά και έχουν μια συλλαβή παραπάνω στον πληθυντικό (ανισοσύλλαβα): κε-φτές - κε-φτέ-δες, κα-φές – κα-φέ-δες, γα-λα-τάς – γα-λα-τά-δες, ψα-ράς – ψα-ρά-δες. Ας δούμε την κλίση τους :

Ενικός αριθμός		
Ονομαστική	ο γαλατάς	ο κεφτές
Γενική	του γαλατά	του κεφτέ
Αιτιατική	το γαλατά	τον κεφτέ
Κλητική	-- γαλατά	-- κεφτέ
Πληθυντικός αριθμός		
Ονομαστική	οι γαλατάδες	οι κεφτέδες
Γενική	των γαλατάδων	των κεφτέδων
Αιτιατική	τους γαλατάδες	τους κεφτέδες
κλητική	-- γαλατάδες	-- κεφτέδες

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:1. Σαν το «γαλατάς» κλίνονται: *αμαζάς, ψαράς, παπάς, σαματάς, βοριάς, νοτιάς, χαλβάς, παράς, μπαμπάς, γιακάς, κ.α.*

2. Σαν το «κεφτές» κλίνονται: *πανσές, μενεζές, καφές, λεκές, τενεκές, καναπές, μπουφές, κ.α.* Τα αρσενικά αυτής της κατηγορίας ανεβάζουν τον τόνο στον πληθυντικό (γίνονται παροξύτονα) π.χ. παν-σές, παν-σέ-δες .

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Κλίνε στο τετράδιο σου στον πληθυντικό τα ουσιαστικά: ο νοτιάς, ο μπαμπάς, ο λεκές.

2. Σχηματίζω φράσεις με τα ζεύγη των ουσιαστικών στον πληθυντικό.

A) ράσο-παπάς...τα ράσα των παπάδων B) μαξιλάρι-καναπές.....

..... Γ) λεκές-γιακάς.....

Δ) βάρκα-ψαράς..... E) χρώμα-μενεζές.....

Μάθημα 14° Αρσενικά σε –ης ισοσύλλαβα

ΕΝΔΕΙΚΤ. ΦΡΑΣΕΙΣ : *Ο Μιχάλης είναι συμμαθητής μου.
Ο Νίκος είναι καλός τεχνίτης.
Ο Δημήτρης και ο Γρηγόρης είναι τεχνίτες.
Ο έμπορος πήρε στο γραφείο του ένα λογιστή.*

Οι υπογραμμισμένες λέξεις είναι ισοσύλλαβα αρσενικά σε –ης. Άλλα απ' αυτά είναι **οξύτονα** (λογιστής, συμμαθητής) και άλλα **παροξύτονα** (τεχνίτης, Μιχάλης). Ακολουθεί ενδεικτικά η κλίση ορισμένων :

Ενικός αριθμός		
Ονομαστική	ο μαθητής	ο τεχνίτης
Γενική	του μαθητή	του τεχνίτη
Αιτιατική	το μαθητή	τον τεχνίτη
Κλητική	- μαθητή	- τεχνίτη
Πληθυντικός αριθμός		
Ονομαστική	οι μαθητές	οι τεχνίτες
Γενική	των μαθητών	των τεχνιτών
Αιτιατική	τους μαθητές	τους τεχνίτες
Κλητική	-μαθητές	- τεχνίτες

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ :1. Παρατηρούμε ότι τα παροξύτονα σε –ης κατεβάζουν τον τόνο στη γενική πληθυντικού . Π.χ. ο εργάτης- των εργατών.

2. Σαν το «μαθητής» κλίνονται : ο λογιστής, ο πωλητής, ο αγοραστής, κ.α. Σαν το «τεχνίτης» κλίνονται κατά κανόνα κύρια ονόματα: ο Δημήτρης, ο Μιχάλης, αλλά και κοινά αρσενικά: ο εργάτης, ο κτίστης, κ.α.

3.Μερικά αρσενικά σε –ης σχηματίζουν τον πληθυντικό με την κατάληξη –εις (ο μάντης – οι μάντεις, ο ευγενής – οι ευγενείς)

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Συμπλήρωσε καταλήξεις και τόνους :

ο λογιστ....	οι λογιστ...	ο εργατ...	οι εργατ...
του λογιστ...	των λογιστ...	του εργατ...	των εργατ...
το λογιστ...	τους λογιστ...	τον εργατ...	τους εργατ...
- λογιστ...	- λογιστ...	- εργατ...	- εργατ...

1. Γράψε τα αρσενικά στη γενική και στους δύο αριθμούς :

	ενικός	πληθυντικός
ο κτίστης		
ο πωλητής		
ο πολίτης		
ο αγοραστής		
ο νικητής		
ο συμμαθητής		
ο πολεμιστής		
ο Βασίλης		
ο φοιτητής		
ο μαχητής		
ο κλέφτης		
ο Γρηγόρης		
ο Αποστόλης		
ο Ηρακλής		
ο πολιορκητής		
ο αθλητής		

Πρόσεχε στα κύρια ονόματα....δεν έχουν πληθυντικό.

Μάθημα 15°

Αρσενικά σε - ης ανισοσύλλαβα

Ενδ. Φράσεις: *Αυτά τα φλιτζάνια είναι του καφετζή.*

Στο ζωολογικό κήπο είδαμε τους καφετζήδες.

Ο επίσκοπος της εκκλησίας λέγεται και δεσπότης.

Η μητέρα πήγε στο μπακάλη.

Φώναξέ μου τον παππού.

Τα ανισοσύλλαβα ουσιαστικά σε – ης είναι οξύτονα (καφετζής, χιμπατζής, κ.α.) ή παροξύτονα (δεσπότης, μπακάλης, κ.α.)

Τα αρσενικά, λοιπόν, αυτής της κατηγορίας κλίνονται έτσι :

Ενικός αριθμός		
Ονομαστική	ο καφετζής	ο βαρκάρης
Γενική	του καφετζή	του βαρκάρη
Αιτιατική	τον καφετζή	ο βαρκάρη
Κλητική	- καφετζή	- βαρκάρη
Πληθυντικός αριθμός		
Ονομαστική	οι καφετζήδες	οι βαρκάρηδες
Γενική	των καφετζήδων	ων βαρκάρηδων
Αιτιατική	τους καφετζήδες	τους βαρκάρηδες
Κλητική	- καφετζήδες	- βαρκάρηδες

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ :1. Στην κατηγορία αυτή υπάγονται και ορισμένα αρσενικά σε – ους. Π.χ. *ο παππούς, του παππού, τον παππού, - παππού, οι παπούδες, των παπούδων, τους παπούδες, - παπούδες.*

2. Μερικά αρσενικά αυτής της κατηγορίας έχουν διπλούς πληθυντικούς. Π.χ. *ο δεσπότης –οι δεσπότες και οι δεσποτάδες, ο θεριστής – οι θεριστές και οι θεριστάδες, ο τραγουδιστής – οι τραγουδιστές και οι τραγουδιστάδες, κ.α.*

3. Σαν το «καφετζής» κλίνονται: *ο ταξιτζής, ο χιμπατζής, ο θεριστής, ο τραγουδιστής, ο μπαλωματής, κ.α.* Σαν το «βαρκάρης» κλίνονται: *ο μπακάλης, ο μανάβης, ο δεσπότης, ο παπούλης, ο νοικοκύρης, κ.α.*

ΑΣΚΗΣΗ

Βάζω το δεύτερο ουσιαστικό στη γενική του πληθυντικού και σχηματίζω φράσεις: *βελόνες, μπαλωματής → οι βελόνες των μπαλωματήδων.*

μπρίκια, καφετζής →εγγόνια, παπούλης →

κουπιά, βαρκάρης →

φρούτα, μανάβης →φωνές, τραγουδιστής →

Μάθημα 16^ο Αρσενικά σε – έας (αρχαιοκλίτα)

Ο αξιωματικός φώναζε τους λοχίες και τους δεκανείς.

Ο Χριστός ήταν αυστηρός με τους γραμματείς και φαρισαίους.

Οι κομμωτές και οι κουρείς φροντίζουν τα μαλλιά.

Στο ταχυδρομείο υπάρχει ένας γραφέας και δυο διανομείς.

Παρατηρούμε ότι από τα υπογραμμισμένα αρσενικά, αυτά που είναι στον πληθυντικό έχουν την ασυνήθιστη κατάληξη –εις που προέρχεται από τα αρχαία ελληνικά, π.χ. ο γραμματεύς – οι γραμματείς, ο ιερεύς – οι ιερείς.

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ονομαστική	ο συγγραφέας	οι συγγραφείς
Γενική	του συγγραφέα	των συγγραφέων
Αιτιατική	το συγγραφέα	τους συγγραφείς
Κλητική	- συγγραφέα	- συγγραφείς

Σαν το «συγγραφέας» κλίνονται : ο δεκανέας, ο γραμματέας, ο κουρέας, ο γραφέας, ο δρομέας, ο διανομέας, κ.α.

ΑΣΚΗΣΗ

Κλίνε το αρσενικό : «ο δρομέας».

	Εν.....	Πληθ.....
Ονομ.		
Γεν.		
Αιτ.		
Κλητ.		

Από το επόμενο κεφάλαιο αρχίζουμε να εξετάζουμε τα θηλυκά γι' αυτό καλό θα ήταν να γίνει μια επανάληψη στα αρσενικά (Μαθ. 11^ο-16^ο)

Μάθημα 17° Θηλυκά σε –α (οξύτονα)

Στον κήπο μου έχουμε τρεις αχλαδιές και μια μηλιά.
 Η καρδιά μου χτύπησε δυνατά όταν είδα τη γιαγιά.
 Το ωράριο της δουλειάς του πατέρα μου είναι συνεχόμενο.

Όλες οι υπογραμμισμένες λέξεις είναι θηλυκά σε –α οξύτονα. Απ’ αυτές άλλες είναι ισοσύλλαβες (αχλαδιά) και άλλες ανισοσύλλαβες (γιαγιά).

Η κλίση τους;

Ενικός αριθμός		
Ονομαστική	η μηλιά	η γιαγιά
Γενική	της μηλιάς	της γιαγιάς
Αιτιατική	τη μηλιά	τη γιαγιά
κλητική	- μηλιά	- γιαγιά
Πληθυντικός αριθμός		
Ονομαστική	οι μηλιές	οι γιαγιάδες
Γενική	των μηλιών	των γιαγιάδων
Αιτιατική	τις μηλιές	τις γιαγιάδες
κλητική	- μηλιές	- γιαγιάδες

Σαν το «μηλιά» κλίνονται :η *αχλαδιά*, η *δουλειά*, η *φωλιά*, η *ομορφιά*, η *ξενιτιά*, η *χαρά*, κ.α. Σαν το «γιαγιά» κλίνονται μερικά θηλυκά που έχουν διπλό πληθυντικό (*κυρά- κυράδες, κυρές, η νταντά, η πεθερά, κ.α.*)

ΑΣΚΗΣΗ

Γράψε τα παρακάτω θηλυκά στη γενική πληθυντικού :

η ομορφιά	η θεία
η χαρά	η δουλειά
η κυρά	η αχλαδιά
η λεμονιά	η Αποκριά
η μαμά	η καστανιά

Μάθημα 18°

Θηλυκά σε -α παροξύτονα (ισοσύλλαβα)

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ : *Τι ώρα έχεις ;*

Οι ώρες της ημέρας είναι εικοσιτέσσερις .

Η Μαρία είναι θυγατέρα του Λάμπη.

Από τα σταφύλια βγαίνει η σταφίδα.

Τα υπογραμμισμένα θηλυκά ουσιαστικά είναι παροξύτονα σε –α και η κλίση τους δεν παρουσιάζει δυσκολίες :

Ενικός αριθμός		
Ονομαστική	η ρίζα	η εφημερίδα
Γενική	της ρίζας	της εφημερίδας
Αιτιατική	τη ρίζα	την εφημερίδα
Κλητική	- ρίζα	- εφημερίδα
Πληθυντικός αριθμός		
Ονομαστική	οι ρίζες	οι εφημερίδες
Γενική	των ριζών	των εφημερίδων
Αιτιατική	τις ρίζες	τις εφημερίδες
Κλητική	- ρίζες	- εφημερίδες

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: Σαν το «ρίζα» κλίνονται: ημέρα, ώρα, γλώσσα, χώρα, πλατεία, δίψα, γυναίκα, πείνα, πατάτα, γίδα, κ.α. Σαν το «εφημερίδα» κλίνονται: ελπίδα, πατρίδα, σταφίδα, θυγατέρα, ασπίδα, γαρίδα, γοργόνα, μερίδα, κ.α.

Να αναφερθεί επίσης ότι τα θηλυκά της πρώτης κατηγορίας κατεβάζουν τον τόνο στη λήγουσα στη γενική πληθυντικού. Π.χ. ρί-ζα, ρι-ζών.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Σχημάτισε φράσεις με τα ζευγάρια των ουσιαστικών στον πληθυντικό όπως στο παράδειγμα :

τριχίδια, ρίζα	→	τα τριχίδια των ριζών
κέρατα, γίδα	→	
πόλεις, χώρα	→	
λεπτά, ώρα	→	
γονείς, θυγατέρα	→	
κεραίες, γαρίδα	→	
ουρές, γοργόνα	→	

φουστάνια, γυναίκα →
 ημέρα, εβδομάδα →

2. Συμπλήρωσε τις καταλήξεις τους τόνους και τα άρθρα που λείπουν :

.. ημερ...	.. γυναίκ..	.. γοργον...
... ημερ...	.. γυναικ...	... γοργον...
... ημερ...	.. γυναικ..	... γοργον...
- ημέρ...	- γυναικ..	- γοργον...
...
... ημερ...	.. γυναικ...	.. γοργον...
... ημερ...	... γυναικ..	... γοργον...
... ημερ...	... γυναικ...	... γοργον...
- ημερ..	- γυναικ...	- γοργον...

3. Να κλιθούν : η ασπίδα, η θυγατέρα, η γίδα, η πλατεία.

Ενικός αριθμός				
Όνομαστ.	η ασπίδα	η θυγατέρα	η γίδα	η πλατεία
Πλ..				

Μάθημα 19^ο

Θηλυκά σε –α προπαροξύτονα (ισοσύλλαβα)

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ: *Η θάλασσα είναι αγριεμένη. Τις κυψέλες κατοικούν οι μέλισσες. Η φόρμα είναι της μαθήτριας. Πέρασα απ' τη διώρυγα της Κορίνθου. Η κότα λέγεται και όρνιθα.*

Οι υπογραμμισμένες λέξεις είναι προπαροξύτονα θηλυκά σε – α : (θά-λασ-σα, μέ-λισ-σα, μα-θή-τρι-α, κ.λ.π.). Να πώς κλίνονται :

Ενικός αριθμός		
Ονομαστική	Η διώρυγα	η μέλισσα
Γενική	της διώρυγας	της μέλισσας
Αιτιατική	τη διώρυγα	τη μέλισσα
Κλητική	- διώρυγα	- μέλισσα
Πληθυντικός αριθμός		
Ονομαστική	οι διώρυγες	οι μέλισσες
Γενική	<u>των διωρύγων</u>	των μελισσών
Αιτιατική	τις διώρυγες	τις μέλισσες
Κλητική	- διώρυγες	- μέλισσες

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: 1. Σαν το «η διώρυγα» κλίνονται: η *όρνιθα*, η *πέρδικα*, η *ποιότητα*, η *ικανότητα*, κ.α. Σαν το «η μέλισσα» κλίνονται : η *θάλασσα*, η *μαθήτρια*, η *μάγισσα*, η *πριγκίπισσα*, η *βασίλισσα*, κ.α.

2. Όλα τα θηλυκά αυτής της κατηγορίας είναι ισοσύλλαβα.

3. Τα θηλυκά της πρώτης κατηγορίας κατεβάζουν στη γενική πληθυντικού τον τόνο κατά μια συλλαβή, δηλαδή στην παραλήγουσα. Δες την υπογράμμιση.

ΑΣΚΗΣΗ

Συμπλήρωσε τη γενική ενικού και πληθυντικού :

η πέρδικα	της π.....	των
η ικανότητα
η πριγκίπισσα
η μάγισσα
η βασίλισσα
η θάλασσα
η μαθήτρια

Μάθημα 20^ο

Θηλυκά σε –η (οξύτονα και παροξύτονα)

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ: *Και ξαφνικά η βροχή δυνάμωσε.
 Η Ελλάδα έχει πολλά χιλιόμετρα ακτών.
 Ήπια νερό απ' την πηγή.
 Διάλεξε ένα λαχείο στην τύχη.
 Ο Μέγας Αλέξανδρος κέρδισε πολλές μάχες.*

Από τα θηλυκά σε –η που υπογραμμίσαμε άλλα είναι οξύτονα (βροχή, ακτή, πηγή) και άλλα παροξύτονα (τύχη, μάχη). Ας δούμε πώς κλίνονται:

Ενικός αριθμός		
Ονομαστική	η βροχή	η μάχη
Γενική	της βροχής	της μάχης
Αιτιατική	τη βροχή	τη μάχη
Κλητική	- βροχή	- μάχη
Πληθυντικός αριθμός		
Ονομαστική	οι βροχές	οι μάχες
Γενική	των βροχών	των μαχών
Αιτιατική	τις βροχές	τις μάχες
Κλητική	- βροχές	- μάχες

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ :1. Σαν το «βροχή» κλίνονται: πηγή, γιορτή, ψυχή, ζωή, τιμή, κ.α. 2. Σαν το «μάχη» κλίνονται: λύπη, βρύση, τύχη, νίκη, βλάβη, κ.α. Τα θηλυκά αυτής της κατηγορίας κατεβάζουν τον τόνο στη λήγουσα, όταν τα συναντούμε στη γενική πληθυντικού.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Συμπλήρωσε τις καταλήξεις και τους τόνους :

η γιορ.....	η μυτ..	η τυχ...
της γιορ.....	της μυτ..	της τυχ...
τη γιορ...	τη μυτ...	την τυχ...
- γιορ.....	- μυτ...	- τυχ...
οι γιορ...	οι μυτ...	οι τυχ...
των γιορ..	των μυτ...	των τυχ...
τις γιορ....	τις μυτ...	τις τυχ...
- γιορ.....	- μυτ...	- τυχ...

2.Κανε φράσεις τα ζεύγη των λέξεων με το δεύτερο θηλυκό στη γενική πληθυντικού:

νερά, πηγή →
 άμμος, ακτή →
 χοροί, γιορτή →
 σωλήνες, βρύση →
 λόγοι, βλάβη →
 αποτελέσματα, μάχη →
 διάρκεια, βροχή →

3. Κάνε από δυο φράσεις με τα παρακάτω θηλυκά στη γενική του πληθυντικού:

πηγή:

βλάβη:

4. κλίνε μόνος σου τα θηλυκά: η ζωή, η τύχη .

Μάθημα 21^ο

Θηλυκά σε –η και –ος αρχαιοκλίτα

Ενδ. Φράσεις: «*Είχα κουραστεί τόσο, που ένοιωθα χωρίς δυνάμεις.*
Τελικά πήρα την απόφαση, μετά από πολλές σκέψεις.
Σου λείπει η θέληση να τι κάνεις.
Το τετράγωνο χωρίζεται σε δύο ίσα τρίγωνα με τη διαγώνιο.
Οι πόρτες έγραφαν : ΕΙΣΟΔΟΣ και ΕΞΟΔΟΣ.

Οι υπογραμμισμένες λέξεις είναι θηλυκά που τελειώνουν σε –η (δύναμη, απόφαση) ή σε –ος (είσοδος, διαγώνιος) και έχουν ορισμένες ιδιορρυθμίες στην κλίση τους. Επειδή συναντάμε στον πληθυντικό ,αλλά και στη γενική ενικού τύπους κλίσης που προέρχονται απ’ τα αρχαία ελληνικά, γι’ αυτό ονομάζονται αρχαιοκλίτα. Ας δούμε την κλίση τους :

Ενικός αριθμός						
Όνομ.	η σκέψη		η δύναμη		η είσοδος	
Γεν.	της σκέψης	της σκέψεως	της δύναμης	της δυνάμεως	της εισόδου	
Αιτ.	τη σκέψη		τη δύναμη		την είσοδο	
Κλητ.	- σκέψη		- δύναμη		- είσοδο	- εισοδε
Πληθυντικός αριθμός						
Όνομ.	οι σκέψεις		οι δυνάμεις		οι εισοδοί	οι εισοδες
Γεν.	των σκέψεων		των δυνάμεων		των εισόδων	
Αιτ.	τις σκέψεις		τις δυνάμεις		τις εισόδους	τις εισοδες
Κλητ.	- σκέψεις		- δυνάμεις		- εισοδοί	- εισοδες

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: 1. Όπως το «σκέψη» κλίνονται: η *χρήση*, η *πράξη*, η *κλίση*, η *λέξη*, η *πίστη*, η *λύση*, κ.α.

2. Σαν το «δύναμη» κλίνονται: η *απόφαση*, η *θέληση*, η *πρόθεση*, η *πρόσθεση*, η *αφαίρεση*, η *επίσκεψη*, η *είδηση*, η *σύνταξη*, η *όρεξη*, κ.α.

3. Σαν το «είσοδος» κλίνονται: η *περίοδος*, η *έξοδος*, η *διαγώνιος*, η *άνοδος*, η *πρόοδος*, αλλά και : η *οδός*, η *κιβωτός*, η *λεωφόρος* κ.α.

4. Τα θηλυκά της δεύτερης κατηγορίας (δύναμη), κατεβάζουν τον τόνο κατά μια συλλαβή στον πληθυντικό και στους δεύτερους τύπους (δυνάμεις, δυνάμεως), ενώ τα αρχαιοκλίτα θηλυκά της πρώτης κατηγορίας (σκέψη) ανεβάζουν τον τόνο κατά μια συλλαβή στη γενική (σκέ-ψη, σκέ-ψε-ως , σκέ-ψε-ων).

5. Τα προπαροξύτονα σε – ος του σημερινού μαθήματος επίσης κατεβάζουν τον τόνο στη γενική και των δύο αριθμών αλλά και στην αιτιατική πληθυντικού.(εί-σο-δος, ει-σό-δου, ει-σό-δων, ει-σό-δους)

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Μάθημα 22^ο

Θηλυκά σε -ω και -ου

Φώναζε τη Φρόσω και την Ερατώ.

Η Δέσπω είναι φίλη μου.

Στα βουνά υπάρχουν πολλές αλεπούδες.

Στο τσίρκο είδαμε πολλές μαϊμούδες.

Από τα υπογραμμισμένα θηλυκά, άλλα τελειώνουν σε –ω (όλα κύρια ονόματα) και άλλα σε –ού (αλεπού, μαϊμού). Ακολουθεί η κλίση τους.

	Ενικός αριθμός	Ενικός αρ.	Πληθυντικός	
Ονομαστική	η Φρόσω	η Ερατώ	η αλεπού	οι αλεπούδες
Γενική	της Φρόσως	της Ερατώς	της αλεπούς	των αλεπούδων
Αιτιατική	τη Φρόσω	την Ερατώ	την αλεπού	τις αλεπούδες
κλητική	- Φρόσω	- Ερατώ	- αλεπού	- αλεπούδες

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: 1. Τα θηλυκά σε –ω είναι πάντα κύρια ονόματα και δεν έχουν πληθυντικό. 2. Τα θηλυκά σε –ου είναι ανισοσύλλαβα. 3. Σαν το «Φρόσω» κλίνονται: η Βάσω, η Δέσπω, κ.α. 4. Σαν το «Ερατώ» κλίνονται: η Αργυρώ, η Λενιώ, η Λητώ, κ.α. 5. Σαν το «αλεπού» κλίνονται: η φουφού, η μυλωνού, η μαϊμού, η φωνακλού, η γλωσσού, κ.α.

ΑΣΚΗΣΗ

Να κλίνεις τα θηλυκά: η μυλωνού, η φωνακλού και η Λητώ.

Ενικός			
Πληθυντ.....			

Μάθημα 23^ο

Τα ουδέτερα σε -ι

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ: Ένα παιδί αγόρασε τετράδια.

Η τράτα είχε σηκωμένα τα πανιά.

Το αγόρι έτρωγε ψωμί.

Σε λίγο το καράβι έφτασε στο λιμάνι.

Παρατηρούμε βέβαια ότι όλες οι υπογραμμισμένες λέξεις είναι ουδέτερα ουσιαστικά. Όλα τελειώνουν σε –ι ενώ άλλα απ’ αυτά είναι οξύτονα (παιδί, πανί, ψωμί), και άλλα παροξύτονα (καράβι, αγόρι, λιμάνι). Πώς όμως κλίνονται τα ουδέτερα;

Ενικός αριθμός				
Όνομ.	το πανί	το λιμάνι	το βράδυ	το τυρί
Γεν.	του πανιού	του λιμανιού		του τυριού
Αιτ.	το πανί	το λιμάνι	το βράδυ	το τυρί
Κλητ.	- πανί	- λιμάνι	- βράδυ	
Πληθυντικός αριθμός				
Όνομ.	τα πανιά	τα λιμάνια	τα βράδια	τα
Γεν.	των πανιών	των λιμανιών		
Αιτ.	τα πανιά	τα λιμάνια		τα τυριά
Κλητ.	- πανιά	- λιμάνια	- βράδια	-

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: 1. Σαν το «πανί» κλίνονται: *το παιδί, το ψωμί, το τυρί, το λειρί, το αυτί*, κ.α. 2. Σαν το “λιμάνι” κλίνονται: *το πηγάδι, το αγόρι, το ψάρι, το χέρι, το πόδι, το μάτι*, κ.α. 3. Τα ουδέτερα της δεύτερης κατηγορίας (παροξύτονα) κατεβάζουν τον τόνο στη γενική και των δύο αριθμών (πό-δι, πο-διού, πο-διών). 4. Όλα τα ουδέτερα σε –ι είναι ισοσύλλαβα, και γράφονται με ι (γιώτα), εκτός από ορισμένα που γράφονται με υ (ύψιλον). Αυτά είναι: **βράδυ, δάκρυ, δίχτυ, δόρυ, στάχυ, οξύ**. Όμως απ’ αυτά το «βράδυ» στη γενική ενικού αλλά και στον πληθυντικό γράφεται με γιώτα (του βραδιού, τα βράδια, κλπ.). {Το «οξύ» κλίνεται διαφορετικά.}

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Συμπλήρωσε στον προηγούμενο πίνακα την κλίση των δυο ουδετέρων.

2. Σχημάτισε φράσεις με τα παρακάτω ζευγάρια, με τις δεύτερες λέξεις στη γενική πληθυντικού :

νύχια, πόδι →

χτυπήματα, σφυρί →

μαντήλια, κορίτσι	→
δάκτυλα, χέρι	→
κάσες, τυρί	→
παπούτσια, παιδί	→
μάζεμα, δίχτυ	→
θέρισμα, στάχυ	→
πανιά, καράβι	→
γαβγίσματα, σκυλί	→
τυλίγματα, κουτί	→
θόρυβοι, βαπόρι	→

3. Συμπλήρωσε τις καταλήξεις και τους τόνους που λείπουν :

Ενικός αριθμός		
Ονομαστική	το αγορ...	το ποδ...
Γενική	του αγορ...	του ποδ..
Αιτιατική	το αγορ...	το ποδ..
Κλητική	- αγορ	- ποδ..
Πληθυντικός αριθμός		
Ονομαστική	τα αγορ...	τα ποδ...
Γενική	των αγορ...	των ποδ...
Αιτιατική	τα αγορ...	τα ποδ..
Κλητική	- αγορ...	- ποδ...

Μάθημα 24^ο

Τα ουδέτερα σε -ο

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ: *Τα βουνά έχουν πολλά δέντρα.*

Ο σκύλος άρπαξε γρήγορα το κόκαλο.

Έφαγα πολύ φαγητό και αναγκάστηκα να πιω ανθρακούχο νερό.

Ανεβήκαμε προς το κάστρο καβάλα στ' άλογα.

Στον ουρανό εμφανίστηκαν μερικά γκρίζα σύννεφα.

Τα υπογραμμισμένα ουδέτερα τελειώνουν σε –ο και είναι άλλα απ' αυτά οξύτονα (βουνό, φαγητό), άλλα παροξύτονα (κάστρο, δέντρο) και άλλα προπαροξύτονα (κόκαλο, άλογο). Η κλίση τους είναι απλή :

Ενικός αριθμός

Ονομ.	ο βουνό	το δέντρο	το σύννεφο	το άλογο
Γεν.	του βουνού	του δέντρου	του σύννεφου	<u>του αλόγου</u>
Αιτ.	το βουνό	το δέντρο	το σύννεφο	το άλογο
Κλητ.	- βουνό	- δέντρο	- σύννεφο	- άλογο

Πληθυντικός αριθμός

Ονομ.	τα βουνά	τα δέντρα	τα σύννεφα	τα άλογα
Γεν.	των βουνών	των δέντρων	των σύννεφων	<u>των αλόγων</u>
Αιτ.	τα βουνά	τα δέντρα	τα σύννεφα	τα άλογα
Κλητ.	- βουνά	- δέντρα	- σύννεφα	- άλογα

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: 1.Σαν το «βουνό» κλίνονται: *το φαγητό, το νερό, το αυγό, το χωριό, το φυτό, κ.α.* 2. Σαν το «δέντρο» κλίνονται: *το θρανίο, το βιβλίο, το πεύκο, το σχολείο, το γραφείο, το ιατρείο, κ.α.* 3. Σαν το «σύννεφο» κλίνονται: *το κάρβουνο, το κάστανο το λάστιχο, το μπακάλικο, κ.α.* Αυτά τα ουδέτερα διατηρούν τον τόνο τους σε όλες τις πτώσεις. 4. Σαν το «άλογο» κλίνονται: *το πρόσωπο, το όργανο, το πρόβατο, το θέατρο, το δικαστήριο, το άτομο, το μόριο, κ.α.* Αυτά τα τελευταία κατεβάζουν τον τόνο, στη γενική ενικού και πληθυντικού. (Δες την υπογράμμιση στην κλίση του ουδετέρου «το άλογο».)

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1.Γράψε τα ουδέτερα στη γενική ενικού και πληθυντικού :

(ονομαστική)	(γενική ενικού)	(γενική πληθυντικού)
το νερό		
το αυγό		
το μόριο		
το κάστανο		

το πεύκο
 το χωριό
 το φυτό
 το πρόβατο
 το μπακάλικο
 το δικαστήριο
 το σχολείο
 το θηρίο

2. Βρες τα παραγόμενα ουδέτερα από τα αντίστοιχα ρήματα και γράψε και τη γενική το πληθυντικού τους:

<u>ρήμα</u>	<u>ουδέτερο ονομ. ενικού</u>	<u>γενική πληθυντικού</u>
καθαρίζω	καθαριστήριο	καθαριστηρίων
δικάζω		
φροντίζω		
γυμνάζω		
σχεδιάζω		
εκπαιδεύω		
δοκιμάζω		
εργάζομαι		
πλένω		
διοικώ		

3. Χώρισε τις σύνθετες λέξεις όπως στο παράδειγμα :

ξινόμηλο	ξινό μήλο
χαμόκλαδο από χάμω (κάτω)
καστανόφυλλο από καστανιά
φυτοπλαγκτόν	πλαγκτόν από
βιβλιοθήκη	θήκη για
βιβλιοπώλης	πωλητής
Πευκοχώρι με
Μαυροβούνι	μαύρο

Μάθημα 25°

Ουδέτερα σε -ος

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ: *Ο Γιώργος σηκώνει πολλά βάρη.
Ο λύκος ξαναβγήκε στο δάσος.
Το Αιγαίο πέλαγος είναι ελληνική θάλασσα.
Το μπλουζάκι μου είναι μεγάλου μεγέθους.*

Οι υπογραμμισμένες λέξεις είναι ουδέτερα σε –ος . Από τα ουδέτερα αυτά, άλλα είναι παροξύτονα (λύκος, βάρος) και άλλα προπαροξύτονα (πέλαγος, μεγεθος), όλα όμως είναι ισοσύλλαβα. Αυτό που πρέπει να προσεχθεί είναι η κατάληξη του πληθυντικού (-η). Η κλίση τους:

Ενικός αριθμός		
Ονομαστική	το βάρος	το μέγεθος
Γενική	του βάρους	του μεγέθους
Αιτιατική	το βάρος	το μέγεθος
Κλητική	- βάρος	- μέγεθος
Πληθυντικός αριθμός		
Ονομαστική	τα βάρη	τα μεγέθη
Γενική	των βαρών	των μεγεθών
Αιτιατική	τα βάρη	τα μεγέθη
Κλητική	- βάρη	- μεγέθη

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: 1. Σαν το «βάρος» κλίνονται: *το δάσος, το βάθος, το μήκος, το μάκρος, το πλάτος, το πάχος, το μήκος, το τείχος* (όχι ο τοίχος) κ.α. 2. Σαν το «μέγεθος» κλίνονται: *το πέλαγος, το έδαφος, το στέλεχος*, κ.α. 3. Τα ουδέτερα της πρώτης κατηγορίας (βά-ρος) κατεβάζουν τον τόνο μόνο στη γενική πληθυντικού (βα-ρών). Αντίθετα τα προπαροξύτονα της δεύτερης κατηγορίας (με-γε-θος) κατεβάζουν τον τόνο στην παραλήγουσα στη γενική ενικού (με-γέ-θους) αλλά και στις τρεις από τις πτώσεις του πληθυντικού (ονομ. ,γεν. και κλητ. = με-γέ-θη), ενώ στη γενική πληθυντικού τον κατεβάζουν κατά δύο συλλαβές (με-γε-θών)!

ΑΣΚΗΣΗ

Από τον ενικό στη γενική πληθυντικού :

το τείχος το μήκος το πάθος ..
.....
το έδαφος το μέρος το λάθος ..
.....

το δάσος το στέλεχος το στήθος ..
.....

Μάθημα 26°

Ουδέτερα σε -μα και -σμο (ανισοσύλλαβα)

ΕΝΔ. ΦΡΑΣΕΙΣ: *Τα κύματα χτυπούσαν άγρια τις ακτές.
 Η προσφορά αίματος είναι απαραίτητη.
 Το χρώμα του δέρματός μας το καλοκαίρι αλλάζει.
 Το πρόβλημα το έλυσα στο διάλειμμα.
 Το παλιό άγαλμα θέλει βάψιμο.
 Το φταιξιμο είναι δικό σου.*

Από τα υπογραμμισμένα ανισοσύλλαβα ουδέτερα άλλα τελειώνουν σε -μα και είναι είτε παροξύτονα (κύμα, αίμα), είτε προπαροξύτονα (άγαλμα, πρόβλημα) και άλλα σε -σμο (-ξιμο,- ψιμο), όπως βάψιμο, φταιξιμο, κ.α. Ας δούμε την κλίση τους :

Ενικός αριθμός			
Ονομαστική	το αίμα	το πρόβλημα	το βάψιμο
Γενική	του αίματος	του προβλήματος	του βαψίματος
Αιτιατική	το αίμα	το πρόβλημα	το βάψιμο
Κλητική	- αίμα	- πρόβλημα	- βάψιμο
Πληθυντικός αριθμός			
Ονομαστική	τα αίματα	τα προβλήματα	τα βαψίματα
Γενική	των αιμάτων	των προβλημάτων	των βαψιμάτων
Αιτιατική	τα αίματα	τα προβλήματα	τα βαψίματα
Κλητική	- αίματα	- προβλήματα	- βαψίματα

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:1. Σαν το «αίμα» κλίνονται: *το βήμα, το κύμα, το βλήμα, το χρώμα, το ψέμα, το χρήμα, κ.α.* Σαν το «πρόβλημα» κλίνονται: *το άγαλμα, το άπλωμα, το μάθημα, το στοίχημα, το μπάλωμα, κ.α.* Σαν το «βάψιμο» κλίνονται: *το ντύσιμο, το γράψιμο, το δέσιμο, το σκύψιμο, το τρέξιμο, το πλέξιμο, το πλύσιμο, κ.α.*

2. Τα ουδέτερα σε -μα κατεβάζουν τον τόνο μια συλλαβή στη γενική πληθυντικού (βή-μα-τα, βη-μά-των), ενώ τα ουδέτερα σε -σμο κατεβάζουν τον τόνο στη γενική ενικού (δε-σι-μο, δε-σί-μα-τος).

3. Τα ουδέτερα και των τριών κατηγοριών που μάθαμε σήμερα είναι ανισοσύλλαβα που παίρνουν εκτός από τον πληθυντικό και στη γενική ενικού μια συλλαβή παραπάνω.

ΑΣΚΗΣΗ

Γράψε τα ουδέτερα στη γενική ενικού και πληθυντικού:

το άπλωμα		
το ψέμα		
το ντύσιμο		
το βήμα		

Μάθημα 28°**Ουδέτερα σε -ας, -ως**

Τέτοια είναι: το κρέας, το πέρας, το κέρασ, το δέρασ, το φως, το τέρας, κ.α.

Ενικός αριθμός		
Ονομαστική	το κρέας	το φως
Γενική	του κρέατος	του φωτός
Αιτιατική	το κρέας	το φως
Κλητική	- κρέας	- φως
Πληθυντικός αριθμός		
Ονομαστική	τα κρέατα	τα φώτα
Γενική	των κρεάτων	των φώτων
Αιτιατική	τα κρέατα	τα φώτα
Κλητική	- κρέατα	- φώτα

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

- 1) Τα ουσιαστικά αυτής της κατηγορίας είναι ανισοσύλλαβα.
- 2) Τα ουδέτερα της πρώτης κατηγορίας κατεβάζουν τον τόνο στη γενική πληθυντικού.

ΑΣΚΗΣΗ

Συμπλήρωσε καταλήξεις και τόνους:

το περ__	τα περ__
του περ	των περ
το περ	τα περ
- περ__	- περ__

Μάθημα 29°
Ανώμαλα ουσιαστικά
και Αναγνώριση ουσιαστικών

Ουσιαστικά που δεν κλίνονται ομαλά λέγονται ανώμαλα. Ας δούμε παραδειγματικά την κλίση δύο τέτοιων ουδετέρων :

Ενικός αριθμός		
Ονομαστική	το οξύ	το δόρυ
Γενική	του οξέος	του δόρατος
Αιτιατική	το οξύ	το δόρυ
Κλητική	- οξύ	- δόρυ
Πληθυντικός αριθμός		
Ονομαστική	τα οξέα	τα δόρατα
Γενική	των οξέων	των δοράτων
Αιτιατική	τα οξέα	τα δόρατα
Κλητική	- οξέα	- δόρατα

ΣΗΜΕΙΩΣΗ : Και τα δύο αυτά ουδέτερα ανήκουν στις εξαιρέσεις του γνωστού κανόνα : «τα ουδέτερα σε –ι γράφονται με γιώτα εκτός των : δάκρυ, δίχτυ, βράδυ, στάχυ, οξύ, δόρυ.» (Δες σχετικά το μάθημα 23)

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ή ΤΕΧΝΟΛΟΓΗΣΗ :

Πολλές φορές μας έχει ζητηθεί να αναγνωρίσουμε το «τάδε» ουσιαστικό, χωρίς να ξέρουμε τι ακριβώς πρέπει να κάνουμε. **Αναγνώριση** είναι η λεπτομερής παρουσίαση των στοιχείων της λέξης, δηλαδή: Τι μέρος του λόγου είναι, το γένος, ισοσύλλαβο ή όχι, αριθμός, πτώση ή και άλλα δευτερεύοντα στοιχεία , όπως : αν είναι κύριο ή κοινό, αν είναι υποκοριστικό, περιληπτικό, κ.τ.λ. Ας δούμε ένα παράδειγμα :

Του παιδιού : είναι ουσιαστικό, ουδέτερο , κοινό, ισοσύλλαβο, ενικού αριθμού, πτώσης γενικής, του ουσιαστικού το παιδί.

ΑΣΚΗΣΗ

Να αναγνωρίσεις τις λέξεις : τις φίλες, το Γιάννη.

τις φίλες:

το Γιάννη :

Μάθημα 30ο

Η ορθογραφία των καταλήξεων των ουσιαστικών Α' αρσενικά

1. βρά-χος, Νίκ-ος, Θε-ός, ναύαρχ-ος.
Τα αρσενικά ουσιαστικά που τελειώνουν σε -ος γράφονται με **ο** (όμικρον).
2. τραγουδιστ-ής, νικητ-ής, στρατιώτ-ης.
Τα αρσενικά σε -ης γράφονται με **η** (ήτα)
3. σω-τήρας, νιπ-τήρας, ανεμισ-τήρας, κλη-τήρας.
Τα αρσενικά που τελειώνουν σε -τηρας, γράφονται με **η** (ήτα).
Εξαιρείται το «**μάρτυρας**».
4. πατρι-ώτης, νησι-ώτης, Ηπειρ-ώτης.
Τα αρσενικά που τελειώνουν σε -ωτης γράφονται με **ω** (ωμέγα).
Εξαιρούνται: **ο αγρότης, ο δημότης, ο συνωμότης, ο ιππότης, ο τοξότης.**
5. αγ-ώνας, ελαι-ώνας, τυφ-ώνας.
Τα αρσενικά που τελειώνουν σε -ώνας γράφονται με **ω** (ωμέγα).
Εξαιρούνται: **ο ηγεμόνας, ο κανόνας, ο κηδεμόνας, ο Μακεδόνας, ο Στρυμόνας.**

Β' ΘΗΛΥΚΑ

6. μαμ-ή, δύναμ-η, τύχ-η.
Τα θηλυκά που τελειώνουν σε -η γράφονται με **η** (ήτα).
7. μέλι-σσα, βασίλι-σσα, πριγκήπι-σσα, θάλα-σσα.
Τα θηλυκά που τελειώνουν σε -σσα γράφονται με δύο **σ** (σσ).
Εξαιρούνται: **η Λάρισα, η Σάρισα** (είδος ακοντίου).
8. ελπ-ίδα, γαρ-ίδα, εφημερ-ίδα.
Τα θηλυκά που τελειώνουν σε -ίδα γράφονται με **ι** (γιώτα).
9. φωλ-ιά, γιαγ-ιά, βραδ-ιά.
Τα θηλυκά που τελειώνουν σε -ιά (με τον τόνο στο «ά») γράφονται με **ι** (γιώτα). Εξαιρούνται ουδέτερα που προέρχονται από ρήματα σε -εω: **γιατρεία, δουλειά, παντρεία, σοδειά.**
10. εργασ-ία, Ασπασ-ία, υγρασ-ία.
Τα θηλυκά που τελειώνουν σε -ία (με τόνο στο «ί») γράφονται με **ι** (γιώτα). Εξαιρούνται τα θηλυκά που προέρχονται από ρήματα σε -εύω: βασιλεύω → **βασιλεία**, κολακεύω → **κολακεία**, παιδεύω → **παιδεία**.
11. δικαι-οσύνη, καλ-οσύνη, ευγνωμ-οσύνη.

Τα θηλυκά που τελειώνουν σε -οσύνη γράφονται με **ο** (όμικρον) και **υ** (ύψιλον).

Γ' ΟΥΔΕΤΕΡΑ

12. παιδ-ί, τυρ-ί, αγόρ-ι, χορτάρ-ι.

Τα ουδέτερα που τελειώνουν σε -ι γράφονται με **ι** (ιώτα). Εξαιρούνται : **βράδυ, δάκρυ, δίχτυ, δόρυ, οξύ, στάχυ.**

13. γρασ-ίδι, απ-ίδι, ταξ-ίδι.

Τα ουδέτερα που τελειώνουν σε -ίδι γράφονται ,και στην παραλήγουσα, με **ι** (ιώτα). Εξαιρούνται : **αντικλείδι, καρύδι,**

κρεμμύδι,

μύδι, στρείδι, φρύδι.

14. μέρ-η, δάσ-η, πάθ-η.

Τα ουδέτερα που στον πληθυντικό τελειώνουν σε -η γράφονται με **η** (ήτα).

15. πο-τήρι, τρεχαν-τήρι, πατη-τήρι.

Τα ουδέτερα που τελειώνουν σε -τήρι γράφονται με **η** (ήτα) στην παραλήγουσα. Εξαιρούνται τα ουδέτερα που έχουν δεύτερο συνθετικό τη λέξη «τυρί». Π.χ. **ψωμοτύρι, γαλοτύρι.**

16. παρατηρη-τήριο, κρατη-τήριο, ανταλλακ-τήριο.

Τα ουδέτερα που τελειώνουν σε -τήριο γράφονται με **η** (ήτα) στην προπαραλήγουσα. Εξαιρείται : **«το κτίριο»**

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Συμπλήρωσε γράμματα και τόνους :

ο Νασ...	ο ηγεμ..νας	ο δημαρχ...	ο καν..νας	ο πολεμιστ..ς
ο Ηπειρ..της	ο συνωμ..της	η φυλ..	το φιλ..	ο φιλ..ς
ο κλητ..ρας	ο μαρτ..ρας	ο αμπελ..νας	ο αι..νας	το φύλλ..
ο τοιχ..ς	το τειχ..	τα τειχ..	η τύχ..	η φωτ..α
η δουλ...α	η σοδ...α	η απελπισ..α	η καλοσ..ν..	το ψωμοτ..ρ..
τα λαθ..	το μυδ..	η μαγείρ..σα	η Λαρ...σα	η β..δα

2. Να κλιθούν : το παιδί, το βράδυ, το δίχτυ, το οξύ.

Ενικός αριθμός				
Όνομ.				
Γεν.				
Αιτ.				
Κλητ.				
Πληθυντικός αριθμ				
Όνομ.				

Γεν.				
Αιτ.				
Κλητ.				

Μάθημα 31° Τα επίθετα (γενικά – αριθμοί – γένη)

ΕΝΔ. ΦΡΑΣΕΙΣ : Στην αυλή υπάρχει ένα μεγάλο δέντρο.
Ο Γιώργος είναι πολύ καλός μαθητής.
Αυτή η λίμνη είναι ρηχή.
Πέσαμε με το ποδήλατο σε μια απότομη στροφή.

Οι υπογραμμισμένες λέξεις που αναφέρονται σε ουσιαστικά λέγονται **επίθετα** (μεγάλο, καλός, ρηχή, βαθύς). Έτσι...

ΕΠΙΘΕΤΑ: είναι οι λέξεις που μας δείχνουν τι λογής είναι τα ουσιαστικά ή αλλιώς τι ιδιότητα έχουν τα ουσιαστικά. Έτσι το επίθετο «μεγάλο» μας δείχνει τι λογής είναι το δέντρο, το επίθετο «καλός» μας δείχνει τι λογής είναι ο μαθητής, κ.τ.λ.

Τα επίθετα έχουν **τρία γένη** : *αρσενικό, θηλυκό, ουδέτερο*. Π.χ.:

αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ο <u>μεγάλος</u> πλάτανος	η <u>μεγάλη</u> αυλή	το <u>μεγάλο</u> σπίτι
ο <u>κόκκινος</u> τοίχος	η <u>κόκκινη</u> μπογιά	το <u>κόκκινο</u> τηλέφωνο
ο <u>πλατύς</u> δρόμος	η <u>πλατιά</u> θάλασσα	το <u>πλατύ</u> ποτάμι
ο <u>ωραίος</u> κήπος	η <u>ωραία</u> εκδρομή	το <u>ωραίο</u> πουκάμισο

Φυσικά ,όπως και τα άλλα κλιτά, έτσι και τα επίθετα έχουν δύο αριθμούς: **ενικό και πληθυντικό**. {Πρέπει εδώ να αναφέρουμε το ευνόητο: τα επίθετα έχουν τον ίδιο αριθμό και πτώση με το ουσιαστικό που χαρακτηρίζουν.}

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να υπογραμμίσεις τα επίθετα του κειμένου και να τα γράψεις στον πίνακα της επόμενης σελίδας στα τρία γένη του ενικού αριθμού :

« Το χωριό μου είναι μεγάλο και ορεινό. Το σπίτι που γεννήθηκα είναι το πρώτο ψηλό σπίτι στην είσοδο του χωριού. Βρίσκεται πίσω από μια παλιά και άχρηστη αποθήκη. Στην τετράγωνη αυλή σώζονται ακόμα δυο γέρικα δέντρα και κάποιες σκόρπιες ρίζες από κείνες τις κατακόκκινες αρωματικές τριανταφυλλιές. Στις παιδικές μου αναμνήσεις όλα φαντάζουν όμορφα. Θυμάμαι τα ατέλειωτα και ξεσυλλόγιαστα παιχνίδια. Τι αξέχαστα χρόνια! Θυμάμαι ακόμα τον ασπρομάλλη γέροντα που καθόταν πάντοτε στο πέτρινο πεζούλι του ψηλού αυλόγυρου της εκκλησίας μας. Θυμάμαι ως και τον Τζακ , το μαλλιαρό σκύλο της κυρα-Μερόπης.....»

αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
-----------------	---------------	-----------------

ο μεγάλος	η μεγάλη	το μεγάλο
ο ορειν...		

2. Να αντικαταστήσεις τι λέξεις της παρένθεσης με τα παραγόμενα επίθετα :

- Το ποτήρι είναι (από γυαλί). Είναι
- Το σπίτι είναι (από πέτρα) . Είναι
- Τα πιάτα είναι (από πηλό). Είναι
- Η μπλούζα είναι (από μαλλί). Είναι
- Η γκοφρέτα είναι (από σοκολάτα). Είναι

3. Συμπλήρωσε τις φράσεις με τα επίθετα της παρένθεσης στην κατάλληλη πτώση και στο κατάλληλο γένος.

(εύφορος, πράσινος, γρήγορος, ψηλός, γελαστός, σκοτεινός, νέος, λαμπρός, κατάλληλος, εργατικός, ισόγειος)

- Αυτή η ταινία είναι... κατάλληλη. Το βουνό.
- Ο κάμπος. Η..... κάμπια.
- Το παιδί. Το αυτοκίνητο.
- Έρχεται ο χρόνος. Η νύχτα.
- Ο ήλιος. Η κατοικία.
- Ο μαθητής.

Μάθημα 32°

Επίθετα σε -ος, -η, -ο

ΕΝΔΕΙΚΤ. ΦΡΑΣΕΙΣ : *Ο τοίχος είναι άσπρος.*
Η μέρα είναι λαμπερή.
Σήμερα ήρθε ο μεγάλος αδερφός μου.
Το χωριουδάκι έδειχνε όμορφο.

Οι υπογραμμισμένες λέξεις είναι επίθετα που το αρσενικό τους τελειώνει σε -ος. Ας δούμε όμως αυτά τα επίθετα στα τρία γένη :

<u>αρσενικό</u>	<u>θηλυκό</u>	<u>ουδέτερο</u>
ο άσπρος	η άσπρη	το άσπρο
ο λαμπερός	η λαμπερή	το λαμπερό
ο μεγάλος	η μεγάλη	το μεγάλο
ο όμορφος	η όμορφη	το όμορφο

Ακολουθεί η κλίση τους, κατά σειρά αρσενικό- θηλυκό- ουδέτερο:

Ενικός αριθμός			
Ονομαστική	ο μεγάλος	η μεγάλη	το μεγάλο
Γενική	του μεγάλου	της μεγάλης	του μεγάλου
Αιτιατική	το μεγάλο	τη μεγάλη	το μεγάλο
Κλητική	- μεγάλε	- μεγάλη	- μεγάλο
Πληθυντικός αριθμός			
Ονομαστική	οι μεγάλοι	οι μεγάλες	τα μεγάλα
Γενική	των μεγάλων	των μεγάλων	των μεγάλων
Αιτιατική	τους μεγάλους	τις μεγάλες	τα μεγάλα
Κλητική	- μεγάλοι	- μεγάλες	- μεγάλα

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: 1. Στην κατηγορία αυτών των επιθέτων υπάρχουν οξύτονα (καλός, -η, -ο), παροξύτονα (μεγάλος, -η, -ο) και προπαροξύτονα (όμορφος, -η, -ο) χωρίς όμως καμιά διαφορά στην κλίση τους. 2. Ο τόνος δεν κατεβαίνει σε καμιά περίπτωση. 3. Όπως το «μεγάλος, -η, -ο» κλίνονται: καλός (-η, -ο), κακός, άσπρος, κόκκινος, τυχερός, νόστιμος, κ.τ.λ. {γενικά τα επίθετα με το αρσενικό σε -ος, αρκεί να έχουν χαρακτήρα (τελευταίο δηλ. γράμμα πριν την κατάληξη) σύμφωνο. Π.χ. νόστιμ-ος, πράσιν-ος, κ.τ.λ.}

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να κλίνεις το επίθετο μαύρος στα τρία γένη.

Ενικός αριθμός			
Ονομαστική			
Γενική			
.....			
Πληθυντικός αριθμός			

2. Να κλίνεις μαζί το επίθετο με το αντίστοιχο ουσιαστικό :

Ενικός αριθμός		
Ονομαστική	Ο τυχερός λαχνός	το πράσινο τετράδιο
Γενική		
Αιτιατική		
Κλητική		
Πληθυντικός αριθμός		
Ονομαστική		
Γενική		
Αιτιατική		
Κλητική		

3. Γράψε τα επίθετα στα τρία γένη :

αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ο μαύρος ο άσπρος	η λαμπερή η υπέροχη	το σιωπηλό το γυάλινο
ο μοναδικός		

Μάθημα 33°

Επίθετα σε -ος, -α, -ο

Ο βουνίσιος αέρας μου κάνει καλό.
 Οι γείτονές μας είναι πλούσιοι.
 Ο θεός μου αγόρασε μια ωραία βάρκα.
 Στους δρυμούς συναντάς την άγρια φύση.

Τα επίθετα που υπογραμμίσαμε καταλήγουν σε -ος, -α, -ο και είναι είτε παροξύτονα είτε προπαροξύτονα.

Ας δούμε την κλίση τους:

Ενικός αριθμός			
Ονομαστική	ο πλούσιος	η πλούσια	το πλούσιο
Γενική	του πλούσιου*	της πλούσιας	του πλούσιου
Αιτιατική	τον πλούσιο	την πλούσια	το πλούσιο
Κλητική	- πλούσιε	- πλούσια	- πλούσιο
Πληθυντικός αριθμός			
Ονομαστική	οι πλούσιοι	οι πλούσιες	τα πλούσια
Γενική	των πλούσιων	των πλούσιων	των πλούσιων
Αιτιατική	τους πλούσιους	τις πλούσιες	τα πλούσια
Κλητική	- πλούσιοι	- πλούσιες	- πλούσια

* Μερικές φορές λέμε «των πλουσίων». Αυτό συμβαίνει κανονικά μόνο όταν η λέξη πλούσιος έχει τη θέση ουσιαστικού στην πρόταση Π.χ.:

«Αυτό το αυτοκίνητο είναι ενός πλουσίου.» «Αυτό το αυτοκίνητο είναι ενός πλούσιου ανθρώπου.»

ΣΗΜΕΙΩΣΗ Αυτή η κατηγορία επιθέτων διαφέρει απ' την προηγούμενη (μαθ. 32°) ως προς την κατάληξη των θηλυκών (εδώ είναι -α). Έτσι λοιπόν στα επίθετα αυτής της κατηγορίας το τελευταίο γράμμα πριν την κατάληξη είναι φωνήεν. Π.χ. άγρ-ι-ος, πλούσ-ι-ος, βουνίσ-ι-ος.

Σαν το «πλούσιος» κλίνονται : *τίμιος, δόλιος, ωραίος, άγριος, άγιος, τέλειος, τεράστιος, μέτριος, κ.α.*

ΑΣΚΗΣΗ

Γράψε τα επίθετα στο γένος και την πτώση που πρέπει :

	Όνομ. πληθ. θηλ.	Γεν. ενικ. αρσ.	Γεν. πληθ. αρσ.	Κλητ. ενικ. αρσ.
ο δόλιος				
ο μέτριος				
ο θαρραλέος				
ο άγιος				

Μάθημα 34° Επίθετα σε -ός, -ιά, -ό

*Η καραμέλα ήταν πολύ γλυκιά.
Είδα μια ταινία με θέμα τις κακές μάγισσες.
Η Μαρία και η Νίκη είναι φτωχές κοπέλες.
Το κρητικό κρασί είναι το καλύτερο.*

Τα υπογραμμισμένα επίθετα είναι όλα οξύτονα και η μοναδική διαφορά με τα επίθετα του προηγούμενου μαθήματος είναι η κατάληξη του θηλυκού : -ιά. Ας δούμε την κλίση τους.

Ενικός αριθμός			
Ονομαστική	ο γλυκός	η γλυκιά	το γλυκό
Γενική	του γλυκού	της γλυκιάς	του γλυκού
Αιτιατική	το γλυκό	τη γλυκιά	το γλυκό
Κλητική	- γλυκέ	- γλυκιά	- γλυκό
Πληθυντικός αριθμός			
Ονομαστική	οι γλυκοί	οι γλυκές	τα γλυκά
Γενική	των γλυκών	των γλυκών	των γλυκών
Αιτιατική	τους γλυκούς	τις γλυκές	τα γλυκά
Κλητική	- γλυκοί	- γλυκές	- γλυκά

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: 1. Όμοια κλίνονται :μαλακός, κακός, φτωχός, νηστικός, κρητικός, ζακυνθινός, γνωστικός, θηλυκός, και το μοναδικό παροξύτονο της κατηγορίας του : φρέσκος.

2. Πολλά απ' αυτά τα επίθετα έχουν δύο τύπους θηλυκού στον πληθυντικό ,π.χ. *οι γλυκές* και *οι γλυκίες*, *οι κακές* και *οι κακιές*, κ.α. Αλλά και στον ενικό πολλά απ' τα θηλυκά της κατηγορίας έχουν διπλούς τύπους : *φτωχιά- φτωχή, κρητικιά- κρητική*, κ.α.

ΑΣΚΗΣΗ

Κλίνε μαζί: η θηλυκιά αλεπού.

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ονομ.		
Γεν.		
Αιτ.		
Κλητ.		

Θυμάσαι πώς λέγονται τα ουσιαστικά σαν το «αλεπού- αλεπούδες»;

Μάθημα 35°

Επίθετα σε -ύς, -ιά, -ύ

« Η θάλασσα γύρω από το νησί μου είναι βαθιά.
Μέχρι το σπίτι μου έχω μακρύ δρόμο να κάνω.
Ξαφνικά μέσα στο δάσος ακούστηκε ένας βαρύς κρότος.»

Οι λέξεις που υπογραμμίσαμε εδώ είναι επίθετα με καταλήξεις: -ύς, -ιά, -ύ (βαθύς, βαθιά, βαθύ, μακρύς, μακριά, μακρύ και βαρύς, βαριά, βαρύ). Ας δούμε την κλίση τους :

Ενικός αριθμός			
Ονομαστική	ο βαθύς	η βαθιά	το βαθύ
Γενική	----- *	της βαθιάς	----- *
Αιτιατική	το βαθύ	τη βαθιά	το βαθύ
Κλητική	- βαθύ	- βαθιά	- βαθύ
Πληθυντικός αριθμός			
Ονομαστική	οι βαθιοί	οι βαθιές	τα βαθιά
Γενική	των βαθιών	των βαθιών	των βαθιών
Αιτιατική	τους βαθιούς	τις βαθιές	τα βαθιά
Κλητική	- βαθιοί	- βαθιές	- βαθιά

* Συνήθως χρησιμοποιούμε, αντί γενικής, περιφραστικούς τύπους («από το βαθύ ποταμό» αντί «του βαθιού ποταμού»)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: 1. Σαν το «βαθύς» κλίνονται: *βαρύς, μακρύς, παχύς, πλατύς, φαρδύς*, κ.α. 2. Το υ (ύψιλον) διατηρείται μόνο στον ενικό του αρσενικού και του ουδέτερου. Στον πληθυντικό μετατρέπεται σε ι (γιώτα)

3. Στην αρχαία ελληνική γλώσσα τα γένη αυτών των επιθέτων είχαν τις εξής καταλήξεις : -ύς, -εία, -ύ. Για παράδειγμα: ο βαρύς, η βαρεία, το βαρύ. Σημερινά κάτοια της γλώσσας μας είναι μερικά από τα θηλυκά αυτής της κατηγορίας, που έχουν πια το χαρακτήρα ουσιαστικού. Π.χ. η βαρεία (είδος τόνου), η πλατεία (πλατύς, πλατεία, πλατύ), η οξεία (οξύς= κοφτερός, οξεία, οξύ), η δασεία (δασύς =πυκνός, δασεία, δασύ), η ταχεία = είδος τρένου (ταχύς, ταχεία, ταχύ), κ.α.

ΑΣΚΗΣΗ

Γράψε τα επίθετα στη αιτιατική πληθυντικού στα τρία γένη :

ο φαρδύς			
ο παχύς			
ο πλατύς			

Μάθημα 36° Επίθετα σε -ής, -ιά, -ί

Δίπλα μου περνούσε ο κυρ-Γιάννης πάνω στο σταχτί του γαϊδουράκι.

Το παντελόνι είχε κανελί χρώμα.

Η Μαρία φόρεσε σήμερα την καινούρια θαλασσιά φούστα.

Οι υπογραμμισμένες λέξεις είναι επίθετα σε -ής, -ιά, -ί (ο σταχτής, η σταχτιά, το σταχτί). Όλα τα επίθετα αυτής της κατηγορίας είναι οξύτονα και ο τόνος δεν αλλάζει θέση σε καμιά πτώση. Να η κλίση τους :

Ενικός αριθμός			
Ονομαστική	ο θαλασσής	η θαλασσιά	το θαλασσί
Γενική	-- -----	της θαλασσιάς	-- -----
Αιτιατική	το θαλασσή	τη θαλασσιά	το θαλασσί
Κλητική	- θαλασσή	- θαλασσιά	- θαλασσί
Πληθυντικός αριθμός			
Ονομαστική	οι θαλασσιοί	οι θαλασσιές	τα θαλασσιά
Γενική	των θαλασσιών	των θαλασσιών	των θαλασσιών
Αιτιατική	τους θαλασσιούς	τις θαλασσιές	τα θαλασσιά
Κλητική	- θαλασσιοί	- θαλασσιές	- θαλασσιά

Με τον ίδιο τρόπο κλίνονται : χρυσαφής, μαβής, καφετής, βυσσινης, κ.α.(επίθετα που σημαίνουν χρώμα).

ΑΣΚΗΣΗ

Να κλιθούν μαζί : «ο χρυσαφής ήλιος» και «η βυσσινιά φούστα» .

Ενικός αριθμός		
Όνομ.		
Γενική		
Αιτιατ.		
Κλητ.		
Πληθυντικός αριθμός		
Όνομ.		
Γενική		
Αιτιατ.		
Κλητ.		

Μάθημα 37^ο Ανισοσύλλαβα επίθετα σε -ης, -α, -ικο

*Ο Γιώργος και η Μαρία είναι ζηλιάρικα παιδιά.
Νίκο σταμάτα πια ! Είσαι γκρινιάρης.
Ο Ψαρχής είναι ο πιο πεισματάρης γάιδαρος σ' όλο το χωριό.*

Τα επίθετα που υπογραμμίσαμε είναι ανισοσύλλαβα σε -ης, -α, -ικο (ζηλιάρης, ζηλιάρη, ζηλιάρικο). Ας δούμε την κλίση τους:

Ενικός αριθμός			
Ονομαστική	ο γκρινιάρης	η γκρινιάρη	το γκρινιάρικο
Γενική	του γκρινιάρη	της γκρινιάρης	του γκρινιάρικου
Αιτιατική	το γκρινιάρη	τη γκρινιάρη	το γκρινιάρικο
Κλητική	- γκρινιάρη	- γκρινιάρη	- γκρινιάρικο
Πληθυντικός αριθμός			
Ονομαστική	οι γκρινιάρηδες	οι γκρινιάρεις	τα γκρινιάρικα
Γενική	των γκρινιάρηδων	-- -----	των γκρινιάρικων
Αιτιατική	τους γκρινιάρηδες	τις γκρινιάρεις	τα γκρινιάρικα
Κλητική	- γκρινιάρηδες	- γκρινιάρεις	- γκρινιάρικα

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: 1. Σαν το «γκρινιάρης» κλίνονται: ο ακαμάτης, ο κατσούφης, ο ζημιάρης, ο ζηλιάρης και διάφορα σύνθετα επίθετα από τις λέξεις: «μαλλί», «μύτη», «μάτι», «χέρι», κ.α. Π.χ. ο σγουρομάλλης, ο πρασινομάτης, κ.τ.λ. 2. Μερικά επίθετα αυτής της κατηγορίας παίρνουν στο θηλυκό την κατάληξη **-ου** ή **-ούσα**. Π.χ. ο ξανθομάλλης, η ξανθομαλλούσα ή ξανθομαλλού, το ξανθομάλλικο. 3. Άλλα επίθετα σχηματίζονται με τις καταλήξεις **-ας, -ού, -άδικο**. (υπναράς, υπναρού, υπναράδικο).

ΑΣΚΗΣΗ

Γράψε από ποιο ρήμα προέρχονται τα επίθετα :

γκρινιάρης	<
ζηλιάρης	<
αρρωστάρης	<
πεισματάρης	<
φοβητσιάρης	<
ζημιάρης	<

Μάθημα 38° Ανώμαλα επίθετα

Α' ΤΟ ΕΠΙΘΕΤΟ «ο πολύς, η πολλή, το πολύ»

Ενικός αριθμός			
Ονομαστική	ο πολύς	η πολλή	το πολύ
Γενική	της πολλής
Αιτιατική	τον πολύ	την πολλή	το πολύ
Κλητική
Πληθυντικός αριθμός			
Ονομαστική	οι πολλοί	οι πολλές	τα πολλά
γενική	των πολλών	των πολλών	των πολλών
Αιτιατική	τους πολλούς	τις πολλές	τα πολλά
Κλητική	- πολλοί	- πολλές	- πολλά

Β' ΤΑ ΕΠΙΘΕΤΑ ΜΕ ΤΡΙΑ ΓΕΝΗ ΚΑΙ ΔΥΟ ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ:

<i>αρσενικό και θηλυκό</i>		<i>ουδέτερο</i>
Ενικός αριθμός		
Ονομαστική	ο (η) διεθνής	το διεθνές
Γενική	του (της) διεθνούς	του διεθνούς
Αιτιατική	το (τη) διεθνή	το διεθνές
Κλητική	- διεθνή	- διεθνές
Πληθυντικός αριθμός		
Ονομαστική	οι διεθνείς	τα διεθνή
Γενική	των διεθνών	των διεθνών
Αιτιατική	τους (τις) διεθνείς	τα διεθνή
Κλητική	- διεθνείς	- διεθνή

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Σαν το «διεθνής» κλίνονται: ο, η συνεχής, το συνεχές, ο, η ακριβής, το ακριβές, ο, η ελώδης, το ελώδες, ο, η συνεπής, το συνεπές, ο, η ασταθής, το ασταθές, ο, η απρεπής, το απρεπές, κ.α.

Μάθημα 39^ο

Τα παραθετικά των επιθέτων

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ: Ο Βασίλης είναι μικρός, μα ο Νίκος είναι μικρότερος απ' το Βασίλη. Ο Δημήτρης είναι ο πιο μικρός. Οι μαθητές αυτοί είναι έξυπνοι μα και της τρίτης τάξης είναι πολύ έξυπνοι.

Τα υπογραμμισμένα επίθετα μας δείχνουν ιδιότητες των ουσιαστικών (έξυπνος, μικρός) αλλά σε διαφορετικούς βαθμούς σύγκρισης. Δηλαδή άλλο ουσιαστικό έχει την ιδιότητα που εκφράζει το επίθετο σε μικρότερο βαθμό και άλλο σε περισσότερο. Τους τύπους αυτών των επιθέτων τους ονομάζουμε **βαθμούς του επιθέτου** ή **παραθετικά**. Αυτοί οι τύποι είναι:

1. **Θετικός βαθμός:**(Ο Βασίλης είναι μικρός).

Όταν το επίθετο φανερώνει μόνο πως ένα ουσιαστικό έχει *απλώς μια ιδιότητα* τότε λέμε ότι αυτό το επίθετο είναι **θετικού βαθμού**.

2. **Συγκριτικός βαθμός:**(Ο Νίκος είναι μικρότερος απ' το Βασίλη).

Όταν το επίθετο φανερώνει πως ένα ουσιαστικό έχει *μια ιδιότητα σε μεγαλύτερο βαθμό* από ένα άλλο ουσιαστικό, τότε το επίθετο λέγεται **συγκριτικού βαθμού**. Ο συγκριτικός βαθμός σχηματίζεται με δυο τρόπους :

Α' **Περιφραστικά:** Από το θετικό του επιθέτου μαζί με το ποσοτικό επίρρημα «πιο». Π.χ.: *πιο καλός, πιο ψηλός, πιο βαρύς, κ.α.*

Β' **Μονολεκτικά:** Από το θετικό του επιθέτου με την κατάληξη – **τερος, -τερη, -τερο**. Έτσι άλλα απ' αυτά σχηματίζουν την κατάληξη –**ότερος** (*μικρ-ότερος, ψηλ-ότερος, κ.α*) άλλα την κατάληξη –**ύτερος** (*βαρ-ύτερος, παχ-ύτερος, κ.α.*) και άλλα την κατάληξη –**έστερος** (*επιμελ-έστερος, επικερδ-έστερος, κ.α.*).

3α. **Σχετικός υπερθετικός βαθμός:** (Ο Δημήτρης είναι ο πιο ψηλός.)

Όταν το επίθετο φανερώνει πως το ουσιαστικό έχει *μια ιδιότητα σε βαθμό ανώτερο από όλα τα όμοιά του*, τότε το επίθετο λέγεται **σχετικού υπερθετικού**. Ο σχηματισμός του σχετικού υπερθετικού γίνεται με το συγκριτικό (**μονολεκτικό** ή **περιφραστικό**) μαζί με το **άρθρο** που προηγείται. Π.χ.: *ο μικρότερος ή ο πιο μικρός, ο ψηλότερος ή ο πιο ψηλός, κ.α.*

3β. **Απόλυτος υπερθετικός:** (είναι πολύ έξυπνοι)

Όταν το επίθετο φανερώνει πως το ουσιαστικό έχει μια ιδιότητα σε *πολύ μεγάλο βαθμό χωρίς να γίνεται σύγκριση με άλλα ουσιαστικά*,

τότε το επίθετο είναι **απόλυτου υπερθετικού βαθμού**
 Ο σχηματισμός του απόλυτου υπερθετικού γίνεται με δυο τρόπους:
α) μονολεκτικά: με το θετικό και την κατάληξη **-ότατος, -ύτατος, -έστατος.** (ωραι-ότατος, βαρύ-τατος, επιμελ-έστατος, κ.α.)

β) περιφραστικά: με το επίρρημα «πολύ» και το θετικό του επιθέτου. (πολύ ψηλός, πολύ μικρός, κ.α.)

Ας δούμε όμως δυο παραδείγματα για να έχουμε μια ολοκληρωμένη εικόνα:

ΘΕΤΙΚΟΣ	ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ		ΥΠΕΡΘΕΤΙΚΟΣ	
	Περιφραστικό ό	μονολεκτικό	σχετικό	απόλυτο
όμορφος	πιο όμορφος	ομορφότερος	ο ομορφότερος ή ο πιο όμορφος	ομορφότατος
ωραίος	πιο ωραίος	ωραιότερος	ο ωραιότερος ή ο πιο ωραίος	πολύ ωραίος

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: 1.Μερικά επίθετα σχηματίζουν με **ανώμαλο τρόπο** τα μονολεκτικά παραθετικά τους:

ΘΕΤΙΚΟΣ	ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ	ΑΠΟΛΥΤΟΣ ΥΠΕΡΘΕΤΙΚΟΣ
απλός	απλούστερος	απλούστατος
γέρος	γεροντότερος	-----
κακός	χειρότερος	
καλός	καλύτερος	άριστος
λίγος	λιγότερος	ελάχιστος
μεγάλος	μεγαλύτερος	μέγιστος
μικρός	μικρότερος	ελάχιστος
πολύς	περισσότερος	-----

2. Μερικά παραθετικά που προέρχονται από αρχαίες (κυρίως) προθέσεις δεν έχουν θετικό βαθμό. Π.χ. ανώτερος, ανώτατος (<άνω) ή κατώτερος (<κάτω).

3. Υπάρχουν μερικές κατηγορίες επιθέτων που δεν σχηματίζουν παραθετικά :

α) Αυτά που μας λένε **από τι υλικό** είναι τα ουσιαστικά. :**ασημένιος, ξύλινος, πέτρινος**, κ.α.

β) Αυτά που μας δείχνουν **χρώμα** (άσπρος, μαύρος, κ.α.). Εξαιρείται «λευκός».

γ) Αυτά που δείχνουν **καταγωγή**. (Θεσσαλονικιός, γαλλικός, ιταλικό, κ.α.)

δ) Αυτά που δείχνουν **τόπο**. (θαλασσινός, ορεινός, κ.α.)

ε) Αυτά που δείχνουν **χρόνο**. (χθесινός, αυριανός, περσινός, κ.α.)

στ) Τα επίθετα που φανερώνουν μια **κατάσταση που δεν αλλάζει**. Π.χ. **αθάνατος, χωριστός, μισός, χορτάτος, ψεύτικος**, κ.α.

4. Παραθετικά γενικά δεν σχηματίζουν οι παθητικές μετοχές ενώ τα **επιρρήματα**, κυρίως **τα ποσοτικά ή τα βεβαιωτικά**, σχηματίζουν. Π.χ. **πολύ, περισσότερο -βέβαια, βεβαιότατα**, κ.α.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Συμπλήρωσε τον πίνακα των παραθετικών:

ΘΕΤΙΚΟ	ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ		ΥΠΕΡΘΕΤΙΚΟΣ		
	ΠΕΡΙΦΡ.	ΜΟΝΟΛ.	ΣΧΕΤΙΚΟ	ΑΠΟΛΥΤΟ	
				ΜΟΝΟΛ.	ΠΕΡΙΦΡ.
πλούσιος					
σοφός					
βαθύς					
φαρδύς					
επικερδής					

2. Συμπλήρωσε τους βαθμούς που λείπουν:

ΘΕΤΙΚΟΣ	ΠΕΡΙΦΡΑΣΤΙΚΟΣ ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ	ΑΠΟΛΥΤΟ ΥΠΕΡΘΕΤΙΚΟ (μονολεκτικό)
εξυπνος		
		ωραιότατος
	πιο τρελός	
τέλειος		
	πιο μεγάλος	
λίγος		
	πιο λεπτός	
		ημερότατος
	πιο αγνός	
εργατικός		
φιλικός		
		σπανιότατος
		βολικότατος
	πιο νόστιμος	
κομψός		
	πιο σκοτεινός	
επιβλαβής		
	πιο πλατύς	
		παχύτατος
κοφτερός		
		λαμπρότατος

Μάθημα 40° Τα αριθμητικά Α' ΑΠΟΛΥΤΑ

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ: *Ένας από μας είχε τη δύναμη να το κάνει.
Ο Τηλέμαχος είχε μαζί του δύο ευρώ.
Ο κυρ-Νίκος έχει ένδεκα παιδιά.*

Οι υπογραμμισμένες λέξεις είναι επίθετα που δηλώνουν κάποιο αριθμό (ένας, δύο, ένδεκα) και λέγονται απόλυτα αριθμητικά.

Απόλυτα αριθμητικά είναι τα αριθμητικά που φανερώνουν ορισμένο πλήθος από πρόσωπα, ζώα ή πράγματα.

Το απόλυτο αριθμητικά «δύο» και όλα τα αριθμητικά από το «πέντε» μέχρι το «εκατό» έχουν ένα τύπο για και τα τρία γένη. Τα υπόλοιπα αριθμητικά (ένα, τρία, τέσσερα) έχουν τρία γένη και κλίνονται έτσι:

	Αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
Ονομαστική	ένας	μία	ένα
Γενική	ενός	μίας	ενός
Αιτιατική	ένα(ν)	μία	ένα

	αρσενικό και θηλυκό		ουδέτερο	
Ονομαστική	τρεις	τέσσερις	τρία	τέσσερα
Γενική	τριών	τεσσάρων	τριών	τεσσάρων
Αιτιατική	τρεις	τέσσερις	τρία	τέσσερα

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: 1. Τα αριθμητικά από το «διακόσια» και πάνω έχουν τρία γένη και κλίνονται, φυσικά, στον πληθυντικό.

2. Τα αριθμητικά από το 13 μέχρι το 19 γράφονται με μια λέξη (δεκαπέντε, δεκαεννιά), ενώ από το 21 και πάνω με δυο λέξεις (είκοσι επτά, τριάντα οχτώ, εβδομήντα πέντε).

Μάθημα 41°
Τα αριθμητικά (συνέχεια)
ΤΑΚΤΙΚΑ, ΠΟΛΛΑΠΛΑΣΙΑΣΤΙΚΑ, ΑΝΑΛΟΓΙΚΑ,
ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ: *Ο Απρίλιος είναι ο τέταρτος μήνας.*

Στο σπίτι περάσαμε διπλά παράθυρα.

Ο γιατρός παίρνει διπλάσιο μισθό από τη νοσοκόμα.

Αγοράσαμε μια δωδεκάδα πιάτα.

Οι υπογραμμισμένες λέξεις εκφράζουν κι αυτές κάποιον αριθμό (είναι αριθμητικά) αλλά δεν ανήκουν στην ομάδα των απόλυτων αριθμητικών, αλλά σε άλλες ομάδες που τις αναφέρουμε εδώ:

1. **Τα τακτικά αριθμητικά.** Αυτά φανερώνουν τη θέση που παίρνει κάποιος ή κάτι σε μια σειρά από πράγματα ή πρόσωπα ίδιας κατηγορίας ή ομάδας. Στην πρώτη φράση λοιπόν βλέπουμε ότι ο Απρίλιος είναι ο πέμπτος στη σειρά από την ομάδα των μηνών ενός έτους. Τα πρώτα τακτικά αριθμητικά είναι: *πρώτος, δεύτερος, τρίτος, τέταρτος, πέμπτος, έκτος, έβδομος, όγδοος, ένατος, δέκατος, κ.τ.λ.*
2. **Τα πολλαπλασιαστικά αριθμητικά:** Αυτά φανερώνουν από πόσα απλά μέρη αποτελείται κάτι και τελειώνουν σε *-πλός, -πλή, -πλό.* Ας αναφέρουμε μερικά: *διπλός, τριπλός, πενταπλός, εννιαπλός, εκατονταπλός, κ.α.*
3. **Τα αναλογικά αριθμητικά:** Αυτά φανερώνουν πόσες φορές μεγαλύτερο είναι ένα ποσό από ένα άλλο και τελειώνουν σε *-πλάσιος, -πλάσια, -πλάσιο.* Π.χ. *διπλάσιος, τριπλάσιος, πενταπλάσιος, εννιαπλάσιος, εκατονταπλάσιος, κ.α.*
4. **Τα αριθμητικά ουσιαστικά** (λέγονται και περιληπτικά ουσιαστικά): Είναι ουσιαστικά που σχηματίζονται από τα απόλυτα αριθμητικά και τις καταλήξεις *-(α)ριά* ή *-άδα* και σημαίνουν την ομάδα όμοιων αντικειμένων, προσώπων ή ζώων. Π.χ. *δυάδα, τριάδα, πεντάδα, εννιάδα, εκατοντάδα, κ.α.*

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: 1. Στο απόλυτο αριθμητικό «ένας» αντιστοιχούν: *πρώτος* (τακτικό), *απλός* (πολλ/κό), *μονάδα* (αριθ. ουσιαστικό).

2. Τα τακτικά αριθμητικά γράφονται -αντίθετα με τα απόλυτα- με δύο λέξεις από το 13 μέχρι το 19. Π.χ. *δέκατος τρίτος, δέκατος έκτος, κ.α.*

3. Ο αριθμός εννιά γράφεται με δύο νι (νν), το ίδιο και το εννιακόσια ενώ το ενενήντα με ένα νι (ν) . .

4. Οι αριθμοί στα αρχαία ελληνικά γράφονταν με τα γράμματα της αλφαβήτας όπως στον παρακάτω πίνακα :

1=α'	2=β'	3=γ'	4=δ'	5=ε'	6=στ'	7=ζ'	8=η'	9=θ'	10=ι'
11=ια'	12=ιβ'	16=ιστ'	20=κ'	21=κα'	30=λ'	40=μ'	50=ν'	60=ξ'	70=ο'
80=π'	90=χ'	100=ρ'	102=ρβ'	120=ρκ'	135=ρλε'	200=ς'	300=τ'	400=υ'	500=φ'

5. Για να γράψουμε με συντομία τακτικά αριθμητικά γράφουμε απλώς τον αντίστοιχο αριθμό και την κατάληξη -ος, -η, -ο. Π.χ. τρίτος= 3^{ος}, πέμπτο=5^ο, δέκατη έβδομη=17^η, κ.τ.λ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Συμπλήρωσε τον πίνακα όπως στο παράδειγμα:

ΑΡΙΘΜΟΣ	ΑΠΟΛΥΤΑ	ΤΑΚΤΙΚΑ	ΠΟΛΛ/ΚΑ	ΑΝΑΛΟΓΙΚΑ	ΑΡΙΘ. ΟΥΣ.
1	ένα	πρώτος	απλός	-----	μονάδα
2	δύο	δεύτερος	διπλός	διπλάσιος	δυάδα
4					
10					
20					
50					
100					
1.000					
12					

2. Σχημάτισε φράσεις με τα αριθμητικά : *έκτος, τριπλάσιος, διπλός, δωδεκάδα, οκτώ.*

- A).....
 B).....
 Γ).....
 Δ).....
 E).....

3 Να κλιθούν τα αριθμητικά : *πρώτος, πρώτη, πρώτο* :

	Ενικός αριθμός			Πληθυντικός αριθμός		
Ονομ.						
Γενική						

Αιτ.						
Κλητ.						

Θα πρόσεξες ότι κλίνονται σαν τα επίθετα του 32^{ου} μαθήματος (μεγάλος, -η, -ο).

Μάθημα 42° Οι αντωνυμίες (γενικά)

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ: «Πού είναι η Μαρία;» «Δεν την είδα.»
Εκείνο το βουνό είναι ο Όλυμπος.
 Ο ιερέας αυτός είναι της ενορίας μας.
Εσύ με περνάς στο τρέξιμο.

Οι υπογραμμισμένες λέξεις μπαίνουν αντί για κάποια ουσιαστικά ή επίθετα (ονόματα). Επειδή ακριβώς μπαίνουν αντί για ονόματα λέγονται **αντωνυμίες**. Έτσι η λέξη «την» μπαίνει αντί για τη «Μαρία», η λέξη «εκείνο» αντί για το «Όλυμπος», η λέξη «αυτός» διευκρινίζει τη λέξη «ιερέας», η λέξη «εσύ» μπαίνει αντί για το όνομα του προσώπου για το οποίο γίνεται λόγος, κ.ο.κ.

Οι λέξεις λοιπόν που μπαίνουν αντί για ονόματα λέγονται **αντωνυμίες**.

Οι περισσότερες αντωνυμίες **κλίνονται** -γι' αυτό και περιλαμβάνονται στα κλιτά μέρη του λόγου- και έχουν **τρία γένη** (αυτός, -η, -ο, εκείνος, -η, -ο, κάποιος, -α, -ο).

Οι αντωνυμίες χωρίζονται σε οκτώ κατηγορίες (για κάθε μία από τις οποίες θα γίνει ξεχωριστά λόγος στα παρακάτω μαθήματα) :

1. προσωπικές, 2. δεικτικές, 3. κτητικές, 4. αυτοπαθείς, 5. αναφορικές, 6. οριστικές, 7. ερωτηματικές, 8. αόριστες.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ : Υπάρχουν και άκλιτες αντωνυμίες. Π. χ. ό,τι, κάθε, τι, καθετί, κ.α.

ΑΣΚΗΣΗ

Να βρεις στο κείμενο που ακολουθεί τις αντωνυμίες και να τις κατατάξεις ανά γένος και αριθμό (μερικά έχουν υπογραμμιστεί):

«Χθες το βράδυ ξύπνησα απότομα. Άκουσα κάποιες φωνές απ' το δρόμο. Ένας μεθυσμένος μιλούσε με τον εαυτό του και γελούσε.» «Αυτός εδώ τι θέλει;» «Εκείνο το παιδί της μίλησε.» «Η τσάντα αυτή είναι δικιά μου.» «Τους μίλησαν οι ίδιοι οι γείτονες.» «Το μωρό μας τρώει πια μόνο του.» «Εφαγα τόσο πολύ, όσο δεν έχω φάει ποτέ.» «Ποιος είσαι;» «Κανένας δεν τους μιλούσε.» «Όποιος θέλει να πάει ας το πει ο ίδιος.»

αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο	ενικός	Πληθυντικός

Μάθημα 43^ο

1. Οι προσωπικές αντωνυμίες

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ: *Μη μου μιλάς εμένα τώρα !*

Μου δίνεις σε παρακαλώ το βιβλίο.

Εσείς είστε συμμαθητές μ' αυτούς.

Οι υπογραμμισμένες λέξεις είναι αντωνυμίες που αναφέρονται σε κάποια πρόσωπα, γι' αυτό λέγονται προσωπικές αντωνυμίες. Έτσι ...

Οι αντωνυμίες που φανερώνουν τα τρία πρόσωπα του λόγου (εγώ, εσύ, αυτός) λέγονται **προσωπικές αντωνυμίες**.

Οι προσωπικές αντωνυμίες έχουν συνήθως διπλούς τύπους. Δηλαδή τους **δυνατούς τύπους** που έχουν 2-3 συλλαβές, και τους **αδύνατους τύπους** που έχουν μια μόνο συλλαβή. Ακολουθεί η κλίση :

Ε ν ι κ ό ς α ρ ι θ μ ό ς					
	Α πρόσωπο	Β πρόσωπο	Γ πρόσωπο		
			αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
Ονομ.	εγώ	εσύ	αυτός (τος)	αυτή (τη)	αυτό (το)
Γενική	εμένα (μου)	εσένα (σου)	αυτού (του)	αυτής (της)	αυτού (του)
Αιτιατ.	εμένα (με)	εσένα (σε)	αυτόν (τον)	αυτήν (την)	αυτό (το)
Κλητ.	-----	εσύ	-----	-----	-----
Π λ η θ υ ν τ ι κ ό ς α ρ ι θ μ ό ς					
Ονομ.	εμείς	εσείς	αυτοί (τοι)	αυτές (τες)	αυτά (τα)
Γενική	εμάς (μας)	εσάς (σας)	αυτών (τους)	αυτών (τους)	αυτών (τους)
Αιτιατ.	εμάς (μας)	εσάς (σας)	αυτούς (τους)	αυτές (τις)	αυτά (τα)
Κλητ.	-----	εσείς	-----	-----	-----

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: 1. Οι αδύνατοι τύποι είναι πιο συχνοί. Τους μεταχειριζόμαστε όταν δε θέλουμε να τονίσουμε κάτι ή να το ξεχωρίσουμε από άλλο. 2. Είναι ευνόητο ότι το πρώτο και το δεύτερο πρόσωπο είναι κοινό για και τα τρία γένη.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να αντικαταστήσεις τα ουσιαστικά με τους αδύνατους τύπους της προσωπικής αντωνυμίας όπως στο παράδειγμα :

Χθες είδα τη Μαρία.

– Χθες την είδα.

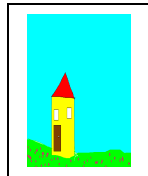
Μίλησα με τον Αντώνη.

--.....

Διάβασα τα μαθήματά μου. --
 Διάβασα την εφημερίδα. --.....
 Πάρε το παγούρι. --.....
 Η Μαρία νίκησε τις συναθλήτριές της.---.....
 Χαιρέτισα τους φίλους. --
 Μίλησα στα παιδιά.-----

2. Να συμπληρώσεις τις προσωπικές αντωνυμίες που λείπουν :

Έλα εδώ
 Γεια Ντίνο.
 είμαστε οι καλύτεροι.
 Ελάτε κι στη γιορτή μας.
 Γιατί δε ... μιλάς; Τιέκανα;
 Φώναξέ(Νίκο) να έρθει εδώ.
 Μίλησες ... για τον παππού της.
 Τι αγοράσατε από το σούπερ μάρκετ ;
 είναι μελετηροί.
 Παρ' ... στο τηλέφωνο. (μητέρα)
 Μη μιλάς έτσι εμένα.



2. Οι κτητικές αντωνυμίες

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ: *Το βιβλίο μου.*

Το τετράδιό σου.

Το δικό της παιδί.

Οι υπογραμμισμένες λέξεις είναι αντωνυμίες που δείχνουν σε ποιον ανήκει κάτι. Ποιου δηλαδή είναι κτήμα (=απόκτημα). Γι' αυτό ονομάζονται κτητικές αντωνυμίες. Συμπέρασμα :

Κτητικές ονομάζονται οι αντωνυμίες που φανερώνουν σε ποιον ανήκει κάτι

Οι κτητικές αντωνυμίες είναι δύο ειδών :

A) Όταν δε θέλουμε να τονίσουμε τον κτήτορα (τον ιδιοκτήτη) χρησιμοποιούμε τη γενική του αδύνατου τύπου της προσωπικής αντωνυμίας αμέσως μετά το ουσιαστικό για το οποίο γίνεται λόγος. Π.χ. το βιβλίο μου, το τετράδιό σου, το παιδί τους, κ. α. Αυτές είναι: **μου, σου, του, της, του** (ουδ.), **μας, σας, τους**.

B) Όταν θέλουμε να τονίσουμε πως κάτι ανήκει σε κάποιον τότε χρησιμοποιούμε την αντωνυμία **δικός, δική, δικό** μαζί με τη γενική του αδύνατου τύπου της προσωπικής αντωνυμίας. Παρακάτω ακολουθεί ο πίνακας των κτητικών αντωνυμιών αυτής της κατηγορίας ανάλογα με το πρόσωπο και τον κτήτορα:

A' πρόσωπο	ένας κτήτορας	δικός μου	δική μου	δικό μου
	πολλοί κτήτορες	δικός μας	δική μας	δικό μας
B' πρόσωπο	ένας κτήτορας	δικός σου	δική σου	δικό σου
	πολλοί κτήτορες	δικός σας	δική σας	δικό σας
Γ' πρόσωπο	ένας κτήτορας	δικός του-της	δική του-της	δικό του-της
	πολλοί κτήτορες	δικός τους	δική τους	δικό τους

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: 1. Η κτητική αντωνυμία κλίνεται όπως το επίθετο «καλός, -η, -ο». Π.χ. *δικός μου, δικού μου, δικό μου, δικέ μου*.

2. Πρέπει να ξεχωρίσουμε τους αδύνατους τύπους της προσωπικής αντωνυμίας –που συνοδεύουν ρήμα – από τις κτητικές αντωνυμίες μιας και αυτές συνοδεύουν ουσιαστικό. Π.χ. «Το τετράδιό του» (κτητική), ενώ... «Του μίλησε» (προσωπική).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Υπογράμμισε τις κτητικές αντωνυμίες με μια γραμμή και τις προσωπικές με πλαίσιο, όπως στο παράδειγμα:

α) Αύγουστε καλέ μου μήνα , να 'σουν δυο φορές το χρόνο.
σε

- β) Στερνή μου γνώση να είχα πρώτα.
 γ) Τον αράπη κι αν τον πλένεις το σαπούνι σου χαλάς.
 δ) Όταν κοιμάται ο γιόκας μας, ψωμί δεν μας γυρεύει.
 ε) Εγώ το λέω του σκύλου μου κι ο σκύλος της ουράς του.
 στ) Δούλεψε στα νιάτα σου να 'χεις στα γηρατειά σου.
 ζ) Φύλαγε τα ρούχα σου να 'χεις τα μισά.

2. Να κλίνεις την κτητική αντωνυμία στο β' πρόσωπο για πολλούς κτήτορες.

Ενικός αριθμός			
Ονομαστική	ο δικός σας	η δική σας	
Γενική	του		
Αιτιατική			
Κλητική			
Πληθυντικός αριθμός			
Ονομαστική			
Γενική			
Αιτιατική			
Κλητική			

Μάθημα 45°

3. Οι αυτοπαθείς αντωνυμίες

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ : *Πρέπει να φροντίζεις τον εαυτό σου.*

Ο καθένας κοιτάζει μόνο τον εαυτό του.

Πρέπει να πιστέψουμε στη δύναμη των εαυτών

μας.

Οι υπογραμμισμένες λέξεις είναι αντωνυμίες που φανερώσουν ότι η ενέργεια που αναφέρει το ρήμα προέρχεται και κατευθύνεται στο ίδιο πρόσωπο. Έτσι στην πρώτη ενδεικτική φράση σημαίνει ότι η φροντίδα που προέρχεται από «εσένα» κατευθύνεται πάλι σε «εσένα».

Οι αντωνυμίες που φανερώσουν πως το ίδιο πρόσωπο ενεργεί και το ίδιο δέχεται την ενέργεια λέγονται **αυτοπαθείς αντωνυμίες**.

Οι αυτοπαθείς αντωνυμίες κλίνονται μόνο στη γενική και την αιτιατική, σαν το επίθετο «καλός»:

<i>A' Πρόσωπο</i>		<i>B' πρόσωπο</i>		<i>Γ' πρόσωπο</i>	
(κοινό γένος)		(κοινό γένος)		αρσενικό	θηλυκό
Ενικός αριθμός					
Γεν.	του εαυτού μου	του εαυτού σου	του εαυτού του	του εαυτού της	
Αιτ.	τον εαυτό μου	τον εαυτό σου	τον εαυτό του	τον εαυτό της	
Πληθυντικός αριθμός					
Γεν.	του εαυτού μας ή των εαυτών μας	του εαυτού σας ή των εαυτών σας	του εαυτού τους ή των εαυτών τους		
Αιτ.	τον εαυτό μας ή τους εαυτούς μας	τον εαυτό σας ή τους εαυτούς σας	τον εαυτό τους ή τους εαυτούς τους		

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Μερικές φορές, κυρίως σε λογοτεχνικά έργα, χρησιμοποιείται καταχρηστικά και η ονομαστική ή η κλητική μόνο για το πρώτο πρόσωπο. (*ο εαυτός μου, εαυτέ μου*)

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Συμπλήρωσε τα κενά με την κατάλληλη αυτοπαθή αντωνυμία:

Τι έχω πάθει; Δεν αναγνωρίζω τον Ρώτησε τον γιατί άλλαξες. Πάνω απ' όλα βάζετε τους Στον καθρέφτη βλέπω τον Δεν πρέπει να νοιαζόμαστε μόνο για τους

2. Σκέψου και απάντησε τι κοινό έχουν τα τρία είδη των αντωνυμιών που ήδη μάθαμε. (προσωπικές, κτητικές, αυτοπαθείς)

.....

Μάθημα 46°

4. Οι οριστικές αντωνυμίες

ΕΝΔ. ΦΡΑΣΕΙΣ: *Χθες συναντήθηκα με τον ίδιο γιατρό δυο φορές.
Όλο τα ίδια ακούω από σένα.
Αύριο παιδιά μου θα πάτε μόνοι σας στο σχολείο.
Κανένας άνθρωπος δε μπορεί να ζει μόνος του.*

Η υπογραμμισμένη λέξη «τον ίδιο» ξεχωρίζει το γιατρό –που αναφέρεται στην πρόταση- από τους άλλους γιατρούς, η λέξη «τα ίδια» ξεχωρίζει αυτά τα λόγια από άλλα, η λέξη «μόνα σας» ξεχωρίζει τα παιδιά από άλλους, κ.ο.κ. Συμπέρασμα..

Οι αντωνυμίες που ξεχωρίζουν (ορίζουν) κάτι από άλλα του ίδιου είδους λέγονται **οριστικές αντωνυμίες**.

Οριστικές αντωνυμίες είναι :

A) το επίθετο **ο ίδιος**, **η ίδια**, **το ίδιο** μαζί με το άρθρο.

B) το επίθετο **μόνος**, **μόνη**, **μόνο**, όταν δεν έχει άρθρο και συνοδεύεται από τη γενική του αδυνάτου τύπου της προσωπικής αντωνυμίας (μου, σου, του, της, τους).

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Κλίνονται όπως τα επίθετα με τις ίδιες καταλήξεις.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να κλίνεις την οριστική αντωνυμία «ο ίδιος, η ίδια, το ίδιο»

Ενικός αριθμός			
Όνομ.			
Γενική			
Αιτιατ.			
Κλητική			
Πληθυντικός αριθμός			
Όνομ.			
Γενική			
Αιτιατ.			
Κλητική			

2. Να κλίνεις την οριστική αντωνυμία «μόνος μου» στα τρία γένη και πρόσωπα: (στην επόμενη σελίδα)

Α' πρόσωπο

Ονομαστική
Γενική
Αιτιατική

Ενικός αριθμός

μόνος μου μόνη μου μόνο μου

Πληθυντικός αριθμός

Ονομαστική
Γενική
Αιτιατική

Β' πρόσωπο

Ονομαστική
Γενική
Αιτιατική

Ενικός αριθμός

μόνος σου μόνη σου μόνο σου

Πληθυντικός αριθμός

Ονομαστική
Γενική
Αιτιατική

Γ' πρόσωπο

Ονομαστική
Γενική
Αιτιατική

Ενικός αριθμός

Πληθυντικός αριθμός

Ονομαστική
Γενική
Αιτιατική

Μάθημα 47°

5. Οι δεικτικές αντωνυμίες

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ :Μπα! Ποιος είναι τούτος;
 Βλέπεις εκείνη τη μαθήτριά;
Αυτά τα παιδιά είναι συμμαθητές μου.

Βλέποντας τις υπογραμμισμένες λέξεις «τούτος», «εκείνη», «αυτά», φανταζόμαστε πως αυτός που τις λέει θα δείχνει και τα αντίστοιχα πρόσωπα. Γι' αυτό λέμε....

Δεικτικές αντωνυμίες είναι εκείνες οι αντωνυμίες που τις χρησιμοποιούμε όταν δείχνουμε.

Οι δεικτικές αντωνυμίες, που κλίνονται κανονικά σαν επίθετα, είναι:

A) **αυτός, αυτή, αυτό**: τις χρησιμοποιούμε για να δείξουμε κάποιον ή κάτι που είναι κοντά μας ή αναφέραμε πριν λίγο. (π.χ. Αυτό το παιδί είναι της τρίτης τάξης. Αυτά είπε ο Μιχάλης στην ομιλία του.)

B) **(ε)τούτος, (ε)τούτη, (ε)τούτο**: για να δείξουμε ό,τι είναι πολύ κοντά μας. (π.χ. Τούτο το τετράδιο είναι δικό μου.)

Γ) **εκείνος, εκείνη, εκείνο** : Όταν δείχνουμε κάτι μακρινό μας. (π.χ. Εκείνο το χωριό απέχει εξήντα χιλιόμετρα από 'δω.)

Δ) **τέτοιος, τέτοια, τέτοιο**: όταν δείχνουμε την ποιότητα, το τι δηλαδή λογής είναι κάτι για το οποίο γίνεται λόγος. (Π.χ. «τέτοια πανώρια λυγερή...»- δημ. τραγούδι)

E) **τόσος, τόση, τόσο** : όταν δείχνουμε την ποσότητα. (π.χ. Μη βάζεις τόση ζάχαρη !)

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Συμπλήρωσε τις δεικτικές αντωνυμίες που ταιριάζουν :
 (*εκείνη, εκείνα, αυτός, αυτά, τέτοια, τέτοια, τόσος*)

- α) τα χρόνια τα περασμένα.
- β)..... εδώ που βλέπεις είναι φίλος μου.
- γ)Ήταν κόσμος συγκεντρωμένος, σαν σε πανηγύρι.
- δ)..... είπε και μετά έφυγε.
- ε) ώρα..... λόγια.
- στ)..... η χώρα είναι πολύ μακρινή.

Μάθημα 48°

6. Οι Αναφορικές αντωνυμίες

ΕΝΔ.. ΦΡΑΣΕΙΣ: Το πρόγραμμα που μ' αρέσει.

Όποιος θέλει έρχεται μαζί μας.

Φάε όσο θες.

Αυτό είναι το πλοίο το οποίο περνάει απ' το νησί μας.

Οι υπογραμμισμένες λέξεις κάπου αναφέρονται. Έτσι το «που» αναφέρεται σ' αυτό που μ' αρέσει, το «όποιος» σ' αυτόν που θέλει να 'ρθει, το «οποίο» αναφέρεται στο πλοίο, κ.ο.κ. Έτσι

Αναφορικές λέγονται οι αντωνυμίες με τις οποίες ολόκληρη πρόταση ή φράση αναφέρεται, δηλαδή αποδίδεται σε μια άλλη λέξη.

Αναφορικές αντωνυμίες είναι :

1. **που**: (άκλιτο) αναφέρεται σ' οποιοδήποτε όνομα.
2. **ο οποίος, η οποία, το οποίο**: τη χρησιμοποιούμε αντί για το «που», και για να αποφεύγουμε τις επαναλήψεις.
3. **όποιος, όποια, όποιο** (χωρίς άρθρο) και το άκλιτο **ό,τι**.
4. **όσος, όση, όσο** : κλίνεται χωρίς άρθρο και συνήθως αναφέρεται σε ποσό.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ :

1. Το αναφορικό «που» δεν παίρνει ποτέ τόνο, ούτε και όταν είναι ειδικός σύνδεσμος. Όταν το «που» είναι τοπικό επίρρημα και μόνο όταν ρωτάμε παίρνει τόνο.
2. Η αναφορική αντωνυμία «ό,τι» παίρνει υποδιαστολή (,). Αντίθετα ο ειδικός σύνδεσμος «ότι» δεν παίρνει. Π.χ. Κάνε ό,τι θες. Είπα ότι θέλω να πάω. (ειδικός σύνδεσμος)
3. Πολλές φορές οι αναφορικές αντωνυμίες: όποιος, όσος, ό,τι συναντώνται σαν σύνθετες (*οποιοσδήποτε, οσοδήποτε, οτιδήποτε*) για να γίνει λιγότερο συγκεκριμένη η αναφορά τους σε κάτι:

οποιοσδήποτε	οποιαδήποτε	οποιοδήποτε
οσοδήποτε	οσηδήποτε	οτιδήποτε
(χωρίς υποδιαστολή)		

ΑΣΚΗΣΗ

Σχημάτισε φράσεις με τις αντωνυμίες: όσος, όποιος, που, ό,τι

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

Μάθημα 49°

7. Οι ερωτηματικές αντωνυμίες

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ: Ποιος είναι μέσα;
Πόση ώρα έμεινε ακόμα;
Τι κάνεις εκεί πέρα;

Τις υπογραμμισμένες αντωνυμίες τις χρησιμοποιούμε όταν ρωτάμε. Άρα

Ερωτηματικές αντωνυμίες λέγονται εκείνες οι αντωνυμίες που τις χρησιμοποιούμε όταν ρωτάμε.

Ερωτηματικές αντωνυμίες είναι οι εξής :

- α) το άκλιτο **τι**. Π.χ. *Τι* κάνεις;
- β) **ποιος, ποια, ποιο** . Κλίνονται όπως το επίθετο παλιός, -α, -ο.
 Π.χ. *Ποιος* είσαι;
- γ) **πόσος, πόση, πόσο** .(όταν θέλουμε να ρωτήσουμε το ποσό) π.χ.
Πόσα χρήματα χρωστώ;

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Προσοχή! ας μη μπερδεύουμε το ποσοτικό επίρρημα «πιο» (αυτό το φαγητό είναι πιο καλό) με το ουδέτερο της ερωτηματικής αντωνυμίας «ποιο» που το χρησιμοποιούμε όταν ρωτάμε.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Συμπλήρωσε τον κατάλληλο τύπο ερωτηματικής αντωνυμίας.
 (πόσο, ποιοι, ποιου, ποιος, πόσα, τι)

- είσαι εσύ;θέλεις εδώ;
είναι γείτονες σου;
είναι αυτό το βιβλίο;
 καφέ έχουμε ακόμα;

2. Συμπλήρωσε ό,τι λείπει απ' τον πίνακα:

Ονομαστική ενικού	ποιος	ποια	ποιο
Γενική ενικού			
Ονομ. πληθυντικού			
Γενική πληθυντικού			

Μάθημα 50°

8. Οι αόριστες αντωνυμίες

ΕΝΔ. ΦΡΑΣΕΙΣ: *Κάπου πήγα, κάποιον είδα, κάτι μου 'πε να σου πω.
Πέρασαν κάμποσες στιγμές μέχρι ν' απαντήσω.
Καθένας μας πήρε από πέντε βιβλία.
Ο Νικήτας μου είπε: «Πάρε τον τάδε αριθμό.»
Μερικές ελιές κήκαν από την παγωνιά.*

Οι υπογραμμισμένες αντωνυμίες μιλούν γενικά κι αόριστα για κάποιον ή κάτι χωρίς να αναφέρονται σε συγκεκριμένο πρόσωπο ή πράγμα. Αυτές λοιπόν λέγονται αόριστες. Έτσι

Αόριστες αντωνυμίες λέγονται οι αντωνυμίες που τις χρησιμοποιούμε για ένα πρόσωπο ή πράγμα, που δεν το ονομάζουμε είτε γιατί δεν θέλουμε είτε γιατί δεν το ξέρουμε.

Αόριστες αντωνυμίες είναι οι:

1. **ένας, μία, ένα**: είναι το γνωστό αριθμητικό που χρησιμοποιείται και σαν αόριστο άρθρο. {Μου μιλούσε γι' αυτό το θέμα ένας φίλος μου.}
2. **κανείς, κανένας, καμιά, καμία, κανένα**: αυτά έχουν διπλή σημασία, άλλοτε δείχνουν άρνηση και άλλοτε έχουν την έννοια «κάποιος». Δεν έχουν πληθυντικό. {Δεν ήρθε κανείς. Με ζήτησε κανείς: (κάποιος)}
3. **κάποιος, κάποια, κάποιο**: {Κάποια κυρία σε ζήτησε.}
4. **μερικοί, μερικές, μερικά**: τα χρησιμοποιούμε όταν αναφερόμαστε σε λίγα άτομα. {Μερικοί συμμαθητές μου ήταν προχθές αδιάβαστοι.}
5. **κάτι, κατιτί**: είναι άκλιτα. {Κάτι θέλω να σου πω}
6. **τίποτε, τίποτα**: είναι άκλιτα και χρησιμοποιούνται με δυο τρόπους όπως το «κανείς». {Δε γνωρίζω τίποτε (τίποτα). Πες μου τίποτα (κάτι).}
7. **κάμποσος, κάμποση, κάμποσο**: όταν αναφερόμαστε σε κάποιο ποσό αόριστα. {Είχε περάσει κάμποση ώρα.}
8. **κάθε, καθένας, καθεμία, καθεμιά, καθένα**: Προσοχή: το «κάθε» είναι άκλιτο, αλλά το χρησιμοποιούμε σαν επίθετο μπροστά από ουσιαστικά κάθε γένους. {κάθε αγόρι, κάθε κορίτσι, κάθε παιδί} Αντίθετα το «καθένας», δεν χρησιμοποιείται σαν επίθετο. Έτσι η φράση «η καθεμιά μαθήτριά» είναι λανθασμένη γιατί πρέπει να πούμε «η κάθε μαθήτριά».
9. **καθετί**: έχει τη σημασία του «οτιδήποτε». {Ακούω καθετί που λες.}
10. ο, η, το **δείνα**, ο, η, το **τάδε**: τις χρησιμοποιούμε όταν δε θέλουμε να ονομάσουμε κάποιον ή κάτι. {Ο τάδε φίλος σου, μας μιλάει άσχημα}

11. **άλλος, άλλη, άλλο:** {Άλλος πάει κι άλλος έρχεται.}

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να κλίνεις την αόριστη αντωνυμία «άλλος» στα τρία γένη:

	Ενικός αριθμός
Ονομαστική Γενική Αιτιατική Κλητική	
Ονομαστική Γενική Αιτιατική Κλητική	Πληθυντικός αριθμός

2. Συμπλήρωσε τις αντωνυμίες που λείπουν:

(κάμποση, κάποιον, κανέναν, τίποτα, άλλο, ένας, μερικοί, τίποτε, τάδε, κάθε)

- Θέλωνα με βοηθήσει.
- Εγώ δε μπορώ. Φώναξε
- Μα βρίσκομαι εδώ ώρα.
- Λυπάμαι , δε μπορώ να κάνω
- Και να σκεφτείς ότι φίλος μου είπε πως θα με βοηθούσε.
- Δυστυχώς ο άνθρωπος υπόσχεται ότι θα κάνει το πράγμα και μετά το λησμονεί.
- Τέλος πάντων. Δεν κάνω κι εγώ πια γιατί με περιμένουν φίλοι μου στο σπίτι.

3. Κλίνε την αντωνυμία μερικοί, μερικές, μερικά.

	Πληθυντικός αριθμός		
Ονομαστ. Γενική Αιτιατική Κλητική			

4. Κάνε μια καλή επανάληψη στις αντωνυμίες: μαθήματα 42-50

Μάθημα 51°

Τα ρήματα

1. Γενικά – διαθέσεις

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ: *Ο Κώστας πέρασε απ' το σπίτι μου χθες.
Ακόμα κοιμάσαι Νίκο;
Αγοράσαμε φρούτα από τη λαϊκή.
Ο μπαμπάς κόπηκε στο ξύρισμα.*

Οι υπογραμμισμένες λέξεις μας φανερώνουν τι κάνουν ή τι παθαίνουν τα ουσιαστικά στα οποία αναφέρονται (αυτά τα ουσιαστικά συντακτικά λέγονται υποκείμενα) και λέγονται ρήματα.

Ρήματα λέγονται οι λέξεις που φανερώνουν ότι κάποιος ενεργεί ή παθαίνει κάτι ή βρίσκεται σε μια κατάσταση.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ:

Υποκείμενο λέγεται εκείνο (συνήθως ουσιαστικό) για το οποίο γίνεται λόγος στην πρόταση.

Π.χ. *Ο δάσκαλος μας μίλησε για τον Ηρακλή.* Εδώ το υποκείμενο είναι ο δάσκαλος, γιατί το υποκείμενο απαντά στην ερώτηση «ποιος;»

Τα ρήματα χωρίζονται σε τέσσερις γενικές ομάδες ανάλογα με το τι συμβαίνει στο υποκείμενο. Αυτές λέγονται **διαθέσεις του ρήματος** και

είναι οι παρακάτω :

1. **Ρήματα ενεργητικής διάθεσης:** Είναι τα ρήματα που φανερώνουν ότι το υποκείμενο ενεργεί. Π.χ. *Η γιαγιά κόβει το ψωμί.*
2. **Ρήματα παθητικής διάθεσης:** Είναι τα ρήματα που φανερώνουν ότι το υποκείμενο (π.χ. ψωμί) παθαίνει κάτι (κόβεται) ή δέχεται μια ενέργεια από άλλον. Π.χ. *Το ψωμί κόβεται από τη γιαγιά.*
3. **Ρήματα μέσης διάθεσης:** Είναι τα ρήματα που φανερώνουν ότι το υποκείμενο ενεργεί και η ενέργειά του πηγαίνει στο ίδιο. Π.χ. *Ο Αντώνης γτώνεται.*
4. **Ρήματα ουδέτερης διάθεσης :** Είναι τα ρήματα που φανερώνουν ότι το υποκείμενο ούτε ενεργεί, ούτε δέχεται ενέργεια , αλλά βρίσκεται
σε μια κατάσταση. Π.χ. *Τα παιδιά κοιμούνται.*

Από τις προηγούμενες κατηγορίες ρημάτων, τα ενεργητικά, και μόνο αυτά, χωρίζονται σε δυο επιμέρους ομάδες:

Α΄ μεταβατικά: Λέγονται τα ενεργητικά ρήματα που δείχνουν ότι η ενέργεια του υποκειμένου πηγαίνει σε ένα διαφορετικό πρόσωπο, ζώο, ή πράγμα το οποίο λέγεται **αντικείμενο**.

Αντικείμενο λέγεται το πρόσωπο, ζώο, ή πράγμα στο οποίο πηγαίνει η ενέργεια που κάνει το υποκείμενο και μπαίνει συνήθως σε αιτιατική πτώση.

Π.χ. *Η Νίκη έκοψε ένα λουλούδι.* (Η Νίκη = υποκείμενο, λουλούδι = αντικείμενο.

Β' Αμετάβατα: λέγονται τα ρήματα που η ενέργειά τους δεν πηγαίνει πουθενά. Φυσικά δεν έχουν αντικείμενο.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να σχηματίσεις προτάσεις χρησιμοποιώντας κάθε φορά κι ένα από τα παρακάτω ρήματα: (κόβω, αγαπώ, ψάχνω)

α)

β)

γ)

Είναι κανένα απ' τα προηγούμενα ρήματα αμετάβατο και γιατί;

.....

2. Στο κείμενο που ακολουθεί να υπογραμμίσεις τα ρήματα και να τα κατατάξεις ανά διάθεση:

Λυπάμαι, δε γνωρίζω τίποτα γι' αυτό.

Ησύχασαν για λίγη ώρα, ξεκουράζονταν.

Η βροχή πότισε για τα καλά τα διψασμένα χωράφια, μα εγώ βράχηκα ως το κόκαλο.

Το πρωί πλύθηκα, μετά ντύθηκα κι έφαγα κάτι στα γρήγορα.

Διψάω! Φέρε μου λίγο νερό.

Ενεργητικά	Παθητικά	Μέσα	Ουδέτερα

3. Να συμπληρώσεις τις φράσεις με τα ρήματα της παρένθεσης :
(κολυμπώ, ήρθα, μύρισε, γράφτηκα, σταμάτησα, γράφω, έτρεχα)

Ο Τέλης αργά χθες στο σχολείο.

Μ' αρέσει να στη θάλασσα.

..... την αλφαβήτα.

..... στο σύλλογο της γειτονιάς μου.

..... καλοκαίρι.

Ο τροχονόμος το αυτοκίνητο που..... με μεγάλη ταχύτητα.

Μάθημα 52°

Τα ρήματα

2. Φωνές - εγκλίσεις

Α΄ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ: *Αγαπώ* τους γονείς μου.
Αγαπιέμαι απ' τους γονείς μου.
Κόβω το ψωμί.
Κόπηκα απ' το μαχαίρι.

Οι υπογραμμισμένες λέξεις είναι ρήματα που ανήκουν σε δύο ομάδες. Αυτά που τελειώνουν σε **-ω** και αυτά που τελειώνουν σε **-μαι**.

Η πρώτη ομάδα ανήκει στην ενεργητική φωνή και η δεύτερη στην παθητική φωνή. (δεν έχουν καμιά σχέση με τις αντίστοιχες διαθέσεις)

Στην **ενεργητική φωνή** ανήκουν οι ρηματικοί τύποι που τελειώνουν σε **-ω**, στο πρώτο ενικό πρόσωπο (εγώ) της οριστικής του ενεστώτα*.

Στην **παθητική φωνή** ανήκουν οι ρηματικοί τύποι που τελειώνουν σε **-μαι** στο πρώτο ενικό πρόσωπο της οριστικής του ενεστώτα.

Μερικά ρήματα έχουν και τις δύο φωνές (π.χ. *λύνω- λύνομαι, κόβω- κόβομαι*), ενώ άλλα έχουν μόνο μια φωνή (*πεθαίνω, ντρέπομαι*). Αυτά που έχουν μόνο παθητική φωνή λέγονται **αποθετικά ρήματα**.

Β΄ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ: *Προσέχω* που πατώ. *Πρόσεχε*, *Κώστα!*
Θέλω να προσέχεις όταν οδηγείς.

Στην πρώτη φράση το υπογραμμισμένο ρήμα μιλάει για κάτι πραγματικό, στη δεύτερη δείχνει προσταγή, ενώ στην τρίτη επιθυμία. Βλέπουμε δηλαδή πως το ρήμα παίρνει διάφορες μορφές μέσα στο λόγο, ανάλογα με το πώς παρουσιάζεται από εκείνον που μιλάει. Έτσι ..

Οι μορφές που παίρνει το ρήμα για να φανερώσει πώς παρουσιάζεται το νόημα από 'κείνον που μιλάει λέγονται **εγκλίσεις**.

Οι εγκλίσεις είναι βασικά τρεις: **η οριστική, η υποτακτική και η προστακτική**. Υπάρχουν όμως και άλλοι δυο ρηματικοί τύποι που αυθαίρετα εκλαμβάνονται σαν εγκλίσεις: **το απαρέμφατο και η μετοχή** (βέβαια αυτή από μόνη της είναι ένα διαφορετικό μέρος του λόγου). Ας δούμε όμως τις εγκλίσεις μία- μία:

1. **Η οριστική**: Φανερώνει το πραγματικό, το βέβαιο.(π.χ. *Αγοράζω ψωμί*.)
2. **Η υποτακτική**: Φανερώνει αυτό που θέλουμε να γίνει ή που περιμένουμε να γίνει. (π.χ. *Θέλω να αγοράσω ψωμί*.)

*Σημείωση. στον ενεστώτα και τους άλλους χρόνους αναφερόμαστε στο μάθημα. 53

3. **Η προστακτική:** Φανερώνει προσταγή, παράκληση ή ευχή. (π.χ. *Αγόρασέ μου λίγο ψωμί.*)
4. **Το απαρέμφατο:** Είναι βοηθητικός τύπος , άκλιτος , που χρησιμοποιείται στο σχηματισμό κάποιων χρόνων (Δες και στα επόμενα μαθήματα.) Συναντάται μόνο στον αόριστο. (π.χ. *Έχω αγοράσει ψωμί. Έχεις αγοράσει ψωμί.*)
5. **Η μετοχή:** Είναι τύπος του ρήματος, άλλοτε κλιτός (στην παθητική φωνή, όταν τελειώνει σε -μένος, -μένη, -μένο) και άλλοτε άκλιτος (στην ενεργητική φωνή, όταν τελειώνει σε -οντας ή -ώντας). Π.χ. *αγορασμένος, -η, -ο, αγοράζοντας, κ.α.*

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να συμπληρώσεις τα κενά με το ρήμα της παρένθεσης στην κατάλληλη έγκλιση (γράφοντας δίπλα την έγκλιση).

Ο λαγός (τρέχω) πολύ γρήγορα.	έγκλιση
Νίκο , (τρέχω) γρήγορα !	οριστική
Δε μπορούσα(τρέχω) άλλο.
Η κυρία είπε : (διαβάζω) Βασίλη.
Δε θέλω (διαβάζω)
Οι καλοί μαθητές (διαβάζω) πολύ.

2. Χώρισε τα ρήματα ανάλογα με την έγκλισή τους:
(να βλέπω, τρέξε, χορέψτε, μυρίζω, ανάβουμε, μιλήστε, να κόψουμε, να νιώθω, γράφω)

ΟΡΙΣΤΙΚΗ	ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ	ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ

3. Να μετατρέψεις την οριστική του κειμένου σε προστακτική :
« Σηκωθήκατε γρήγορα, πλυθήκατε με άφθονο νερό, φάγατε ένα τoστ, ήπιατε πορτοκαλάδα, ρίξατε μια τελευταία ματιά στα βιβλία και ξεκινήσατε με όρεξη για το σχολείο».

« Σηκωθείτε γρήγορα.....

Μάθημα 53^ο

Τα ρήματα

3. Οι χρόνοι

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ: *Γράφω* τώρα το μάθημά μου.
Χθες έγραψα τις ασκήσεις μου.
Κάθε μέρα θα γράφω αντιγραφή.

Βλέπουμε ότι το ρήμα «γράφω» όπως άλλωστε και όλα τα ρήματα έχουν διαφορετικούς τύπους, ανάλογα με το χρόνο στον οποίο αναφέρονται, δηλαδή το παρόν, το παρελθόν, το μέλλον.

Οι τύποι του ρήματος που φανερώνουν πότε γίνεται μια ενέργεια λέγονται **χρόνοι του ρήματος**.

Οι χρόνοι του ρήματος είναι τριών ειδών: **παροντικοί, παρελθοντικοί και μελλοντικοί**.

Α΄ Παροντικοί χρόνοι :

1. **Ενεστώτας:** φανερώνει κάτι που γίνεται τώρα, με ή χωρίς διακοπή. Π.χ. *Γράφω* ένα γράμμα. *Κάθε μέρα γράφω* τα μαθήματά μου.

2. **Παρακείμενος :** φανερώνει κάτι που έχει γίνει στο παρελθόν, αλλά τώρα είναι τελειωμένο. Π.χ. *Ο Κώστας έχει γράψει* το όνομά του και τώρα δίνει το τετράδιό του.

Β΄ Παρελθοντικοί χρόνοι :

3. **Παρατατικός:** φανερώνει κάτι που γινόταν στο παρελθόν με ή χωρίς διακοπή. Π.χ. *Κάθε βράδυ έγραφα* τα μαθήματά μου.

4. **Αόριστος :** φανερώνει κάτι που έγινε στο παρελθόν σαν να έγινε σε μια στιγμή. Π.χ. *Έγραψα* όλα τα μαθήματά μου.

5. **Υπερσυντέλικος:** φανερώνει κάτι που είχε τελειώσει στο παρελθόν πριν γίνει κάτι άλλο. Π.χ. *Είχα γράψει* το μάθημά μου όταν μου τηλεφώνησες.

Γ΄ Μελλοντικοί χρόνοι:

6. **Στιγμιαίος μέλλοντας:** φανερώνει κάτι που θα γίνει στο μέλλον, σαν σε μια στιγμή. Π.χ. *Αύριο θα γράψω*.

7. **Εξακολουθητικός μέλλοντας:** φανερώνει κάτι που θα γίνεται στο μέλλον εξακολουθητικά –με ή χωρίς διακοπή – ή κάτι που θα επαναλαμβάνεται στο μέλλον. Π.χ. *Κάθε απόγευμα στις 7.00 μ.μ. θα γράφω* τα αγγλικά μου.

8. **Συντελεσμένος μέλλοντας :** δείχνει ότι κάτι θα είναι τελειωμένο (συντελεσμένο) στο μέλλον σε κάποια ορισμένη στιγμή. Π.χ. *Όταν θ' αρχίσουν τα κινούμενα σχέδια, θα έχω γράψει* τα μαθήματά μου.

Μάθημα 54°
Τα ρήματα
4. Μονολεκτικοί- περιφραστικοί χρόνοι- σχηματισμός
εγκλίσεων

Α΄ Ο ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Οι χρόνοι ανάλογα με τις λέξεις που χρησιμοποιούμε για να τους σχηματίσουμε, χωρίζονται σε μονολεκτικούς και περιφραστικούς.

Αυτοί που σχηματίζονται με μια λέξη λέγονται **μονολεκτικοί**. Αυτοί είναι: ο **Ενεστώτας** (*τρέχω*), ο **Παρατατικός** (*έτρεχα*) και ο **Αόριστος** (*έτρεξα*).

Όσοι χρόνοι σχηματίζονται με περισσότερες από μια λέξεις, λέγονται **περιφραστικοί**. Αυτοί είναι:

1. **Εξακολουθητικός μέλλοντας**: θα+ υποτακτική Ενεστώτα. Π.χ. *θα κόβω* (ενεργητική φωνή), *θα κόβομαι* (παθητική φωνή).

2. **Στιγμιαίος μέλλοντας**: θα+ υποτακτική Αορίστου. Π.χ. *θα κόψω* (ενεργητική), *θα κοπώ* (παθητική).

3. **Παρακείμενος**: α΄ Ενεργητική φωνή: έχω+ ενεργ. απαρέμφοτο
 ή έχω + παθητ. μετοχή (*έχω κόψει* ή *έχω κομμένο*)
 β΄ Παθητική φωνή: έχω + παθητ. απαρέμφοτο
 ή είμαι +παθητική μετοχή (*έχω κοπεί* ή *είμαι κομμένος*)

4. **Υπερσυντέλικος**: α΄ Ενεργητική: είχα + ενεργ. απαρέμφοτο ή είχα + παθητική μετοχή (*είχα κόψει* ή *είχα κομμένο*).
 β΄ Παθητική: είχα +παθ. απαρέμφοτο ή ήμουν + παθητική μετοχή (*είχα κοπεί* ή *ήμουν κομμένος*).

5. **Συντελ. μέλλοντας**: α΄ Εν. φωνή: θα έχω+ ενεργ. απαρέμφο. ή θα έχω + παθ. μετοχή (*θα έχω κόψει* ή *θα έχω κομμένο*).
 β΄ Παθ. φωνή: θα έχω+ παθ. απαρέμφοτο ή θα είμαι +παθητ. μετοχή (*θα έχω κοπεί* ή *θα είμαι κομμένος*).

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Βλέπουμε ότι σε κάποιους περιφραστικούς χρόνους χρησιμοποιούμε τύπους των ρημάτων «έχω» και «είμαι». Αυτά τα ρήματα λέγονται **βοηθητικά ρήματα** (δες μάθημα 56°)

Β΄ Ο ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗΣ

1. **Η υποτακτική** :η έγκλιση της υποτακτικής συναντάται μόνο σε τρεις χρόνους: Ενεστώτα, Αόριστο και Παρακείμενο. Στον Ενεστώτα και στον Παρακείμενο σχηματίζεται με την οριστική των ίδιων χρόνων και την προσθήκη των συνδέσμων: **να, για να, όταν**, κ.α. Στον Αόριστο η υποτακτική σχηματίζεται σαν την οριστική του Στιγμαίου μέλλοντα, έχοντας φυσικά στη θέση του «θα» έναν απ' τους προηγούμενους συνδέσμους. (π.χ. η υποτακτική του ρήματος «κόβω»: Ενεστώτας: *να κόβω*, Αόριστος: *να κόψω*, Παρακείμενος: *να έχω κόψει*.)
2. **Η προστακτική**: Συναντάται σε δύο μόνο χρόνους, τον Ενεστώτα (κόβε, κόβετε) και τον Αόριστο (κόψε, κόψτε). Παλιότερα σχηματίζονταν προστακτική και στον Παρακείμενο. Η προστακτική έχει μόνο δεύτερο πρόσωπο (εσύ- εσείς).

ΑΣΚΗΣΗ

Συμπλήρωσε τα κενά από το ρήμα «γράφω» στο δεύτερο πρόσωπο (εσύ) στην **ενεργητική** φωνή και στο δεύτερο πρόσωπο ενικό και πληθυντικό στην **παθητική** φωνή (εσύ- εσείς) στον πιο κάτω πίνακα:

Οριστ. Ενεστώτα	γράφεις	γράφεσαι	γράφεστε
Υποτ. Ενεστώτα			
Οριστ. Αορίστου			
Υποτ. Αορίστου			
Οριστ. Παρακειμ.			
Υποτ. Παρακειμ.			
Οριστ. Στ. μέλλ.			
Οριστ. Εξ. μέλλ.			
Οριστ. Παρατατ.			
Οριστ. Υπερσυντ.			
Υποτ. Υπερσυντ.			
Οριστ. Συντ. μέλλ			
Προστ. Ενεστώτα			
Προστ. Αορίστου			
ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ		ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΦΩΝΗ	

Υπάρχει κάποιο λάθος. Φαντάζομαι το διαπίστωσης.

Μάθημα 55°

Τα ρήματα

5. Αριθμοί και πρόσωπα

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ: *Εγώ γιορτάζω σήμερα.*
Εσύ γιορτάζεις τον άλλο μήνα.
Ο Νίκος γιορτάζει το Δεκέμβριο, ενώ
εσείς γιορτάζετε αύριο.

Οι υπογραμμισμένες λέξεις είναι διαφορετικοί τύποι του ρήματος του Ενεστώτα «γιορτάζω». Παρατηρούμε ότι ανάλογα με το πρόσωπο (υποκείμενο) αλλάζει η κατάληξη του ρήματος. Το ίδιο συμβαίνει αν μιλάμε για ένα ή πολλά πρόσωπα. Έτσι τα ρήματα έχουν ενικό και πληθυντικό αριθμό.

Ενικού αριθμού είναι ο τύπος του ρήματος που φανερώνει ότι γίνεται λόγος για ένα πρόσωπο, ζώο ή πράγμα. **Πληθυντικού αριθμού** είναι ο τύπος του ρήματος που φανερώνει ότι γίνεται λόγος για πολλά πρόσωπα, ζώα ή πράγματα.

Τα πρόσωπα του ρήματος είναι τρία: το **α΄**: εγώ ή εμείς, το **β΄**: εσύ ή εσείς και το **γ΄**: αυτός, -η, -ο ή αυτοί αυτές, αυτά.

Ο ρηματικός τύπος που φανερώνει το πρόσωπο της ομιλίας λέγεται **πρόσωπο του ρήματος.**

ΑΣΚΗΣΗ

Μετέτρεψε το πρόσωπο του κειμένου από πρώτο ενικό (εγώ) σε τρίτο πληθυντικό (αυτοί) :

«Όταν θέλω να διαβάσω, δε θέλω να ενοχλούμαι από κανέναν. Κλείνομαι στο δωμάτιο και αρχίζω τη μελέτη με το μάθημα της γλώσσας. Στη συνέχεια γράφω τις ασκήσεις και μελετώ τα υπόλοιπα. Έπειτα ρωτώ τους γονείς μου αν μπορώ να δω τηλεόραση.»

«.....

.

.....

.

.....

.

.....»

Μάθημα 56° Τα ρήματα 6. Οι συζυγίες

Τα ρήματα ανάλογα με το πώς κλίνονται στον Ενεστώτα και τον Παρατατικό χωρίζονται σε δυο γενικές κατηγορίες που λέγονται **συζυγίες**.

Ένας εύκολος τρόπος για να κατατάξουμε ένα ρήμα σε κάποια συζυγία είναι να ελέγξουμε την κατάληξή του και τον τονισμό. Έτσι :

1. Στην **πρώτη συζυγία** ανήκουν τα ρήματα που τελειώνουν :
 - α) σε -ω άτονο, στο πρώτο πρόσωπο της οριστικής του Ενεστώτα της ενεργητικής φωνής. Π.χ. *κόβω, δένω, νιώθω, τρέχω*, κ.α.
 - β) σε -ομαι στο πρώτο πρόσωπο της οριστικής του Ενεστώτα της παθητικής φωνής. Π.χ. *δένομαι, κόβομαι, ντρέπομαι*, κ.α.
2. Στην **δεύτερη συζυγία** ανήκουν τα ρήματα που τελειώνουν :
 - α) σε -ώ με τόνο στο πρώτο πρόσωπο της οριστικής του Ενεστώτα της ενεργητικής φωνής. Π.χ. *κουνώ, χτυπώ, βαρώ, αγαπώ*, κ.α.
 - β) σε -ιέμαι ή -ούμαι στο πρώτο πρόσωπο της οριστικής του Ενεστώτα της παθητικής φωνής. Π.χ. *κουνιέμαι, χτυπιέμαι, αρνούμαι, αγαπιέμαι*. (Μια υποκατηγορία αυτής της συζυγίας είναι τα συνηρημένα ρήματα -δες μαθ. 65°)

ΑΣΚΗΣΗ

Να κατατάξεις τα ρήματα σε συζυγίες και φωνές:
(σηκώνω, δέχομαι, λερώνω, απομονώνομαι, σαπίζω, αγαπάς, τυραννιάμαστε, λυπάστε, βλέπουν, κουνώ, κατορθώνεις, ακουμπάμε, βαριέται

Α΄ συζυγία		Β΄ συζυγία	
<i>ενεργητική</i>	<i>Παθητική</i>	<i>ενεργητική</i>	<i>παθητική</i>



Μάθημα 57° Τα βοηθητικά ρήματα

Είχαμε μιλήσει (54° μαθ.) για κάποιους χρόνους των ρημάτων στους οποίους χρησιμοποιούμε τύπους από τα ρήματα «έχω» και «είμαι». Αυτά τα ρήματα, ακριβώς γιατί μας βοηθούν στην κλίση άλλων ρημάτων, τα λέμε **βοηθητικά ρήματα**.

Τα ρήματα αυτά κλίνονται μόνο στον Ενεστώτα, τον Παρατατικό και το Μέλλοντα (ο οποίος χρησιμοποιείται και σαν στιγμιαίος και σαν διαρκείας).

Α΄ Το βοηθητικό ρήμα «έχω»

Ενεστώτας				Παρατατικός	Μέλλοντας
οριστική	υποτακτική	προστακτική	μετοχή	οριστική	οριστική
έχω	να έχω	έχοντας	είχα	θα έχω
έχεις	να έχεις	έχε		είχες	θα έχεις
έχει	να έχει		είχε	θα έχει
έχουμε	να έχουμε		είχαμε	θα έχουμε
έχετε	να έχετε	έχετε		είχατε	θα έχετε
έχουν	να έχουν		είχαν	θα έχουν

Β΄ Το βοηθητικό ρήμα «είμαι»

Ενεστώτας			Παρατατικός	Μέλλοντας
οριστική	υποτακτική	μετοχή	οριστική	οριστική
είμαι	να είμαι	(όντας)	ήμουν	θα είμαι
είσαι	να είσαι		ήσουν	θα είσαι
είναι	να είναι		ήταν	θα είναι
είμαστε	να είμαστε		ήμαστε	θα είμαστε
είστε	να είστε		ήσαστε	θα είστε
είναι	να είναι		ήταν	θα είναι

Μάθημα 58°

Η κλίση των ρημάτων τη πρώτης συζυγίας α΄

- Η κλίση του ρήματος «λύνω»
- Η ενεργητική φωνή

Ενεστώτας				Παρατατικός
<i>οριστική</i>	<i>υποτακτική</i>	<i>προστακτική</i>	<i>μετοχή</i>	<i>οριστική</i>
λύνω	να λύνω	λύνοντας	έλυνα
λύνεις	να λύνεις	λύνε		έλυνες
λύνει	να λύνει		έλυνε
λύνουμε	να λύνουμε		λύναμε
λύνετε	να λύνετε	λύνετε		λύνατε
λύνουν	να λύνουν		έλυναν

Αόριστος				Στ.μελλ.	Εξ. μέλλ.
<i>οριστική</i>	<i>υποτακτική</i>	<i>Προστ.</i>	<i>Απαρέμ.</i>	<i>οριστική</i>	<i>οριστική</i>
έλυσα	να λύσω	λύσει	θα λύσω	θα λύνω
έλυσε	να λύσει	λύσε		θα λύσεις	θα λύνεις
έλυσε	να λύσει		θα λύσει	θα λύνει
λύσαμε	να λύσουμε		θα λύσουμε	θα λύνουμε
λύσατε	να λύσετε	λύσ(ε)τε		θα λύσετε	θα λύνετε
έλυσαν	να λύσουν		θα λύσουν	θα λύνουν

Παρακείμενος		Υπερσυντέλικος	Συντ. μέλλοντας
<i>οριστική</i>	<i>υποτακτική</i>	<i>οριστική</i>	<i>οριστική</i>
έχω λύσει	να έχω λύσει	είχα λύσει	θα έχω λύσει
έχεις λύσει	να έχεις λύσει	είχες λύσει	θα έχεις λύσει
έχει λύσει	να έχει λύσει	είχε λύσει	θα έχει λύσει
έχουμε λύσει	να έχουμε λύσει	είχαμε λύσει	θα έχουμε λύσει
έχετε λύσει	να έχετε λύσει	είχατε λύσει	θα έχετε λύσει
έχουν λύσει	να έχουν λύσει	είχαν λύσει	θα έχουν λύσει
ή έχω λυμένο	ή να έχω	ή είχα λυμένο	ή θα έχω λυμένο,
έχεις λυμένο,	λυμένο,	είχες λυμένο,	κ.ο.κ.
κ.λ.π.		κ.ο.κ,	

Η παθητική φωνή

(στην επόμενη σελίδα)

Ενεστώτας			Παρατατικός	Εξ. μέλλοντας
<i>οριστική</i>	<i>υποτακτική</i>	<i>Προστακ.</i>	<i>οριστική</i>	<i>οριστική</i>
λύνομαι	να λύνομαι	λυνόμουν	θα λύνομαι
λύνεσαι	να λύνεσαι	(λύνου)	λυνόσουν	θα λύνεσαι
λύνεται	να λύνεται	λυνόταν	θα λύνεται
λυνόμαστε	να λυνόμαστε	λυνόμαστε	θα λυνόμαστε
λύνεστε	να λύνεστε	(λύνεστε)	λυνόσαστε	θα λύνεστε
λύνονται	να λύνονται	λύνονταν	θα λύνονται

Αόριστος				Στ. μέλλοντας
<i>οριστική</i>	<i>υποτακτική</i>	<i>προστακτικ ή</i>	<i>απαρέμφατο</i>	<i>οριστική</i>
λύθηκα	να λυθώ	λυθεί	θα λυθώ
λύθηκες	να λυθείς	λύσου		θα λυθείς
λύθηκε	να λυθεί		θα λυθεί
λυθήκαμε	να λυθούμε		θα λυθούμε
λυθήκατε	να λυθείτε	λυθείτε		θα λυθείτε
λύθηκαν	να λυθούν		θα λυθούν

Παρακείμενος			Υπερσυντ.	Συντ. μέλλοντας
<i>οριστική</i>	<i>υποτακτική</i>	<i>μετ.</i>	<i>οριστική</i>	<i>οριστική</i>
έχω λυθεί	να έχω λυθεί	λυμένος	είχα λυθεί	θα έχω λυθεί
έχεις λυθεί	να έχεις λυθεί		είχες λυθεί	θα έχεις λυθεί
έχει λυθεί	να έχει λυθεί		είχε λυθεί	θα έχει λυθεί
έχουμε λυθεί	να έχουμε λυθεί		είχαμε λυθεί	θα έχουμε λυθεί
έχετε λυθεί	να έχετε λυθεί		είχατε λυθεί	θα έχετε λυθεί
έχουν λυθεί	να έχουν λυθεί		είχαν λυθεί	θα έχουν λυθεί
ή είμαι λυμένος	ή να είμαι	λυμένος	ή ήμουν λυμένος	ή θα είμαι λυμένος
είσαι λυμένος, κ.ο.κ		κ.ο.κ	ήσουν λυμένος κ.ο.κ.	κ.ο.κ.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Σαν το λύνω κλίνονται τα ρήματα: *χάνω, δένω, ψήνω, λύνω, ντύνω, απλώνω, διορθώνω, διπλώνω, δυναμώνω, ενώνω, σηκώνω, ιδρύω, κ.α.*

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να κάνεις **χρονική αντικατάσταση** (δηλαδή να αντικαταστήσεις τα ρήματα στο ίδιο πρόσωπο, στην ίδια έγκλιση, σ' όλους τους χρόνους), όπως στο παράδειγμα, στα παρακάτω ρήματα.

{δένουμε, δυναμώνω, πληρώνει, να ιδρύσετε, πληρώνεστε (παθητ. φωνή)}

παραδειγματικά δίνεται η αντικατάσταση του «τρέχεις»

Ενεστώτας	τρέχεις	δένουμε	δυναμώνω
Παρατατικός	έτρεχες		
Αόριστος	έτρεξες		
Εξ. μέλλοντας	θα τρέχεις		
Στ. μέλλοντας	θα τρέξεις		
Παρακείμενος	έχεις τρέξει		
Υπερσυντέλικος	είχες τρέξει		
Συντ. μέλλοντας	θα έχεις τρέξει		

Ενεστώτας	πληρώνει		πληρώνεστε
Παρατατικός			
Αόριστος		να ιδρύσετε	
Εξ. μέλλοντας			
Στ. μέλλοντας			
Παρακείμενος			
Υπερσυντέλικος			
Συντ. μέλλοντας			

Σημείωση: Πρόσεξες ότι ένα απ' τα ρήματα είναι παθητικής φωνής;

2. Να κλίνεις το ρήμα «ντύνω» στον αόριστο (σ' όλες τις εγκλίσεις) ενεργητικής και παθητικής φωνής:

Α' Ενεργητική φωνή

Αόριστος			
<i>οριστική</i>	<i>υποτακτική</i>	<i>προστακτική</i>	<i>απαρέμφατο</i>
έντυσα			

Β' Παθητική φωνή

Αόριστος			
<i>οριστική</i>	<i>υποτακτική</i>	<i>προστακτική</i>	<i>απαρέμφατο</i>

Μάθημα 59° Η πρώτη συζυγία (β')

Το ρήμα «βάφω»

Α' Ενεργητική φωνή

Ενεστώτας				Παρατατικός
<i>οριστική</i>	<i>υποτακτική</i>	<i>Προστακτ.</i>	<i>μετοχή</i>	<i>οριστική</i>
βάφω	να βάφω	βάφοντας	έβαφα
βάφεις	να βάφεις	βάφε		έβαφες
βάφει	να βάφει		έβαφε
βάφουμε	να βάφουμε		βάφαμε
βάφετε	να βάφετε	βάφετε		βάφατε
βάφουν	να βάφουν		έβαφαν

Αόριστος				Στ. μέλλον.
<i>οριστική</i>	<i>υποτακτική</i>	<i>προστακτ.</i>	<i>απαρέμφατο</i>	<i>οριστική</i>
έβαψα	να βάψω	βάψει	θα βάψω
έβαψες	να βάψεις	βάψε		θα βάψεις
έβαψε	να βάψει		θα βάψει
βάψαμε	να βάψουμε		θα βάψουμε
βάψατε	να βάψετε	βάψετε		θα βάψετε
έβαψαν	να βάψουν		θα βάψουν

Εξ. μέλλ.	Παρακείμενος		Υπερσυντ.	Συντ. μέλλ.
<i>οριστική</i>	<i>οριστική</i>	<i>Υποτακτική</i>	<i>οριστική</i>	<i>οριστική</i>
θα βάφω	έχω βάψει	να έχω βάψει	είχα βάψει	θα έχω βάψει
θα βάφεις	έχεις βάψει	να έχεις βάψει	είχες βάψει	θα έχεις βάψει
θα βάφει	έχει βάψει	να έχει βάψει	είχε βάψει	θα έχει βάψει
θα βάφουμε	έχουμε βάψει	να έχουμε βάψει	είχαμε βάψει	θα έχουμε βάψει
θα βάφετε	έχετε βάψει	να έχετε βάψει	είχατε βάψει	θα έχετε βάψει
θα βάφουν	έχουν βάψει	να έχουν βάψει	είχαν βάψει	θα έχουν βάψει
	ή έχω βαμ-	ή να έχω	ή είχα βαμ-	ή θα έχω

μένο, κ.ο.κ. βαμμένο, κ.ο.κ. μένο, κ.ο.κ. βαμμένο, κ.ο.κ.

Β' παθητική φωνή (δες επόμενη σελίδα)

Ενεστώτας			Παρατατικός	Εξ. μέλλον.
<i>οριστική</i>	<i>υποτακτική</i>	<i>Προστ.</i>	<i>οριστική</i>	<i>οριστική</i>
βάφομαι	να βάφομαι	βαφόμουν	θα βάφομαι
βάφεσαι	να βάφεσαι	(βάφου)	βαφόσουν	θα βάφεσαι
βάφεται	να βάφεται	βαφόταν	θα βάφεται
βαφόμαστε	να βαφόμαστε	βαφόμαστε	θα βαφόμαστε
βάφεστε	να βάφεστε	βάφεστε	βαφόσαστε	θα βάφεστε
βάφονται	να βάφονται	βάφονταν	θα βάφονται

Αόριστος				Εξ. μέλλοντ.
<i>οριστική</i>	<i>υποτακτική</i>	<i>προστακτικ ή</i>	<i>απαρέμφατο</i>	<i>οριστική</i>
βάφτηκα*	να βαφτώ	βαφτεί ή	θα βαφτώ
βάφτηκες	να βαφτείς	βάφου	βαφεί	θα βαφτείς
βάφτηκε	να βαφτεί		θα βαφτεί
βαφτήκαμε	να βαφτούμε		θα βαφτούμε
βαφτήκατε	να βαφτείτε	βαφτείτε		θα βαφτείτε
βάφτηκαν	να βαφτούν		θα βαφτούν

* (συχνά λέμε «βάφηκα», «να βαφώ», «βαφείτε και «θα βαφώ»)

Παρακείμενος			Υπερσυντέλ	Συντ. μέλλ.
<i>οριστική</i>	<i>Υποτακτική</i>	<i>μετοχή</i>	<i>οριστική</i>	<i>οριστική</i>
έχω βαφτεί	να έχω βαφτεί	βαμμένος	είχα βαφεί	θα έχω βαφτεί
έχεις βαφτεί,	να έχεις βαφτεί,		είχες βαφεί,....	θα έχεις βαφτεί,....
.....			
ή είμαι	ή να είμαι		ή ήμουν.	ή θα είμαι
βαμμένος,	βαμμένος, κ.α.		βαμμένος, κ.α	βαμμένος, κ.α.
κ.α.				

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: έτσι κλίνονται :ράβω, σκάβω, λείπω, θλίβομαι, κ.α.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να κλίνεις το ρήμα «κρύβω» στον Ενεστώτα της ενεργητικής φωνής και τον Αόριστο της παθητικής:

Ενεστώτας (ενεργητική φωνή)			
ορ.	Υ	πρ	μ

Μάθημα 60° Η πρώτη συζυγία (γ´)

Το ρήμα «αρπάζω» Α´ Ενεργητική φωνή

Ενεστώτας				Παρατατικός
<i>οριστική</i>	<i>υποτακτική</i>	<i>προστακτ.</i>	<i>μετοχή</i>	<i>οριστική</i>
αρπάζω	να αρπάζω	αρπάζοντας	άρπαξα
αρπάζεις	να αρπάζεις	άρπαξε		άρπαξες
αρπάζει	να αρπάζει		άρπαξε
αρπάζουμε	να αρπάζουμε		αρπάζαμε
αρπάζετε	να αρπάζετε	αρπάζετε		αρπάζατε
αρπάζουν	να αρπάζουν		άρπαξαν

Εξ. μέλλοντ.	Αόριστος			
<i>οριστική</i>	<i>οριστική</i>	<i>υποτακτική</i>	<i>προστακτική</i>	<i>απαρέμφ.</i>
θα αρπάζω	άρπαξα	να αρπάξω	αρπάξει
θα αρπάζεις	άρπαξες	να αρπάζεις	άρπαξε	
θα αρπάζει	άρπαξε	να αρπάξει	
θα αρπάζουμε	αρπάζαμε	να αρπάξουμε	
θα αρπάζετε	αρπάζατε	να αρπάζετε	αρπάζτε	
θα αρπάζουν	άρπαξαν	να αρπάζουν	

Στ. μέλλον.	Παρακείμενος		υπερσυντέλικος	Συντ. μέλλ.
<i>οριστική</i>	<i>οριστική</i>	<i>υποτακτική</i>	<i>οριστική</i>	<i>οριστική</i>
θα αρπάζω	έχω αρπάξει	να έχω	είχα αρπάξει	θα έχω
θα αρπάζεις	έχεις...κ.ο.κ.	αρπάξει, κ.ο.κ.	είχες.....,κ.ο.κ.	αρπάζει,
θα αρπάζει	ή έχω	ή να έχω	ή είχα	κ.ο.κ ή
κ.ο.κ.	αρπαγμένο, κ.ο.κ.	αρπαγμένο, κ.ο.κ.	αρπαγμένο, κ.ο.κ.	θα έχω αρπαγμένο,κ.ο.κ

Β´ Παθητική φωνή

Ενεστώτας					
οριστική		υποτακτική		προστακτική	
αρπάζομαι	αρπαζόμαστε	να αρπάζομαι	να αρπαζόμαστε
αρπάζεσαι	αρπάζεστε	να αρπάζεσαι	να αρπάζεστε	(αρπάζου)	αρπάζεστε
αρπάζεται	αρπάζονται	να αρπάζεται	να αρπάζονται

Παρατατικ.	Αόριστος			Εξ. μέλλον.
οριστική	οριστική	υποτακτική	προστακτ.	οριστική
αρπαζόμουν	αρπάχτηκα	να αρπαχτώ	θα αρπαχτώ
αρπαζόσουν	αρπάχτηκες	να αρπαχτείς	αρπάξου	θα αρπαχτείς
αρπαζόταν	αρπάχτηκε	να αρπαχτεί	θα αρπαχτεί
αρπαζόμαστε	αρπαχτήκαμε	να	κ.ο.κ
αρπαζόσατε	αρπαχτήκατε	... κ.ο.κ	αρπαχτείτε	
αρπάζονταν	αρπάχτηκαν	απαρεμ.: αρπαχτεί		

Στ. μέλλοντας :οριστική: θα αρπαχτώ, θα αρπαχτείς, κ.ο.κ

Παρακείμενος :οριστική: έχω αρπαχτεί ή είμαι αρπαγμένος, κ.ο.κ

υποτακτική: να έχω αρπαχτεί ή να είμαι αρπαγμένος,...

.....μετοχή: αρπαγμένος.

Υπερσυντέλικος :οριστική: είχα αρπαχτεί ή ήμουν αρπαγμένος, κ.ο.κ.

Συντ. μέλλοντας:οριστική: θα έχω αρπαχτεί ή θα είμαι αρπαγμένος,....

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Σαν το «αρπάζω» κλίνονται: πλέκω, ανοίγω, φυλάγομαι, δέχομαι, τρέχω, δείχνω, ρίχνω, παίζω, πρήζω, βουλιάζω, σπρώχνω, κ.α.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να κλίνεις το ρήμα «πλέκω» στον υπερσυντέλικο και των δύο φωνών με και τους δυο τρόπους :

Υπερσυντέλικος Ενερ. φωνής	Υπερσυντέλικος Παθ. φωνής

2. Να κάνεις χρονική αντικατάσταση τους τύπους: μπλέκεσαι, ανοίγουμε, τρέχουν.

Ενεστ.	Παρατατ.						
μπλέκεσαι							
ανοίγουμε							
τρέχουν							

Μάθημα 61° Η πρώτη συζυγία (δ')

Το ρήμα «δροσίζω» Α' Ενεργητική φωνή

Ενεστώτας				Παρατατικός
<i>οριστική</i>	<i>υποτακτική</i>	<i>Προστακτ.</i>	<i>μετοχή</i>	<i>οριστική</i>
δροσίζω	να δροσίζω	δροσίζοντας	δρόσιζα
δροσίζεις	να δροσίζεις	δρόσιζε		δρόσιζες
δροσίζει	να δροσίζει		δρόσιζε
δροσίζουμε	να δροσίζουμε		δρόσιζαμε
δροσίζετε	να δροσίζετε	δροσίζετε		δρόσιζατε
δροσίζουν	να δροσίζουν		δρόσιζαν

Αόριστος				Στ. Μέλλοντας
<i>οριστική</i>	<i>υποτακτική</i>	<i>προστακτ.</i>	<i>απαρέμφ.</i>	<i>οριστική</i>
δρόσισα	να δροσίσω	δρόσισει	θα δροσίσω
δρόσισες	να δροσίσεις	δρόσισε		θα δροσίσεις
δρόσισε	να δρόσισει		θα δρόσισει
δρόσισαμε	να δροσίσοιμε		θα δροσίσοιμε
δρόσισατε	να δροσίσετε	δρόσιστε		θα δροσίσετε
δρόσισαν	να δροσίσουν		θα δροσίσουν

Εξ. μέλλοντ.	Παρακείμενος		Υπερσυντέλ.	Συντ. μέλλον.
<i>οριστική</i>	<i>οριστική</i>	<i>υποτακτική</i>	<i>οριστική</i>	<i>οριστική</i>
θα δροσίζω	έχω	να έχω	είχα δροσίσει	θα έχω
	δροσίσει	δροσίσει		δροσίσει
θα δροσίζεις	ή έχω	ή να έχω	ή είχα	ή θα έχω
	δροσισμένο	δροσισμένο	δροσισμένο	δροσισμένο
.....
Κ.Ο.Κ	Κ.Ο.Κ.	Κ.Ο.Κ.	Κ.Ο.Κ.	Κ.Ο.Κ.

Β' Παθητική φωνή

Ενεστώτας					
οριστική		υποτακτική		προστακτική	
δροσίζομαι	δροσιζόμαστε	να δροσίζομαι	να δροσιζόμαστε
δροσίξεσαι	δροσίξεστε	να δροσίξεσαι	να δροσίξεστε	δροσίξου	δροσίξεστε
δροσίζεται	δροσίζονται	να δροσίζεται	να δροσίζονται

Παρατατικός: οριστική: δροσιζόμουν, δροσιζόσουν, δροσιζόταν, κ.ο.κ.

Εξάκ. μέλλοντας: οριστική: θα δροσίζομαι, θα δροσίξεσαι, κ.ο.κ.

Στιγμ. μέλλοντας: οριστική: θα δροσιστώ, θα δροσιστείς, κ.ο.κ.

Αόριστος : οριστική: δροσίστηκα, δροσίστηκες, δροσίστηκε, κ.ο.κ.

υποτακτική: να δροσιστώ, να δροσιστείς, κ.ο.κ.

προστακτική: ----, δροσίσου,----, ----, δροσιστείτε, ----.

απαρέμφατο: δροσιστεί.

Παρακείμενος: οριστική: έχω δροσιστεί ή είμαι δροσισμένος, κ.ο.κ.

Υποτακτική: να .έχω δροσιστεί ή να είμαι...κ.ο.κ.

Μετοχή: δροσισμένος.

Υπερσυντέλικος: οριστική: είχα δροσιστεί ή ήμουν δροσισμένος, κ.ο.κ.

Συντ. μέλλ.: οριστική: θα έχω δροσιστεί ή θα είμαι δροσισμένος, κ.ο.κ.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Σαν το ρήμα «δροσίζω» κλίνονται: *ανθίζω, ελπίζω, θερίζω, αγωνίζομαι, (μετα)χειρίζομαι, στολίζω, συνεχίζω, δακρύζω, λούζω, αγκαλιάζω, λογαριάζω, εξετάζω, αλέθω, πείθω, συλλογίζομαι, πιάνω, φτάνω, κ.α.*

ΑΣΚΗΣΗ

Να κάνεις αναγνώριση και χρονική αντικατάσταση στους τύπους των ρημάτων:

στολίξεσαι, δοξάζουμε, αθροίστε!, να ζώνεις

α' αναγνώριση

στολίξεσαι:

δοξάζουμε:

αθροίστε!:

να ζώνεις:

β' χρονική αντικατάσταση

Ενεστ	Π						
στολίξεσαι							

δοξάζουμε							
.....							

Μάθημα 62°

Ορθογραφικοί κανόνες των ρημάτων της α΄ συζυγίας

1. Τα ρήματα σε **-άβω** γράφονται με **β** (βήτα). Π.χ. *ράβω, ανάβω, σκάβω*, κ.α. Εξαιρούνται: παύω και τα σύνθετα του (αναπαύω).
2. Τα ρήματα σε **-ευω** γράφονται με **υ** (ύψιλον). Π.χ. *λατρεύω, χορεύω*, κ.α. Εξαιρούνται: κλέβω, σέβομαι.
3. Τα ρήματα σε **-αινω** γράφονται με **αι** (άλφα-γιώτα). Π.χ. *μπαίνω, πηγαίνω, μαθαίνω*, κ.α. Εξαιρούνται: μένω, δένω, πλένω.
4. Τα ρήματα σε **-έρνω** γράφονται με **ε** (έψιλον). Π.χ. *φέρνω, γέρνω, δέρνω*, κ.α. Εξαιρείται: παίρνω.
5. Τα ρήματα σε **-ιάζω** γράφονται με **ι** (γιώτα). Π.χ. *αγκαλιάζω, γιορτάζω*, κ.α. Εξαιρούνται: αδειάζω, μοιάζω, μονοιάζω, νοιάζομαι, χρειάζομαι.
6. Τα ρήματα σε **-ίζω** γράφονται με **ι** (γιώτα). Π.χ. *στολίζω, ζωγραφίζω*, κ.α. Εξαιρούνται: με **υ**: αναβλύζω, γογγύζω, δακρύζω, κατακλύζω, συγχύζω, κελαρύζω, σφύζω. Με **η, οι, ει**: πρήζω, αθροίζω, δανείζω.
7. Τα ρήματα σε **-λλω** γράφονται με δύο λάμδα (**λλ**). Π.χ. *καταβάλλω, πάλλω*, κ.α. Εξαιρούνται: θέλω, οφείλω.
8. Τα ρήματα σε **-ώνω** γράφονται πάντα με **ω** (ωμέγα). Π.χ. *απλώνω, θολώνω, λερώνω, ανταμώνω, κ.α.*
9. Τα ρήματα σε **-σσω** γράφονται με δύο σίγμα (**σσ**). Π.χ. *αναπτύσσω*, κ.α. Εξαιρείται: αρέσω.
10. Τα ρήματα σε **-ττω** γράφονται με δύο ταυ (**ττ**). Π.χ. *εισπράττω*, κ.α. Εξαιρείται: θέτω.
11. Τα ρήματα σε **-ύνω** γράφονται με **υ** (ύψιλον). Π.χ. *λύνω, ντύνω*, κ.α. Εξαιρούνται :α΄ με **ει**: κλείνω(π.χ. την πόρτα), τείνω.
β΄ με **η**: αφήνω, σβήνω, στήνω, ψήνω.
γ΄ με **ι**: δίνω, κρίνω, πίνω, κλίνω(π.χ .το ουσιαστικό)
12. Οι μετοχές σε **-οντας** (με άτονο το ο) γράφονται πάντα με **ο** (όμικρον). Π.χ. *τρέχοντας, κόβοντας, αγοράζοντας*, κ.α. Αντίθετα οι μετοχές της δεύτερης συζυγίας τονίζονται στο «ο» και γράφονται με **ω** (ωμέγα). Π.χ. *κουνώντας, χτυπώντας*, κ.α.

Μάθημα 63°

Η δεύτερη συζυγία – α΄ τάξη

Τα ρήματα της δεύτερης συζυγίας που ανήκουν στην Α΄ τάξη έχουν κατάληξη στην παθητική φωνή – ιέμαι.

Το ρήμα «αγαπώ» Α΄ Ενεργητική φωνή

Ενεστώτας				Παρατατικός	Εξ. μέλλ.
<i>οριστική</i>	<i>υποτακτική</i>	<i>προστ.</i>	<i>μετοχ.</i>	<i>οριστική</i>	<i>οριστική</i>
αγαπώ	να αγαπώ	αγαπώ-	αγαπούσα	θα αγαπώ
αγαπάς	να αγαπάς	αγάπα	ντας	αγαπούσες	θα αγαπάς
αγαπάει*	να αγαπάει		αγαπούσε	θα αγαπάει
αγαπάμε*	να αγαπάμε		αγαπούσαμε	θα αγαπάμε
αγαπάτε	να αγαπάτε	αγαπάτε		αγαπούσατε	θα αγαπάτε
αγαπάν(ε)	να αγαπάν(ε)		αγαπούσαν	θα αγαπάν(ε)

*Αλλιώς :αγαπάμε, αγαπούμε, αγαπούν(ε)

Αόριστος				Στ. μέλλοντας
<i>οριστική</i>	<i>υποτακτική</i>	<i>προστακ.</i>	<i>απαρέμφ.</i>	<i>οριστική</i>
αγάπησα	να αγαπήσω		αγαπήσει	θα αγαπήσω
αγάπησες	να αγαπήσεις	αγάπησε		θα αγαπήσεις
αγάπησε	να αγαπήσει			θα αγαπήσει
αγαπήσαμε	να αγαπήσουμε			θα αγαπήσουμε
αγαπήσατε	να αγαπήσετε	αγαπήστε		θα αγαπήσετε
αγάπησαν	να αγαπήσουν			θα αγαπήσουν

Οι υπόλοιποι χρόνοι εύκολα όπως τα προηγούμενα:

Παρακείμενος: οριστική :έχω αγαπήσει ή έχω αγαπημένο, κ.ο.κ

υποτακτική:να έχω αγαπήσει ή να έχω αγαπημένο,

κ.ο.κ.

Υπερσυντέλικος: οριστική:είχα αγαπήσει ή είχα αγαπημένο ,κ.ο.κ.

Συντελ. Μέλλον.: οριστική θα έχω αγαπήσει ή θα έχω αγαπημένο,

κ.ο.κ.

Β΄ Παθητική φωνή

Ενεστώτας				
οριστική		υποτακτική		προστακτ.
αγαπιέμαι	αγαπιόμαστε	να αγαπιέμαι	να αγαπιόμαστε	(Δεν
αγαπιέσαι	αγαπιέστε	να αγαπιέσαι	να αγαπιέστε	συνηθίζε-
αγαπιέται	αγαπιούνται	να αγαπιέται	να αγαπιούνται	ται)

Αόριστος			
οριστική	υποτακτική	προστακτική	απαρέμφατο
αγαπήθηκα	να αγαπηθώ	αγαπηθεί
αγαπήθηκες	να αγαπηθείς	αγαπήσου	
αγαπήθηκε	να αγαπηθεί	
αγαπηθήκαμε	να αγαπηθούμε	
αγαπηθήκατε	να αγαπηθείτε	αγαπηθείτε	
αγαπήθηκαν	να αγαπηθούν	

Παρατατικός: οριστική: αγαπιόμουν, αγαπιόσουν, αγαπιόταν, αγαπιόμαστε, αγαπιόσατε, αγαπιόνταν (αγαπιούνταν)

Εξ. μέλλοντας:οριστική: θα αγαπιέμαι, θα αγαπιέσαι, κ.ο.κ.

Στ. μέλλοντας:οριστική: θα αγαπηθώ, θα αγαπηθείς, κ.ο.κ.

Παρακείμενος: οριστική: έχω αγαπηθεί ή είμαι αγαπημένος, κ.ο.κ.

υποτακτική: να έχω αγαπηθεί ή να είμαι αγαπημένος, κ.ο.κ.

μετοχή: αγαπημένος

Υπερσυντέλικος: οριστική: είχα αγαπηθεί ή ήμουν αγαπημένος, κ.ο.κ.

Συντ. μέλλον.: οριστική: θα έχω αγαπηθεί ή θα είμαι αγαπημένος, κ.ο.κ.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Σαν το «αγαπώ, -έμαι» κλίνονται: *απαντώ, κεντώ, κυνηγώ, τρυπώ, προτιμώ, κυβερνώ, χαιρετώ, χτυπώ, κ.α..*

Αλλά και τα :*διψώ, κρεμώ, περνώ, πετώ, ρουφώ, χαλώ, κ.α..* (Όλα αυτά κλίνονται με διαφορές στον Αόριστο.)

ΑΣΚΗΣΗ

Να κάνεις αναγνώριση (όπως στο παράδειγμα) και χρονική αντικατάσταση των παρακάτω ρημάτων:

να χτυπηθείς, κουνήστε! , καλούσα, χτυπώντας

να χτυπηθείς: είναι ρήμα φωνής και διάθεσης παθητικής, χρόνου Αορίστου, έγκλισης υποτακτικής, δεύτερου ενικού προσώπου του ρήματος «χτυπιέμαι»

.....

Ενεστώτας	παρατατικός	Στ. μέλλον.	Εξ...

Μάθημα 64° Η δεύτερη συζυγία β' τάξη

Εδώ θα κλιθούν ενδεικτικά το ρήμα «*αδικώ*» στην ενεργητική φωνή και το ρήμα «*λυπούμαι*» ή «*λυπάμαι*» στην παθητική φωνή.

Α' Ενεργητική φωνή

Ενεστώτας				Παρατατικός
<i>οριστική</i>	<i>υποτακτική</i>	<i>προστακτική</i>	<i>μετοχή</i>	<i>οριστική</i>
αδικώ	να αδικώ	αδικώντας	αδικούσα
αδικείς	να αδικείς	αδίκει *		αδικούσες
αδικεί	να αδικεί		αδικούσε
αδικούμε	να αδικούμε		αδικούσαμε
αδικείτε	να αδικείτε	αδικείτε		αδικούσατε
αδικούν	να αδικούν		αδικούσαν

* ή αδίκα

Οι υπόλοιποι χρόνοι δεν παρουσιάζουν καμιά δυσκολία – σχηματίζονται όπως και στα ρήματα της πρώτης τάξης.

Στην παθητική φωνή κλίνεται :αδικούμαι, αδικείσαι, αδικείτε, κ.ο.κ.

Β' Παθητική φωνή

Ενεστώτας	Παρατατικός	Αόριστος		
<i>οριστική</i>	<i>οριστική</i>	<i>οριστική</i>	<i>υποτακτική</i>	<i>προστακτική</i>
λυπούμαι	λυπόμουν	λυπήθηκα	να λυπηθώ
λυπάσαι	λυπόσουν	λυπήθηκες	να λυπηθείς	λυπήσου
λυπάται	λυπόταν	λυπήθηκε	κ.ο.κ
λυπούμαστε	λυπόμαστε	λυπηθήκαμε	
λυπάστε	λυπόσατε	λυπηθήκατε	απαρέμφατο:	λυπηθείτε
λυπούνται	λυπόνταν ή λυπούνταν	λυπήθηκαν	λυπηθεί

Οι υπόλοιποι χρόνοι και εγκλίσεις κανονικά.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: 1. Παρατηρούμε ότι τα περισσότερα ρήματα της β' τάξης είναι ουδέτερης διάθεσης (*κοιμούμαι, θυμούμαι, φοβούμαι, κ.α.*).

2. Σαν το «αδικώ» κλίνονται : *λαλώ, αδιαφορώ, επιχειρώ, ζω, κινώ, ποθώ, προσπαθώ, φιλώ, υπηρετώ, θρηνώ, υμνώ, συγκινώ, κ.α.* Σαν το «λυπούμαι» κλίνονται : *κοιμούμαι, θυμούμαι, φοβούμαι.*

3. Υπάρχουν μερικά ρήματα αυτής της τελευταίας κατηγορίας που κλίνονται όπως τα αρχαία
 Π.χ. **Ενεστώτας**: *στερούμαι, στερείσαι, στερείται, στερούμαστε, στερείστε, στερούνται.*
Παρατατικός: *στερούμουν, στερούσουν, στερούνταν, στερούμαστε, στερείστε, στερούνται.*
 (έτσι και τα : *μιμούμαι, προηγούμαι, συνεννοούμαι, κ.α.*)

Μάθημα 65° Συνηρημένα ρήματα

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ: *Μην κλαις Γιώργο!*

Ακούς τι λένε τα πουλιά;

Οι υπογραμμισμένες λέξεις είναι τύποι των ρημάτων «κλαίω» και «ακούω». Το «κλαις» προέρχεται από το «κλαί(γ)εις» και το «ακούς» από το «ακούεις».

Αυτά λοιπόν τα ρήματα συναιρούν *συχνά στην οριστική του Ενεστώτα το τελευταίο γράμμα του θέματος με ένα φωνήεν απ' την κατάληξη. (Για παράδειγμα στο ρήμα «λέω» : *λέ-εις* → (ε+ει) → *λες.*) Τα ρήματα αυτά λέγονται **συνηρημένα**. Συναιρούνται στο β' ενικό και πληθυντικό πρόσωπο μόνο. {*Αξίζει εδώ να αναφερθεί ότι όλα τα ρήματα της δεύτερης συζυγίας έχουν πάθει συναίρεση σε παλιότερη χρονική περίοδο της Γλώσσας μας (π.χ. αγαπάω → αγαπώ, κουνάω → κουνώ, μιλάω → μιλώ, κ.α.).*}

Ας δούμε ενδεικτικά την κλίση του ρήματος «ακούω».

Ενεστώτας				Εξ. μέλλοντ.
<i>οριστική</i>	<i>υποτακτική</i>	<i>προστακτική</i>	<i>μετοχη</i>	<i>οριστική</i>
ακούω	να ακούω	ακού(γ)οντας	θα ακούω
ακούς	να ακούς	άκου		θα ακούς
ακούει	να ακούει		θα ακούει
ακούμε	να ακούμε		θα ακούμε
ακούτε	να ακούτε	ακούτε		θα ακούτε
ακούν(ε)	να ακούν(ε)		θα ακούν(ε)

Οι υπόλοιποι χρόνοι δεν παρουσιάζουν καμιά δυσκολία.

ΑΣΚΗΣΗ

Να κλίνεις το ρήμα *κλαίω* στον Ενεστώτα και τον Αόριστο της Ενεργητικής.

Ενεστώτας	Αόριστος
-----------	----------

οριστική	υποτακτική	προστακτ.	οριστική	υποτακτική	προστακτ

μετοχή :

απαρέμφατο:

*Η συναίρεση είναι ένα πάθος φωνηέντων (δες Μάθημα 82°)

Μάθημα 66°

Το θέμα-η κατάληξη-ο χαρακτήρας των ρημάτων Το θέμα ενεστώτα και αορίστου

Ας δούμε μερικά ρήματα:

<i>Ενεργητικός Ενεστώτας</i>	<i>Ενεργητικός Αόριστος</i>	<i>Παθητικός Αόριστος</i>
σηκών-ω	σήκωσ-α	σηκώθ-ηκα
ακούμπ-ώ	ακούμπ-ησα	ακουμπήθ-ηκα
αγαπ-ώ	αγάπ-ησα	αγαπήθ-ηκα
λύω	έλυσ-α	λύθ-ηκα

Θέμα: λέγεται το πρώτο μέρος του ρήματος, που δεν αλλάζει. Π.χ. σηκών-ω, σηκών-εις, σηκών-ει: εδώ το θέμα είναι το «σηκών-».

Κατάληξη: λέγεται το τελευταίο μέρος του ρήματος που αλλάζει κατά την κλίση του. Π.χ. λύν-ω, λύν-εις, λύν-ει. Εδώ οι καταλήξεις είναι: «-ω», «-εις», «-ει».

Χαρακτήρας: λέγεται ο τελευταίος φθόγγος του θέματος. Στον αρχικό πίνακα, χαρακτήρας είναι τα υπογραμμισμένα γράμματα.

Τα ρήματα έχουν διαφορετικό θέμα για τον Ενεστώτα και διαφορετικό για τον Αόριστο παθητικό και ενεργητικό.(Δες στον προηγούμενο πίνακα στο ρήμα «σηκώνω»: τα αντίστοιχα θέματά του είναι «σηκών-», «σηκώσ-» και «σηκώθ-».)

Το κάθε ένα από τα τρία θέματα χρησιμοποιείται για το σχηματισμό κάποιων χρόνων. Έτσι έχουμε για παράδειγμα στο ρήμα *δένω*:

Α΄ ΑΠΟ ΤΟ ΕΝΕΣΤΩΤΙΚΟ ΘΕΜΑ «δεν-»

	Ενεστώτας	Παρατατικός	Εξ. μέλλοντας
Ενεργ. φωνή	δέν-ω	έ-δεν-α	θα δεν-ω
Παθητ. φωνή	δέν-ομαι	δεν-όμουν	θα δέν-ομαι

Β΄ ΑΠΟ ΤΟ ΑΟΡΙΣΤΙΚΟ ΘΕΜΑ ΕΝΕΡ. ΦΩΝΗΣ «δεσ-»

Αόριστος	Στ. μέλλοντας	Παρακείμεν.	Υπερσυντέλ.	Συντ. μέλλοντας
έ-δεσ-α	θα δέσ-ω	έχω δέσ-ει	είχα δέσ-ει	θα έχω δέσ-ει

Γ΄ ΑΠΟ ΤΟ ΑΟΡΙΣΤΙΚΟ ΘΕΜΑ ΠΑΘ. ΦΩΝΗΣ «δεθ-»

Αόριστος	Στ. μέλλοντας	παρακείμενος	υπερσυντέλικος	Συντ. μέλλοντας
δέθ-ηκα	θα δεθ-ώ	έχω δεθ-εί	είχα δεθ-εί	θα έχω δεθ-εί

ΑΣΚΗΣΗ

Να γράψεις τους χρόνους με τη βοήθεια του θέματος όπως στους πίνακες του μαθήματος, των ρημάτων : **κόβ-ω**, **γράφ-ω** και **λύν-ω**.

κόβω:

Α΄ (ενεστ. θέμα: **κόβ-**)

	Ενεστώτας	Παρατατικός	Εξ. μέλλοντας
Ενεργ. φωνή	κόβ-ω		
Παθ. φωνή			

Β΄ (αορ. θέμα ενεργ. φωνής : **κόψ-**)

Γ΄ (αορ. θέμα παθ. φωνής: **κόπ-**)

γράφω:

Α΄

	Ενεστώτας	Παρατατικός	Εξ. μέλλοντας
Ενεργ. φωνή	γράφ-ω		
Παθ. φωνή			

Β΄

Γ΄

λύνω:

A'

B'

Γ'

Μάθημα 67° Ρήματα ελλειπτικά – απρόσωπα – ανώμαλα

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ: *Οι πυγμάχοι μάχονταν με λύσσα.*

Είναι καλός άνθρωπος.

Δεν πρέπει να το κάνεις αυτό.

Στο τεστ πήρα άριστα.

Τα πρώτα δυο υπογραμμισμένα ρήματα ανήκουν στην κατηγορία των ελλειπτικών. Τι είναι όμως τα ελλειπτικά ρήματα;

Ελλειπτικά λέγονται τα ρήματα που δεν έχουν όλους τους τύπους (εγκλίσεις ή χρόνους).

Π.χ. το ρήμα «έχω» δεν έχει παρακείμενο, υπερσυντέλικο, κ.α., το ρήμα «μάχομαι» στον Αόριστο αντικαθίσταται από άλλο συνώνυμο ρήμα (όπως το «πολέμησα», κ.ο.κ.

Στην τρίτη από τις ενδ. φράσεις μπορεί κανείς να γράψει το ρήμα σε άλλα πρόσωπα; Η απάντηση βέβαια είναι: όχι, γιατί τέτοια ρήματα λέγονται:

Απρόσωπα λέγονται τα ρήματα που συνηθίζονται στο γ' ενικό πρόσωπο και δεν έχουν υποκείμενο κάποιο πρόσωπο ή ζώο ή πράγμα.

Τέτοια ρήματα είναι 1. *πρέπει, πρόκειται, μέλλεται, συμφέρει*, κ.α. 2. Τα ρήματα που φανερώνουν φυσικό φαινόμενο: *βροντάει, χιονίζει*, κ.α. 3. κάποια προσωπικά ρήματα σε ορισμένες περιπτώσεις, π.χ. *ταιριάζει, θέλει* (στη φράση : «δε θέλει και ρώτημα»), κ.α.

Το τελευταίο υπογραμμισμένο ρήμα είναι το «πήρα». Είναι Αόριστος του ρήματος «παίρνω». Παρατηρούμε ότι το ενεστωτικό θέμα του ρήματος (*παίρν-*) δεν μοιάζει με το θέμα του Αορίστου (*πήρ-*) και γι' αυτό το ρήμα αυτό το κατατάσσουμε στα ανώμαλα ρήματα.

Ανώμαλα λέγονται τα ρήματα που αλλάζουν το θέμα τους (και όχι μόνο το χαρακτήρα) ή που κλίνονται διαφορετικά από τ' άλλα (π.χ. *κοίτα, δες, πες, τρέχα*, κ.α.)

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Σχημάτισε προτάσεις με τα παρακάτω ανώμαλα ρήματα στον Αόριστο:

(*βάζω, βλέπω, βρίσκω, έρχομαι, δέρνω, κλαίω*)

α'

β'

γ'

δ'

ε'

στ'

2. Να κάνεις προτάσεις με τα απρόσωπα ρήματα των προτάσεων που ακολουθούν, μετατρέποντάς τα σε προσωπικά.

A' Τη μέρα αυτή βρέχει πολύ.

.....

B' Άρχισε να χαράζει.

.....

Γ' Δεν πρόκειται να σ' ακούσω.

.....
 Δ' Ακόμα αστράφτει!

.....
 Ε' Πάλι έξω βροντάει.

3. Να κλίνεις το ρήμα «βλέπω» και το ρήμα «παίρνω» στην οριστική και προστακτική Ενεστώτα και Αορίστου:

α' βλέπω

Ενεστώτας		Αόριστος	
οριστ...			

β' παίρνω

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΝΩΜΑΛΩΝ ΡΗΜΑΤΩΝ

1

Ενεστώτας	Αόριστος		Παθητική μετοχή
	ενεργητικός	παθητικός	
-αιρώ (συνθ.) π.χ. καθαιρώ	-αίρεσα (καθαίρεσα)	-αιρέθηκα (καθαιρέθηκα)	-αιρεμένος (καθαιρεμένος)
ακουμπώ	ακούμπησα	ακουμπισμένος
αμαρτάνω	αμάρτησα
ανακλώ	ανάκλασα	ανακλάστηκα	ανακλασμένος
ανασταίνω	ανάστησα	αναστήθηκα	αναστημένος
ανατέλλω	ανάτειλα

ανεβαίνω	ανέβηκα	ανεβασμένος
απονέμω	απόνειμα	απονεμήθηκα
αποσταίνω	απόστασα	αποσταμένος
αρέσω	άρεσα
αρκώ	άρκεσα	αρκέστηκα
αρταίνω	άρτυσα	αρτύθηκα	αρτυμένος
αυξάνω	αύξησα	αυξήθηκα	αυξημένος
βάζω	έβαλα	βάλθηκα	βαλμένος
-βάλλω (συνθ.)	-έβαλα	-βλήθηκα	-βλημένος
βαραίνω	βάρυνα	βαρεμένος
βαρώ	βάρεσα	βαρέθηκα	βαρεμένος
bastó	βάσταξα ή βάστηξα	bastáχτηκα ή bastήχτηκα	bastagμένος bastηγμένος
βγάζω	έβγαλα	βγάλθηκα	βγαλμένος
βγαίνω	βγήκα		βγαλμένος
βλέπω (αλλά αναβλέπω— ανάβλεψα)	είδα (προστακτ. δες-δείτε)	ειδώθηκα (υποτακτ. να ιδωθώ)	ιδωμένος
βρέχω	έβρεξα	βράχηκα (βρέχτηκα)	βρε(γ)μένος
βρίσκω	βρήκα (ήβρα)	βρέθηκα
γδέρνω	έγδαρα	γδάρθηκα	γδαρμένος
γερνώ	γέρασα	γερασμένος
γέρνω	έγειρα	γερμένος
γίνομαι	έγινα	γίνηκα (υποτ. να γενώ)	γινωμένος
δέρνω	έδειρα	δάρθηκα	δαρμένος
διαβαίνω	διάβηκα
διαμαρτύρομαι	διαμαρτυρήθηκα	διαμαρτυρημένος
διαρρέω	διέρρευσα
διδάσκω	δίδασκα	διδάχτηκα	διδαγμένος

2

Ενεστώτας	Αόριστος		Παθητική μετοχή
	ενεργητικός	παθητικός	
δίνω	έδωσα (έδωκα)	δόθηκα	δοσμένος
διψώ	δίψασα	διψασμένος
δρω	έδρασα
δυστυχώ	δυστύχησα	δυστυχισμένος
εγκατασταίνω ή εγκαθιστώ	εγκατάστησα	εγκαταστάθηκα	εγκαταστημένος

επαινώ ή παινεύω	επαίνεσα ή παίνεψα	επαινέθηκα ή παινεύτηκα	παινεμένος
έρχομαι	ήρθα
θέλω	θέλησα	θελημένος
θέτω	έθετα	τέθηκα	-θεμένος (συνθ.)
κάθομαι ή καθίζω	κάθισα	καθισμένος
καίω	έκαψα	κάηκα	καμένος
καλώ	κάλεσα	καλέστηκα	καλεσμένος
κάνω	έκαμα (έκανα)	καμωμένος
κλαίω	έκλαψα	κλαύτηκα (κλάφτηκα)	κλαμένος
κοιμούμαι		κοιμήθηκα	κοιμισμένος
λέω	είπα	ειπώθηκα	ειπωμένος
λεπταίνω	λέπτυνα	λεπτύνθηκα	(εκ)λεπτυσμένος
μαθαίνω	έμαθα	μαθεύτηκα	μαθημένος
μακραίνω	μάκρυνα	(απο)μακρύνθηκα	(απο)μακρυσμένος
μεθώ	μέθυσα	μεθυσμένος
μένω	έμεινα
μηνώ (και μηνύω)	μήνυσα	μηνύθηκα	μηνυμένος
μολύνω	μόλυνα	μολύνθηκα	μολυσμένος
μπαίνω	μπήκα	μπασμένος
μπορώ	μπόρεσα
ντρέπομαι		ντράπηκα
ξεχνώ	ξέχασα	ξεχάστηκα	ξεχασμένος
ξεψυχώ	ξεψύχισα	ξεψυχισμένος
παθαίνω	έπαθα	παθιμένος
παίρνω	πήρα	πάρθηκα	παρμένος
παρασταίνω	παράστησα	παραστάθηκα	παραστημένος
πάω (πηγαίνω)	πήγα
πεινώ	πείνασα	πεινασμένος
περνώ	πέρασα	περάστηκα	περασμένος
πετώ	πέταξα	πετάχτηκα	πεταγμένος
πέφτω	έπεσα	πεσμένος
πίνω	ήπια	πιώθηκα	πιωμένος
πλανεύω(πλανώ)	πλάνεσα πλάνεψα	πλανήθηκα πλανεύτηκα	πλανημένος πλανεμένος
πλένω	έπλυνα	πλύθηκα	πλυμένος
πλέω	έπλευσα
πνέω (εμπνέω)	έπνευσα	(εμ)πνεύστηκα	(εμ)πνευσμένος
πονώ	πόνεσα	(παρα-)πονέθηκα	πονεμένος

ρουφώ	ρούφηξα	ρουφήχτηκα	ρουφηγμένος
σέβομαι	σεβάστηκα
σέρνω	έσυρα	σύρθηκα	συρμένος
σπά(ζ)ω	έσπασα	σπάστηκα	σπασμένος
σπέρνω	έσπειρα	σπάρθηκα	σπαρμένος
στέκομαι(στέκω)	στάθηκα
στέλνω ή στέλλω	έστειλα	στάλθηκα	σταλμένος
στρέφω	έστρεψα	στράφηκα	στραμμένος στρεμμένος
συγχωρώ	συγχώρησα συγχώρεσα	συγχωρήθηκα συγχωρέθηκα	συγχωρημένος συ(γ)χωρεμένος
σφάλλω	έσφαλα	εσφαλμένος
σωπαίνω	σώπασα	σωπασμένος
σιωπώ	σιώπησα	(από)σιωπήθηκα	-σιωπημένος
τείνω	έτεινα	-τάθηκα (από, προ)
(-)τελώ	τέλεσα	τελέστηκα	-τελεσμένος
τραβώ	τράβηξα	τραβήχτηκα	τραβηγμένος
τρέπω	έτρεψα	τράπηκα	-τραμμένος
τρέφω(θρέφω)	έθρεψα	τράφηκα(θράφηκα)	θρεμμένος
τρέχω	έτρεξα
τρώω	έφαγα	φαγώθηκα	φαγωμένος
τυχαίνω	έτυχα	(από)τυχημένος
υπόσχομαι	υποσχέθηκα	υποσχεμένος
φαίνομαι	φάνηκα
φεύγω	έφυγα
φθείρω	έφθειρα	φθάρθηκα	φθαρμένος
φοβούμαι	φοβήθηκα	φοβισμένος
φταίω	έφταιξα
χαίρομαι		χάρηκα	χαρούμενος
χορταίνω	χόρτασα		χορτασμένος
ψάλλω	έψαλα	ψάλθηκα	ψαλμένος
ψέλνω	έψαλα	ψάλθηκα	ψαλμένος

ΑΣΚΗΣΗ

Να κάνεις χρονική αντικατάσταση σε μερικά από τα πρώτα ανώμαλα ρήματα της πρώτης σελίδας του πίνακα:

Ενεστώτας	ακουμπώ	αμαρτάνω	ανασταίνω	ανατέλλω
Παρατατικός				
Αόριστος				

Στ. μέλλ.				
Εξ. μέλλ.				
Παρακείμεν.				
Υπερσυντ.				
Συντ. μέλλ.				

Ενεστώτας	ανεβαίνω	αυξάνω	βάζω	βαστώ
Παρατατικός				
Αόριστος				
Στ. μέλλ.				
Εξ. μέλλ.				
Παρακείμεν.				
Υπερσυντ.				
Συντ. μέλλ.				

Ενεστώτας	βγάζω	βγαίνω	βρέχω
Παρατατικός			
Αόριστος			
Στ. μέλλ.			
Εξ. μέλλ.			
Παρακείμεν.			
Υπερσυντ.			
Συντ. μέλλ.			

Μάθημα 68° Η μετοχή

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ: *Ο φορτωμένος Αϊ-Βασίλης.*

Ο χαρούμενος άνθρωπος.

Έφυγε τρέχοντας.

Μιλούσε χτυπώντας το χέρι του.

Οι υπογραμμισμένες λέξεις είναι μετοχές. Άλλες απ' αυτές κλίνονται (οι παθητικές μετοχές του παρακειμένου που τελειώνουν σε **-μένος**) και άλλες δεν κλίνονται (οι ενεργητικές μετοχές του Ενεστώτα που τελειώνουν σε **-οντας** ή **-ώντας**).

Μετοχή έχουν ο Ενεστώτας της ενεργητικής φωνής (-οντας, -ώντας) και ο Παρακείμενος της παθητικής φωνής (-μενος). Η ενεργητική μετοχή κλίνεται όπως τα επίθετα σε -ος, -η, -ο. Ας δούμε ένα παράδειγμα :

Ενικός αριθμός			
Ονομαστική	ο φορτωμένος	η φορτωμένη	το φορτωμένο
Γενική	του φορτωμένου	της φορτωμένης	του φορτωμένου
Αιτιατική	το φορτωμένο	τη φορτωμένη	το φορτωμένο
Κλητική	- φορτωμένε	- φορτωμένη	- φορτωμένο
Πληθυντικός αριθμός			
Ονομαστική	οι φορτωμένοι	οι φορτωμένες	τα φορτωμένα
Γενική	των φορτωμένων	των φορτωμένων	των φορτωμένων
Αιτιατική	τους φορτωμένους	τις φορτωμένες	τα φορτωμένα
Κλητική	- φορτωμένοι	- φορτωμένες	- φορτωμένα

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Σπάνια και σε ορισμένα ρήματα συναντάμε στην παθητική φωνή και ενεστωτική μετοχή που τελειώνει σε **-άμενος** ή **-ομενος** ή **-ώμενος** ή **ούμενος**. Π.χ. *τρεχούμενο νερό, κινούμενος στόχος, εργαζόμενος άνθρωπος*, κ.α.

Ορθογραφικοί κανόνες των μετοχών

1.	Όταν η ενεργητική μετοχή τονίζεται στο -ο- της κατάληξης γράφεται με ωμέγα .Π.χ. χτυπ <u>ώ</u> ντας, κουν <u>ώ</u> ντας, κ.α. Σε αντίθετη περίπτωση γράφεται με όμικρον .
2.	Οι μετοχές σε -μένος γράφονται με δύο μι (μμ) όταν τα ρήματα έχουν χαρακτήρα π, β, φ, φτ, πτ . Π.χ. γρά <u>φω</u> - γρα <u>μμ</u> ένος, κό <u>βω</u> - κο <u>μμ</u> ένος, κ.α.

Μάθημα 69°

Άκλιτα μέρη του λόγου-1

τα επιρρήματα

ΕΝΔΕΙΚΤ. ΦΡΑΣΕΙΣ: *Χθες άφησα κάτω απ' το δέντρο μια σακούλα.
Στην εκδρομή περάσαμε καλά.
Έφαγα τόσο πολύ, που βεβαίως «έσκασα».*

Οι υπογραμμισμένες λέξεις συνοδεύουν ρήματα. Οι λέξεις «χθες» και «κάτω» συνοδεύουν το ρήμα «άφησα», το «καλά» συνοδεύει το ρήμα «περάσαμε», τα «τόσο» και «πολύ» ακολουθούν το ρήμα «έφαγα», κ.ο.κ. Επειδή λοιπόν αυτές οι λέξεις συνοδεύουν ρήματα γι' αυτό ονομάζονται **επιρρήματα**. Άλλα απ' αυτά φανερώνουν **χρόνο** (χθες), **άλλα τόπο** (κάτω), **άλλα τρόπο** (καλά), **άλλα ποσό** (τόσο, καλά) και **άλλα βεβαίωση ή άρνηση** (βεβαίως). Έτσι λοιπόν

Επιρρήματα λέγονται οι άκλιτες λέξεις που συνοδεύουν ή προσδιορίζουν κυρίως τα ρήματα και φανερώνουν τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό, κ.α.

Ανάλογα με τη σημασία τους τα επιρρήματα χωρίζονται σε έξι ομάδες:

1. **Τοπικά** : φανερώνουν τόπο και απαντούν στην ερώτηση «πού;». Αυτά είναι: *εδώ, εκεί, μέσα, έξω, πάνω, κάτω, πίσω, μπροστά, πέρα, αυτού,* κ.α.
2. **Χρονικά**: φανερώνουν χρόνο και απαντούν στην ερώτηση «πότε;». Αυτά είναι: *τόρα, πριν, μετά, χθες, αύριο, φέτος, πάντα,* κ.α.
3. **Τροπικά** : φανερώνουν τρόπο και απαντούν στην ερώτηση «πώς;». Τέτοια είναι: *κάπως, έτσι, αλλιώς, όπως, ωραία, καλά, μαζί, ήσυχα,* κ.α.
4. **Ποσοτικά** : φανερώνουν ποσό και απαντούν στην ερώτηση «πόσο;». Π.χ. *τόσο, όσο, πολύ, λίγο, καθόλου, περισσότερο, κάμποσο, πιο,* κ.α.
5. και 6. **Βεβαιωτικά- Άρνητικά** : φανερώνουν επιβεβαίωση ή άρνηση. Π.χ. *βέβαια, ναι, βεβαίως, σωστά, - όχι, δε(ν), μη(ν),* κ.α.

Ορθογραφικοί κανόνες των επιρρημάτων

Α' Τα **τοπικά** επιρρήματα που τελειώνουν σε -ω γράφονται με ωμέγα. Π.χ. *έξω, πάνω, πίσω,* κ.α.

Β' Τα επιρρήματα σε -ως γράφονται με ωμέγα. Π.χ. *αμέσως, βεβαίως, αλλιώς,* κ.α. Εξαιρούνται: *εμπρός, εντός, εκτός, τέλος, φέτος.*

Γ' Τα επιρρήματα σε -ις γράφονται με ι (γιώτα). Π.χ. *μόλις, ολονυχτίς,* κ.α. Εξαιρούνται ορισμένα σύνθετα: *καταγής, εξαρχής, επικεφαλής,* κ.α. , όπως και το «επίσης».

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να απαντήσεις στις ερωτήσεις χρησιμοποιώντας επιρρήματα:

- α) Πού είσαι;
- β) Πότε ήρθες;
- γ) Πώς τα περνάς;
- δ) Πόσο έφαγες;
- ε) Θέλεις να καθίσεις;
- στ) Ο άνθρωπος πετάει ;

2. Να αναγνωρίσεις τις λέξεις όπως στο παράδειγμα :

{*παρακάτω, περισσότερο, λίγο, πριν, μην, ακόμα (ενν. ώρα), ακόμα (ενν. περισσότερο), ναι, εδώ, πρόπερσι, καλά(στη φράση: «πέρασα καλά»)*}

παρακάτω : είναι τοπικό επίρρημα.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Μάθημα 70°
Τα άκλιτα μέρη του λόγου –2
οι προθέσεις

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ : Προχώρησαν ως το βουνό.
 Βάδισα από το σπίτι ίσαμε το σχολείο.
 Η ώρα είναι δέκα παρά τέταρτο.

Πριν από τα ονόματα (ουσιαστικά ή επίθετα) βουνό, σπίτι, σχολείο και τέταρτο συναντάμε τα άκλιτα: **ως, από, ίσαμε, παρά**. Επειδή ακριβώς τέτοια άκλιτα μπαίνουν (θέτονται) πριν (προ) από άλλες λέξεις, γι' αυτό λέγονται προθέσεις (< προ + θέτω).

Προθέσεις λέγονται οι άκλιτες λέξεις που μπαίνουν μπροστά από άλλες λέξεις και φανερώνουν μαζί τους **τόπο, χρόνο, αιτία, τρόπο, ποσό**, κ.α.

Οι προθέσεις είναι :

- A) πέντε μονοσύλλαβες : **με, σε, για, ως, προς**.
 B) επτά δισύλλαβες : **μετά, παρά, αντί, από, κατά, δίχως, χωρίς**.
 Γ) μία τρισύλλαβη : **ίσαμε**.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ : 1. Να μάθουμε να ξεχωρίζουμε τις **προθέσεις με, σε** από τις προσωπικές αντωνυμίες **με, σε**. (Δες άσκηση 2)

2. Η πρόθεση «σε» συνήθως συναντάται ενωμένη με το οριστικό άρθρο. (**σε + το = στο, σε + τους = στους**, κ.α.)

3. Συχνά βρίσκουμε σύνθετες λέξεις που έχουν πρώτο συνθετικό πρόθεση. Π.χ. προς + φέρω = προσφέρω, μεταφέρω, κατάφέρω, κ.α. (Δες μάθημα 85°)

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Σχημάτισε από τρεις σύνθετες λέξεις με κάθε μία από τις προθέσεις :
 προς, μετά, αντί, παρά, από, κατά

.....

2. Βάλε σε κύκλο τις προσωπικές αντωνυμίες, και υπογράμμισε τις προθέσεις: « Τι **με** θέλεις;» «Πήγα βόλτα **με** το ποδήλατο.» «Θα φύγω **σε** λίγη ώρα.» «**Σε** ζήτησε η Μαρία.» «**Σε** λίγο θα **σε** χρειαστώ.»

Μάθημα 71°

Τα άκλιτα μέρη του λόγου – 3 Οι σύνδεσμοι - σύνδεση προτάσεων

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ: *Ήθελε να βγει έξω και φόρεσε τα καλά του.
Τώρα δηλαδή τι θα κάνεις;
Φοβάμαι ότι δε θα πάρω καλό βαθμό αν δε διαβάσω.*

Οι υπογραμμισμένες λέξεις είναι σύνδεσμοι.

Σύνδεσμοι λέγονται οι άκλιτες λέξεις που συνδέουν λέξεις και προτάσεις.

Οι σύνδεσμοι χωρίζονται σε δώδεκα κατηγορίες :

1. **Συμπλεκτικοί:** και, ούτε, μήτε, ουδέ, μηδέ.
2. **Διαχωριστικοί:** ή, είτε.
3. **Αντιθετικοί:** μα, παρά, αλλά, όμως, ωστόσο, ενώ, αν και , μολονότι, μόνο.
4. **Αποτελεσματικοί:** λοιπόν, ώστε, άρα, επομένως, που.
5. **Επεξηγηματικός:** δηλαδή.
6. **Ειδικοί:** πως, που, ότι.
7. **Χρονικοί:** όταν, σαν, ενώ, καθώς, αφού, αφότου, πριν, πριν να, μόλις, προτού, ώσπου, ωσότου, όσο που, οπότε.
8. **Αιτιολογικοί:** γιατί, επειδή, αφού.
9. **Υποθετικοί:** αν, σαν, άμα.
10. **Τελικοί:** να, για να.
11. **Διστακτικοί:** μη(ν), μήπως.
12. **Συγκριτικός:** παρά.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ: Α) Το «πως» χωρίς τόνο είναι ειδικός σύνδεσμος (Εμαθα πως ήσουν άρρωστος.), ενώ το «πώς» με τόνο είναι τροπικό επίρρημα. (Πώς είσαι;)

Β) Το «πού» με τόνο είναι τοπικό επίρρημα και το χρησιμοποιούμε όταν ρωτάμε.(Πού είναι το βιβλίο;). Όμως το «που» άτονο μπορεί να είναι αναφορική αντωνυμία (Ο μαθητής που μίλησε.) ή να είναι ειδικός σύνδεσμος. (Ήξερα που δε θα 'ρχόσουν σήμερα.)

Γ) Για τη διαφορά ανάμεσα στο «ό,τι» και στο «ότι» δες Μάθημα 48°

Δ) Ο συμπλεκτικός σύνδεσμος «και» όταν ακολουθείται από φωνήεν γίνεται «κι».

(Συνέχεια στην επόμενη σελίδα)

Οι προτάσεις συνδέονται με τρεις τρόπους

Α) Ασύνδετο σχήμα

Εδώ οι προτάσεις μπαίνουν η μία δίπλα στην άλλη χωρίς σύνδεσμο . αυτό το σχήμα το συναντάμε συχνά σε λογοτεχνικά έργα, ποιήματα, δημοτικά τραγούδια, κ.α. Για παράδειγμα: *Ο αέρας φύσηξε, δρόσισε, ευωδίασε, χάθηκε.*

B) Παρατακτική σύνδεση

Σ' αυτή τη σύνδεση οι προτάσεις συνδέονται με τριών ειδών συνδέσμους που λέγονται **παρατακτικοί**. Παρατακτικοί είναι οι σύνδεσμοι: συμπλεκτικοί, αντιθετικοί και διαχωριστικοί. Οι παρατακτικοί σύνδεσμοι συνδέουν μόνο ομοειδείς προτάσεις (είτε κύριες* είτε δευτερεύουσες*). Π.χ.

1. Καθόμουν σ' ένα βράχο **και** αντίκριζα τη θάλασσα. (συμπλ. σύνδεσμος)
2. Προσπάθησα **μα** δεν τα κατάφερα. (αντιθ. σύνδεσμος)
3. Θα έρθετε μαζί -μου **ή**- θα φύγω μόνος μου. (διαχωριστ. σύνδεσμος)

Βλέπουμε ότι και στις τρεις προτάσεις οι παρατακτικοί σύνδεσμοι: **και, μα, ή** συνδέουν κύριες προτάσεις

*

<ul style="list-style-type: none"> • Κύριες λέγονται οι προτάσεις που μπορούν να σταθούν και μόνες τους στο λόγο. Π.χ. <i>Εγώ τρέχω γρήγορα.</i>
--

<ul style="list-style-type: none"> • Δευτερεύουσες λέγονται οι προτάσεις που δε μπορούν να σταθούν μόνες τους στο λόγο και συνδέονται πάντα, με κάποια κύρια πρόταση. Ανάλογα με τους συνδέσμους που αρχίζουν (εισάγονται), έτσι και ονομάζονται. Π.χ. <i>Ο δάσκαλος με μάλωσε -γιατί δεν ήθελα -να γράψω.</i> Στο παράδειγμά μας έχουμε τρεις προτάσεις. Η πρώτη είναι κύρια, η δεύτερη αιτιολογική (εισάγεται με το «γιατί») και η τρίτη τελική γιατί εισάγεται με τον τελικό σύνδεσμο «γιατί»). Εξαιρέση αποτελούν οι αναφορικές προτάσεις που εισάγονται με αναφορική αντωνυμία. [<i>Χθες ήρθε ο Γιώργος(κύρια) που είχε μέρες (αναφορική)να φανεί(τελική).</i>]

Γ) Υποτακτική σύνδεση

Είναι η σύνδεση κυρίων προτάσεων με δευτερεύουσες. Π.χ.

1. Ο Νίκος είπε **-ότι** δε θα έρθει. [Κύρια +(ότι) **ειδική** πρόταση]
2. Δεν του μίλησε **- γιατί** είχαν μαλώσει. [Κύρια+(γιατί) **αιτιολογική** πρόταση].
3. Μου είπε **-να** διαβάσω. [Κύρια+(να) **τελική** πρόταση]
4. Φόρεσε το παλτό **-μήπως** κρυώσει. [κύρια+(μήπως) **διστακτική** πρόταση]
5. Θα έρθω αύριο **- αν** μπορέσω. [Κύρια+(αν) **υποθετική** πρόταση]
6. Θα σου τηλεφωνήσω- **αφού** γυρίσω. [Κύρια+(αφού) **χρονική** πρόταση]
7. Ήταν τόσο στενοχωρημένος- **ώστε** δε μιλιόταν. [Κύρια+(ώστε) **αποτελεσματική** πρόταση]
8. Δε σου τηλεφώνησα **- αν και** με ζητούσες. [Κύρια+(αν και) **εναντιωματική ή αντιθετική** πρόταση]
9. Πάρε **-όσα** θέλεις. [Κύρια +(όσα) **αναφορική** πρόταση]

Συμπερασματικά: Όταν οι δευτερεύουσες προτάσεις (ειδικές, αιτιολογικές, τελικές, διστακτικές, υποθετικές, χρονικές,

αποτελεσματικές, εναντιωματικές, αναφορικές) συνδέονται με κύριες προτάσεις, έχουμε υποτακτική σύνδεση.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να υπογραμμίσεις τους συνδέσμους και να χαρακτηρίσεις τις δευτερεύουσες προτάσεις, όπως στο παράδειγμα:

Μου είπε <u>ότι</u> με ήθελες.	Ειδική πρόταση.
Λέει <u>ότι</u> δε με ξέρει.
Ήρθες <u>στο σπίτι</u> πριν επιστρέψω.
Ο μαθητής έχει καλή επίδοση επειδή <u>διαβάζει</u>
Φύγε <u>άμα</u> θες.
Τι <u>θέλεις</u> να πεις;
Φοβάται <u>μήπως</u> τον μαλώσω.
Πλένουμε <u>τα χέρια</u> προτού φάμε.
Χαιρέτησε <u>το Βασίλη</u> σαν έρθεις στο χωριό.
Μίλησέ <u>της</u> σαν θέλεις.
Χρησιμοποιούμε <u>αλεύρι</u> για να φτιάξουμε ψωμί.
Θέλεις <u>να πεις πως</u> δε θα πας;	1..... 2.....

2. Σχημάτισε φράσεις που να δείχνουν τις διαφορές που έχουν οι λέξεις :

α) που - πού, β) πως - πώς, γ) ότι - ό,τι, δ) σαν (χρονικό)- σαν (υποθετικό)

- α)1.
.....
- α)2.
.....
- β)1.
.....
- β)2.
.....
- γ)1.
.....
- γ)2.
.....
- δ)1
.....
- δ)2.
.....

Τα άκλιτα μέρη του λόγου-4 Τα επιφωνήματα

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ: Ω! *τι ωραίο αυτοκίνητο!*
Αχ! *Χτύπησα!*
Αμάν! *Το ξέχασα.*
Ε! *έλα εδώ αμέσως.*

Οι άκλιτες υπογραμμισμένες λέξεις που τις φωνάζουμε δυνατά λέγονται επιφωνήματα.

Επιφωνήματα λέγονται οι άκλιτες λέξεις που φανερώνουν θαυμασμό, πόνο, λύπη, έπαινο, κ.α.

Τα επιφωνήματα χωρίζονται σε δώδεκα κατηγορίες (όχι απόλυτα στενές ομάδες, όπως οι σύνδεσμοι) ανάλογα με τη σημασία τους και φανερώνουν:

1. **Αβεβαιότητα:** *χμ!*
2. **Απορία:** *α!, ο!, μπα!*
3. **Άρνηση:** *α μπα!*
4. **Έπαινο:** *μπράβο!, εύγε!*
5. **Ευχή:** *μακάρι, είθε, άμποτε.*
6. **Θαυμασμό:** *α!, ο!, ποπό!, μπα!*
7. **Κάλεσμα:** *ε!, έι!, ω!*
8. **Παρακίνηση:** *άιντε!, άμε!, αλτ!, μαρς!, στοπ!*
9. **Περίπαιγμα(κοροϊδία) :** *ε!, ου!*
10. **Πόνο- λύπη:** *αχ!, ωχ!, ω!, ουχ!, όχου!, αλί!, αλίμονο!*
11. **Στενοχώρια- αηδία:** *ε!, ου!, ουφ!, παπαπά!*
12. **Χαρά:** *χα!, χαχά!*

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Μετά τα επιφωνήματα σχεδόν πάντα βάζουμε θαυμαστικό (!).

Μάθημα 73° Τα μόρια

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ: Ας ξεκινήσουμε.
Για έλα εδώ!
Θα έρθω τώρα.

Οι υπογραμμισμένες λέξεις δεν ανήκουν σε καμιά κατηγορία από τα γνωστά δέκα μέρη του λόγου. Αυτές λέγονται **μόρια**.

Μόρια λέγονται οι μονοσύλλαβες άκλιτες λέξεις που χρησιμοποιούμε συχνά στη γλώσσα μας με διάφορες σημασίες.

Τα μόρια είναι πέντε:

1. **Ας**: Το ονομάζουμε προτρεπτικό. Δείχνει προτροπή ή συγκατάθεση. Π.χ. *Ας πάμε*.
2. **Θα**: α) Δυνητικό, για κάτι που θα μπορούσε να γίνει. Π.χ. *Αν μπορούσα θα πήγαινα*.
 β) Μελλοντικό. Π.χ. *Αύριο θα πάω*.
 γ) Πιθανολογικό, γι' αυτό που είναι δυνατό. Π.χ. *Θα πρέπει να έχει γυρίσει τώρα*.
3. **Μα** : Ορκωτικό. Π.χ. *Μα την αλήθεια*.
4. **Να** : α) Βουλητικό, δείχνει θέληση. Π.χ. *Θέλω να πάω*.
 β) Δεικτικό. Π.χ. *Να η Μαρία!*
5. **Για** : Προτρεπτικό. Π.χ. *Για έλα εδώ, σε παρακαλώ*.

ΑΣΚΗΣΗ

Κάνε φράσεις (οκτώ) με κάθε μια περίπτωση από όλα τα μόρια:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ΜΑΘΗΜΑ 74^ο

ΓΕΝΙΚΕΣ ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να κάνεις λεπτομερή αναγνώριση στις λέξεις του κειμένου που ακολουθεί

« Όταν θα φύγεις από το σπίτι σου, πέρασε να με δεις και ας μην είναι στο πρόγραμμά σου. Είμαι, αλίμονο, πολύ λυπημένος από το επεισόδιο που είχε γίνει χθες.»

όταν:.....
 θα:.....
 θα φύγεις:.....
 από:.....
 το:.....
 το σπίτι:.....
 σου:.....
 πέρασε:.....
 να:.....
 με:.....
 να δεις:

και:

ας:

μην:

είναι:

στο:

στο πρόγραμμα:

σου:

είμαι:

αλίμονο:

πολύ:

λυπημένος:

είμαι λυπημένος:

από:

το:

το επεισόδιο:

που:

είχε:

γίνει:

είχε γίνει:

χθες:

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Δες μερικά παραδείγματα αναγνώρισης:

Του ανθρώπου: Είναι ουσιαστικό, αρσενικό, γενική ενικού, του ουσιαστικού «ο άνθρωπος».

αυτόν: Είναι προσωπική αντωνυμία, τρίτου προσώπου, γένους αρσενικού, αιτιατικής ενικού, της προς. Αντωνυμίας «εγώ, εσύ, αυτός».

κόψτε: Είναι ρήμα, πρώτης συζυγίας, ενεργητικής διάθεσης, ενεργητικής φωνής, αορίστου, προστακτικής, δεύτερου πληθ. προσώπου, του ρήματος «κόβω».

πάνω: Είναι τοπικό επίρρημα.

2. Να γράψεις τη γενική ενικού και πληθυντικού των ουσιαστικών: *ο ταμίας,*

ο τεχνίτης, η μέλισσα, η είσοδος, το βάρος.

Ενικός					
Πληθυντικός					

3. Να κλίνεις τα ζευγάρια ουσιαστικών-επιθέτων: *η πλούσια κυρία, ο παχύς ελέφαντας, (το) πολύ φαγητό.*

Ενικός

Όνομ ·			

4. Να συμπληρώσεις τον πίνακα των αριθμητικών:

αριθμός	Αρχ.ελλ.	απόλυτα	τακτικά	πολλαπλ.	αναλογικά	αριθ. ουσιασ.
6	στ'					
		τέσσερα				
						δωδεκάδα
				οκταπλός		
			ένατος			

5. Να χωρίσεις τις αντωνυμίες σε κατηγορίες: *εσένα, δικός της, με, μόνος μου, ίδιος, εκείνος, δικά μας, τέτοιος, κανείς, μερικοί.*

προσωπικές	
κτητικές	
οριστικές	
δεικτικές	
αόριστες	

6. Να κάνεις χρονική αντικατάσταση στα πιο κάτω ρήματα:
τρέχεις, χτυπιόμαστε, να βλέπεις, έρχεται.

Ενεστώτας				
Παρατατικός				
Αόριστος				
Στ. μέλλοντας				
Εξ. μέλλοντας				
Παρακείμενος				
Υπερσυντέλικος				
Συντ. μέλλοντας				

7. Να κλιθούν στον Αόριστο της παθητικής φωνής τα ρήματα: *κόβω, μυρίζω.*

Παθητική φωνή							
Αόριστος							
οριστική	υποτακτική		προστακτική		απαρέμφατο		

(κόβω) (μυρίζω)

Επίμετρο

Γενικά για το λόγο,

τη γλώσσα,

τα γράμματα

ΣΗΜΕΙΩΣΗ:

Μέχρι εδώ ακολουθήθηκε ο ρυθμός ανάπτυξης της Γραμματικής που «επιβάλλεται» απ' τα σχολικά εγχειρίδια. Από δω και πέρα πλέον ακολουθεί μια μικρή σειρά μαθημάτων που συμπληρώνουν σφαιρικά την βασική ανάπτυξη της Νεοελληνικής Γραμματικής.

Αυτή η σειρά αρχίζει με βασικές αρχές του Συντακτικού και ακολουθείται από γενικές ενότητες, όπως: γράμματα, φθόγγοι, φωνήεντα, δίφθογγοι, τονισμό, σημεία στίξης, πάθη, κ.α.

Τα μαθήματα τελειώνουν με θέματα μεγάλης αξίας – που δυστυχώς δε δίνουμε μεγάλη σημασία – όπως της παραγωγής και της σύνθεσης λέξεων. Θέματα που αποδεικνύουν με τον πιο κατηγορηματικό τρόπο τη διαχρονικότητα της πλούσιας ελληνικής Γλώσσας.

Η πρόταση απλή – επαυξημένη – σύνθετη – ελλειπτική

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΦΡΑΣΗ: Η Μαρία είναι όμορφη.

Στην προηγούμενη φράση συναντάμε δύο σύνολα :

A) Το ονοματικό σύνολο : «Η Μαρία» και

B) Το ρηματικό σύνολο: «είναι όμορφη».

Το ονοματικό μέρος που μας φανερώνει για ποιον γίνεται λόγος στην πρόταση λέγεται **υποκείμενο**. Π.χ. «η Μαρία».

Το ρηματικό μέρος που μας φανερώνει τι κάνει, τι παθαίνει ή τι είναι το υποκείμενο, λέγεται **κατηγορημα**. Π.χ. «είναι όμορφη».

Η πρόταση που αποτελείται μόνο από υποκείμενο και κατηγορημα λέγεται **απλή πρόταση**. (Ή από υποκείμενο, ρήμα και αντικείμενο*)

Το κατηγορημα μπορεί να είναι

α) μόνο ένα ρήμα. Π.χ. Το τρένο σφύριξε. (κατηγορημα: σφύριξε)

β) ένα ρήμα και ένα όνομα. Π.χ. Η Μαρία είναι όμορφη. (κατηγορημα: είναι όμορφη) Αυτό λέγεται **περιφραστικό κατηγορημα**.

Στο περιφραστικό κατηγορημα έχουμε:

1. Το **κατηγορούμενο**: Είναι το όνομα (συνήθως επίθετο) που αποδίδει μια ιδιότητα στο υποκείμενο. Στην ενδεικτική φράση κατηγορούμενο είναι το «όμορφη».

2. Το **ρήμα** που λέγεται **συνδεδετικό**: συνήθως είναι το «είμαι», κ.α.

Όταν μια πρόταση έχει περισσότερα από ένα υποκείμενα ή περισσότερα από ένα κατηγορούμενα λέγεται **σύνθετη πρόταση**. Π.χ. Ο Βασίλης και ο Μιχάλης είναι μαθητές. (δύο υποκείμενα)

Το σπίτι είναι καθαρό και ηλιόλουστο. (δύο κατηγορούμενα)

Όταν στην πρόταση προστίθενται διάφοροι προσδιορισμοί (χρονικοί, τοπικοί, κ.α.) με επιρρήματα, μετοχές, επίθετα, τότε έχουμε μια **επαυξημένη πρόταση**. Ας δούμε ένα παράδειγμα σταδιακής επαύξησης μιας πρότασης:

Το παιδί παίζει. (απλή πρόταση)

Το παιδί παίζει παιχνίδια. (επαυξημένη πρόταση)

Το παιδί παίζει παιχνίδια στο σπίτι. (επαυξ. πρόταση)

Το μικρό παιδί παίζει σήμερα με τα παιχνίδια στο σπίτι. κ.ο.κ.

Όταν στην πρόταση παραλείπονται κύριοι όροι τότε έχουμε μια **ελλειπτική πρόταση**. Π.χ. Καλά Χριστούγεννα. (ενν. να έχετε) Θέλω το τετράδιό σου. (ενν. εγώ) Έλα εδώ. (ενν. εσύ)

* Δες μάθημα 51°

1. Σε κάθε πρόταση που ακολουθεί να βρεις το υποκείμενο, το συνδετικό ρήμα, το κατηγορήμα και το κατηγορούμενο (όπου υπάρχει) όπως στο παράδειγμα:

A. Ο Νίκος είναι μαθητής.

Ο Νίκος = υποκείμενο, είναι = συνδετικό ρήμα, μαθητής = κατηγορούμενο, είναι μαθητής = κατηγορήμα.

B. Βαθιά είναι η θάλασσα.

Γ. Το ξενοδοχείο είναι ψηλό κτίριο.

Δ. Το τρένο έφτασε.

E. Κατοικίδια ζώα είναι η αγελάδα και το πρόβατο.

Στ. Ο Δίας και η Ήρα ήταν Θεοί.

Z. Ο ήλιος είναι λαμπρός και ζωογόνος.

2. Να κάνεις κλιμακωτά επαυξημένη την παρακάτω απλή πρόταση:
«Το κορίτσι γράφει.»

Το μικρό.....
.....
.....
.....



Περίοδος, ημιπερίοδος, πρόταση

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΦΡΑΣΗ: «*Μίλησε πολύ δυνατά ἄκούστηκε απ' όλους.
Ἐπειτα γύρισε προς τα πίσω και με φώναξε με τ'
ὄνομά μου.*»

Ο λόγος γενικά χωρίζεται :

1. Σε **περίοδους**: όταν πρόκειται για ολοκληρωμένο λόγο που αρχίζει και τελειώνει με τελεία. Η περίοδος μπορεί να αποτελείται από μία ή περισσότερες **προτάσεις**.
2. Σε **ημιπερίοδους**: Ημιπερίοδος είναι μέρος μιας περιόδου που έχει το δικό του νόημα και βρίσκεται ανάμεσα σε άνω τελεία (´) και τελεία (.) ή ανάμεσα σε δυο άνω τελείες. Και η ημιπερίοδος μπορεί να αποτελείται από μία ή περισσότερες προτάσεις.

Στην αρχική φράση έχουμε:

« *Μίλησε πολύ δυνατά ἄ* » Είναι ημιπερίοδος με μία πρόταση.
« *ακούστηκε απ' όλους.* » Είναι ημιπερίοδος με μια πρόταση.
« *Ἐπειτα γύρισε προς τα πίσω και με φώναξε με τ' ὄνομά μου.* » Είναι περίοδος με δυο προτάσεις. (Οι προτάσεις εδώ ενώνονται παρατακτικά με το «και».)

ΑΣΚΗΣΗ

Στο παρακάτω κείμενο να χωρίσεις τις περιόδους με /, τις ημιπερίοδους με {} και τις προτάσεις με ().

Μερικοί λατόμοι έσκιζαν ένα πεύκο ἄ το έσκιζαν εύκολα με τις σφήνες που έφτιαζαν από το ίδιο το ξύλο του. Και είπε το πεύκο ἄ «δεν παραπονιέμαι τόσο για το πελέκι που μ' έκοψε, όσο για τις σφήνες που γεννήθηκαν από μένα.»

ΑΙΣΩΠΟΥ ΜΥΘΟΙ

Οι φθόγγοι και τα γράμματα

Ξέρουμε ότι ο λόγος γίνεται από προτάσεις και η πρόταση γίνεται από λέξεις. Κάθε λέξη αποτελείται από φωνές που λέγονται φθόγγοι.

Φθόγγοι λέγονται οι απλές φωνές από τις οποίες αποτελούνται οι λέξεις και δεν πρέπει να τους συγχέουμε με τα γράμματα.

Η ελληνική Γλώσσα έχει 25 φθόγγους:

α, ε, ι, ο, ου, β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, π, ρ, σ, τα, φ, χ, μπ, ντ, γκ, τσ, τζ.

Γράμματα λέγονται τα σημαδάκια με τα οποία παριστάνουμε τους φθόγγους.

Ουσιαστικά οι φθόγγοι αναφέρονται στον προφορικό λόγο (πώς δηλαδή ακούγεται μια λέξη) και τα γράμματα είναι τα σημαδάκια του γραπτού λόγου.

Τα γράμματα του ελληνικού αλφάβητου είναι 24 και γράφονται με δυο τρόπους: **κεφαλαία** και **μικρά**. Αυτά είναι:

μικρά	κεφαλαία	ονομασία	μικρά	κεφαλαία	ονομασία
α	Α	άλφα	ν	Ν	νι
β	Β	βήτα	ξ	Ξ	ξι
γ	Γ	γάμμα	ο	Ο	όμικρον
δ	Δ	δέλτα	π	Π	πι
ε	Ε	έψιλον	ρ	Ρ	ρο
ζ	Ζ	ζήτα	σ	Σ	σίγμα
η	Η	ήτα	τ	Τ	ταυ
θ	Θ	θήτα	υ	Υ	ύψιλον
ι	Ι	ιώτα	φ	Φ	φι
κ	Κ	κάπα	χ	Χ	χι
λ	Λ	λάμδα	ψ	Ψ	ψι
μ	Μ	μι	ω	Ω	ωμέγα

Τα γράμματα χωρίζονται σε φωνήεντα και σύμφωνα.

Φωνήεντα είναι τα γράμματα που μπορούν να σχηματίσουν μόνα τους μια συλλαβή (π.χ. α-έ-ρας). Τα φωνήεντα είναι επτά: **α, ε, η, ι, ο, υ, ω.**

Σύμφωνα λέγονται τα γράμματα που δε μπορούν μόνα τους να σχηματίσουν συλλαβή. Αυτά είναι τα υπόλοιπα δεκαεπτά γράμματα : **β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ, τ, φ, χ, ψ.**

Τα σύμφωνα **ξ, ψ** λέγονται **διπλά** γιατί παριστάνουν (αποτελούνται από) δυο φθόγγους. (ξ=κ+σ και ψ=π+σ).

ΑΣΚΗΣΗ

«Σήμερα πήγα στο χωράφι και κλάδεψα τις αμυγδαλιές, γιατί χθες το είχα ξεχάσει.»

1. Πόσες και ποιες προτάσεις έχει η πιο πάνω περίοδος;

Η περίοδος έχει τις εξής προτάσεις:

- A)
- B)
- Γ)

2. Κάθε πρόταση από πόσες και ποιες λέξεις έγινε;

- A)
- B)
- Γ)

3. Από ποιους φθόγγους αποτελείται κάθε λέξη της περιόδου;

σήμερα:
πήγα:
στο:
χωράφι:
και:
κλάδεψα:
τις:
αμυγδαλιές:
γιατί:
χθες:
το:
είχα:
ξεχάσει:

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Πρόσεχε τα διπλά σύμφωνα!

Δίψηφα – δίφθογγοι – συνδυασμοί

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΛΕΞΕΙΣ: κλείνω, ανοίγω, αίμα, μπαίνω, κοντός, γκρίζος.

Στις προηγούμενες λέξεις βλέπουμε ότι δυο γράμματα παριστάνουν ένα φθόγγο : ει=ι, οι=ι, αι=ε, μπ=μπ* και ντ=ντ*.

Δυο γράμματα μαζί που παριστάνουν ένα φθόγγο αποτελούν ένα **δίψηφο**. Έτσι υπάρχουν δίψηφα φωνήεντα και δίψηφα σύμφωνα.

A' Δίψηφα φωνήεντα είναι: **ου** (π.χ. *πουλί*)

αι=ε (*αίμα*)

ει=ι (*εικόνα*)

οι=ι (*οικόπεδο*)

υι=ι (σπάνιο στα νεοελληνικά, π.χ. *υιοθεσία*)

B' Δίψηφα σύμφωνα είναι: **μπ** (*μπαμπάς*)

ντ (*ντόνω*)

γκ (*γκρίζος*)

τσ (*τσίχλα*)

τζ (*τζάκι*)

Τα δίψηφα σύμφωνα δεν πρέπει να συγχέονται με τους διφθόγγους. Γιατί **Δίφθογγοι** λέγονται δυο φθόγγοι στο χρόνο της μιας συλλαβής. Π.χ. *ρόι-δο*, *αη-δό-νι*. Οι δίφθογγοι είναι: **αη**, **άι(αι)**, **όι(οϊ)**, **οη**.

Μερικές φορές οι συνδυασμοί των «υ», «ου», «ει», «οι» με το ακόλουθο φωνήεν, ακούγονται σα μια συλλαβή. Τότε έχουμε τους **καταχρηστικούς διφθόγγους**. Π.χ. *νιό-τη*, *νιά-τα*, *δυο*(όχι δύο), *ποιος*, κ.α.

Τέλος να αναφερθούμε και στους συνδυασμούς.

Συνδυασμοί λέγονται οι ενώσεις σε μια συλλαβή των γραμμάτων «α» και «ε» με το «υ». τότε προφέρονται:

α+υ = αυ (αβ) όπως στη λέξη «*αύ-ριο*».

α+υ = αυ (αφ) όπως στη λέξη «*αυ-τί*».

ε+υ = ευ (εβ) όπως στη λέξη «*ευ-γε-νι-κός*».

ε+υ = ευ (εφ) όπως στη λέξη «*εύ-κο-λο*».

ΑΣΚΗΣΗ

Από το παρακάτω κείμενο να βρεις και να βάλεις στην κατάλληλη στήλη τους διφθόγγους, τους καταχρ. διφθόγγους, τους συνδυασμούς, τα δίψηφα φωνήεντα και τα διπλά σύμφωνα: «*Ράβε, ξήλωνε, δουλειά να μη σου λείπει. Αύγουστε καλέ μου μήνα να 'σουν δυο φορές το χρόνο. Ρόιδο τα έκανες.*»

δίφθογγοι	Κατ. δίφθογγοι	συνδυασμοί	Δίψηφα φωνήεντα	Διπλά σύμφωνα

Οι κανόνες τονισμού

Ο τόνος είναι ένα σημαδάκι (´) που μπαίνει στις λέξεις πάνω από τη συλλαβή που φωνάζουμε πιο δυνατά. Αυτές μπορεί να είναι τρεις συλλαβές: η λήγουσα, η παραλήγουσα και η προπαραλήγουσα. Στις συλλαβές τονίζεται πάντα το φωνήεν. Ο τόνος λέγεται αλλιώς **οξεία**.

Τόνο παίρνουν όλες οι λέξεις που έχουν περισσότερες από μία συλλαβές, ακόμα κι αν έχουν πάθει έκθλιψη (δες μάθημα 82^ο). Π.χ. **μήτε, μήτ' από, ούτε, ούτ' από**, κ.α.

Οι μονοσύλλαβες λέξεις δεν παίρνουν τόνο. Θεωρούνται μονοσύλλαβες και αυτές που έχουν καταχρηστικούς συνδέσμους. Π.χ. **πια, για, γεια, νιος**, κ.α.

Επίσης και τα αριθμητικά **μί-α, δύ-ο** όταν διαβάζονται σα μια συλλαβή, δεν τονίζονται. (**μια, δυο**). Εξαιρούνται και τονίζονται οι εξής μονοσύλλαβες:

- 1. Ο διαζευκτικός σύνδεσμος «ή». Π.χ. **Θέλεις το Γιώργο ή τη Νίκη;**
- 2. Τα ερωτηματικά **«πού»** και **«πώς»**, και στις πλάγιες και στις ευθείες ερωτήσεις. Π.χ. **Πού πας;** , **Με ρώτησε πού πήγαινα**. Επίσης τονίζονται σε μερικές φράσεις : **πού και πού, πώς και πώς, αραιά και πού** ή όταν το **«πώς»** ακολουθείται από θαυμαστικό. Π.χ. **Πώς κουράστηκα!** Σ' όλες τις άλλες περιπτώσεις τα **«που»** και **«πως»** είναι άτονα.
- 3. Σε κάποιες περιπτώσεις τονίζονται και οι αδύνατοι τύποι της προσωπικής αντωνυμίας. Οι τύποι λοιπόν αυτοί (**μου, σου, του, της, τον, την, το, μας, σας, τους, τα**) όταν συνδέονται στενά με την προηγούμενή τους λέξη είναι άτονοι. (Τότε λέγονται **εγκλιτικές** λέξεις). Π.χ. **Το βιβλίο μου, το τετράδιό μου, ο γάιδαρός σου**, κ.α. Όταν όμως θέλουμε να πούμε : **«Ο πατέρας μου είπε»**, τότε τονίζεται, γιατί θέλουμε να τονίσουμε ότι **«είπε σε μένα»** . αν δεν τονίζονταν το **«μου»** θα εννοούσαμε ότι **«ο δικός μου πατέρας είπε κάτι»**. Όταν όμως δεν υπάρχει περίπτωση αυτοί οι αδύνατοι τύποι να μπερδευτούν με τις ομόηχες τους εγκλιτικές, τότε δεν τονίζονται.
 - 4. Τονίζονται επίσης οι μονοσύλλαβες λέξεις που βρίσκονται μπροστά από τους μονοσύλλαβους τύπους των ρημάτων: **μπω, βγω, 'ρθω, βρω**, όταν τις τονίζουμε πιο δυνατά. Π.χ. **Νά βγω**. (εδώ τονίζεται το **«να»**.) όμως: **«Να βγω»**, εδώ είναι άτονο γιατί με τη φωνή μας τονίζουμε το **«βγω»**.

Ο τόνος των εγκλιτικών λέξεων, όταν ακούγεται στην πρώτη λέξη, σημειώνεται κι αυτός. Έτσι η πρώτη λέξη έχει δυο τόνους. Π.χ. ο **άνθρωπός μας**. Όταν έχουμε δυο εγκλιτικά μαζί και προηγείται

παροξύτονη προστακτική τότε τονίζεται το πρώτο εγκλιτικό. Π.χ. *φέρε μού το, δώσε μού το, κόψε μού τα*, κ.α.

ΣΗΜ. Οι λέξεις με κεφαλαία δεν τονίζονται.

Μάθημα 80° Άλλα ορθογραφικά σημεία

Εκτός από τον τόνο (οξεία) άλλα ορθογραφικά σημεία είναι: η **απόστροφος (´)**, η **υποδιαστολή (,)**, τα **διαλυτικά (ϊ)**, και το **ενωτικό (-)**.

1. Η ΑΠΟΣΤΡΟΦΟΣ (´)

Απόστροφο σημειώνουμε στη θέση ενός φωνήεντος που χάθηκε είτε αυτό είναι στην αρχή είτε στο τέλος μιας λέξης. Π.χ. *Σ' αγαπώ*, *τ' άλογα* ή *το 'θελα*, κ.α.

2. Η ΥΠΟΔΙΑΣΤΟΛΗ (,)

Υποδιαστολή , που μοιάζει με κόμμα, σημειώνουμε στην αναφορική αντωνυμία «ό,τι» - για να την ξεχωρίζουμε απ' τον ειδικό σύνδεσμο «ότι»- καθώς και στους δεκαδικούς αριθμούς. Π.χ. *0,3* ή *1,45*, κ.α.

3. ΤΑ ΔΙΑΛΥΤΙΚΑ (ϊ)

Διαλυτικά σημειώνουμε πάνω από το «ι» και το «υ» όταν τα προφέρουμε χωριστά απ' τα προηγούμενα φωνήεντα (εκτός κι αν τονίζονται τα προηγούμενα φωνήεντα με αποτέλεσμα να είναι πρακτικά άχρηστη η σημείωση των διαλυτικών). Ας δούμε μερικά παραδείγματα και για τις δυο περιπτώσεις: *Γαϊδούρι*, *σαΐτα*, αλλά *γάιδαρος*, *άυλος*.

4. ΤΟ ΕΝΩΤΙΚΟ (-)

Ενωτικό σημειώνουμε για να χωρίσουμε μια λέξη, με βάση τις συλλαβές της, όταν δε χωράει ολόκληρη στη σειρά. Π.χ. *βάρ-κα*. Επίσης ενωτικό βάζουμε μετά από τις λέξεις : *Αγιο-*, *Αι-*, *γερο-*, *γρια-*, *θεια-*, *κυρα-*, *μαστρο-*, *μπαρμπα-*, *παπα-*. Π.χ. *μπαρμπα-Κώστας*.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Δεν πρέπει να συγχέουμε το ενωτικό (-) με την παύλα (–) των διαλόγων. (Δες μάθημα 81°)

Μάθημα 81° Τα σημεία της στίξης

« Ο Γιώργος και η Μαρία πήγαν στο σινεμά είδαν μια ωραία ταινία έπειτα περπάτησαν στην αγορά αγόρασαν από μια σοκολάτα και την έφαγαν ωραία περάσαμε έτσι Μαρία είπε ο Γιώργος η Μαρία απάντησε πραγματικά ήταν η πιο ωραία μας έξοδος θαυμάσια.»

Το παραπάνω κείμενο δύσκολα το καταλαβαίνουμε. Λείπουν διάφορα σημαδάκια όπως : τελείες, κόμματα, ερωτηματικά, εισαγωγικά, κ.α. Άρα λοιπόν

Τα σημαδάκια που βρίσκονται ανάμεσα από λέξεις ή προτάσεις και μας λένε πόσο να σταματήσουμε κάθε φορά ή πώς να εκφράσουμε μια ερώτηση, ή να δείξουμε το θαυμασμό μας, κ.α. λέγονται **σημεία της στίξης**. Αυτά είναι:

Η τελεία	{ . }	Η παρένθεση	{ () }
Η άνω τελεία	{ · }	Τα αποσιωπητικά	{ }
Το κόμμα	{ , }	Η παύλα	{ – }
Το ερωτηματικό	{ ; }	Η διπλή παύλα	{ – – }
Το θαυμαστικό	{ ! }	Τα εισαγωγικά	{ « » }
Η διπλή τελεία	{ : }		

1. **Η τελεία (.)** : Τη βάζουμε στο τέλος μιας φράσης που έχει ολοκληρωμένο νόημα. Εκεί σταματάμε λίγο τη φωνή μας. Μετά από τελεία αρχίζουμε με κεφαλαίο γράμμα. (Αγόρασα τρία κιλά πορτοκάλια. Πλήρωσα δύο ευρώ.) Τελεία επίσης βάζουμε και στις συντομογραφίες. (δρχ., χιλιόμ., μ.μ., π.Χ., κ.α.)

2. **Η άνω τελεία (·)** : Χρησιμοποιείται για να χωρίσει σε δυο μέρη μια φράση. Συνήθως το δεύτερο μέρος εξηγεί το πρώτο ή έρχεται σε

αντίθεση με το πρώτο. Π.χ. α) Μιλούσε πολύ καλά τα Αγγλικά · δύσκολα τον παρακολουθούσα. β) Αυτό δεν είναι σπίτι · είναι αχούρι.

3. **Το κόμμα (,) :** Σημειώνεται για να δείξουμε πολύ μικρό σταμάτημα της φωνής. Με κόμμα χωρίζουμε :

A) **ασύνδετες λέξεις :** *Φάγαμε, ήπιαμε, χορτάσαμε.*

B) **ασύνδετες προτάσεις:** *Ο ένας δε μιλούσε, ο άλλος το σκεφτόταν, ο τρίτος έφυγε.*

Γ) **την κλητική προσφώνηση:** *Φίλε, να σου πω κάτι.*

Δ) **διάφορες προτάσεις** (δευτερεύουσες ή κύριες) **μεταξύ τους:** *Ήρθε τόσο γρήγορα, που δεν πρόλαβα να κλείσω το τηλέφωνο. ή Ο Δημήτρης δεν πήρε καλό βαθμό, γιατί δεν είχε διαβάσει.* Όμως ποτέ δε χωρίζουμε με κόμμα τις ειδικές και διστακτικές προτάσεις. Π.χ. *Ισχυριζόταν ότι δε με γνώριζε. Φοβάμαι μήπως χτυπήσω.*

4. **Το ερωτηματικό (;) :** Το βάζουμε στο τέλος μιας ερωτηματικής φράσης. Ύστερα από ερωτηματικό αρχίζουμε με κεφαλαίο (-*Τι κάνεις; -Καλά είμαι.*), εκτός αν συνεχίζεται η πρόταση (*Τι κάνεις; είπε ο Τάσος.*).

5. **Η διπλή τελεία (:) :** τη βάζουμε : α' Μπροστά από λόγια που αναφέρονται κατά λέξη .Π.χ. *Ο Χριστός είπε: «Αγαπάτε αλλήλους.»* β' Μπροστά από παροιμίες ή γνωμικά. γ' όταν κάνουμε απαρίθμηση. Π.χ. *Τα φωνήεντα είναι επτά : α, ε, η, ι, ο, υ, ω.* δ' Όταν θέλουμε να εξηγήσουμε κάτι. Π.χ. *Αυτή ήταν μια ωραία φράση: « Η συνείδηση είναι χίλια σπαθιά».* ε' Όταν δείχνουμε ένα επακόλουθο. Π.χ. *Ο αγώνας ήταν αμφίρροπος με φυσιολογικό αποτέλεσμα : ισοπαλία.*

6. **Το θαυμαστικό (!) :** Το σημειώνουμε μετά από επιφώνημα ή μετά από μια φράση που δείχνει θαυμασμό, χαρά, λύπη. κ.α. π.χ. *Τι όμορφη πεταλούδα! , Αμάν! Χτύπησα άσχημα.*

7. **Η παρένθεση () :** Αυτή κλείνει μια φράση που συμπληρώνει ή εξηγεί τα λόγια της πρότασης ή κλείνει μια παραπομπή. Π.χ. *Ο γιατρός μας (που είναι εξαιρετικός) έκανε σωστή διάγνωση. Οι Οθωμανοί Τούρκοι (δες σελίδα 753) εμφανίστηκαν βίαια στο ιστορικό προσκήνιο.*

8. **Τα αποσιωπητικά (...)** : Δείχνουν ότι αποσιωπούμε ή παραλείπουμε κάτι που δε θέλουμε να πούμε (είτε από συγκίνηση, από οργή, κ.λ.π.). Π.χ. *Μην τον βρω μπροστά μου, γιατί*

9. **Η παύλα (-) :** Τη σημειώνουμε στο διάλογο για να δείξουμε ότι αλλάζει το πρόσωπο που ομιλεί.

10. **Η διπλή παύλα (- -) :** Ανάμεσα σ' αυτές κλείνουμε λέξεις ή φράσεις, όπως και με την παρένθεση. Π.χ. *Ο γιατρός μας - που ήταν εξαιρετικός - έκανε σωστή διάγνωση.*

11. **Τα εισαγωγικά (« ») :** Στα εισαγωγικά κλείνουμε τα λόγια άλλου κατά λέξη ή λέξεις ασυνήθιστες στη γλώσσα μας ή τίτλους βιβλίων , εφημερίδων, περιοδικών, ή ονόματα πλοίων, κ.α. Π.χ. *Ο*

Κύριος είπε : «Λάζαρε δέυρο έξω!». Οι Αρβανίτες λένε το ψωμί, «μπουκ». Ο Βασίλης διαβάζει κάθε πρωί τον « Ημερήσιο κήρυκα». Ταξιδεύαμε με το πλοίο «Αργώ».

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να βάλεις τα σημεία της στίξης και να ξαναγράψεις το κείμενο της αρχής του μαθήματος (σελίδα 134) προσέχοντας τα αρχικά (κεφαλαία) γράμματα των προτάσεων :

« Ο Γιώργος

»

Μάθημα 82° Τα πάθη των φωνηέντων

Όταν οι φθόγγοι των λέξεων χάνονται ή αλλάζουν, τότε παρουσιάζουν κάποια **πάθη**. Εδώ θα μιλήσουμε για τα πάθη των φωνηέντων που είναι η **συνίζηση**, η **συναίρεση**, η **έκθλιψη**, η **αφαίρεση**, η **συγκοπή** και η **αποκοπή**. (Στο μοναδικό πάθος των συμφώνων, που είναι η απώλεια του τελικού νι (ν) σε ορισμένες λέξεις, αναφερθήκαμε στο μάθημα 7.)

1. **Η συνίζηση** : Έτσι λέγεται το φαινόμενο να προφέρονται μαζί σε μια συλλαβή δυο φωνήεντα που βρίσκονται πλάι-πλάι. Π.χ. *δύο* → *δυο*, *μία* → *μια*, *νέος* → *νιος*, *υιός* → *γιος*. Ο φθόγγος «ε» όταν παθαίνει συνίζηση γίνεται «ι». Π.χ. *γε-νε-ά* → *γε-νιά*.

2. **Η συναίρεση** : (Δες και μαθ. 65°.) Συναίρεση λέγεται το φαινόμενο που ενώνονται δυο γειτονικά φωνήεντα μιας λέξης σε ένα. Π.χ. *κουνάω* → *κουνώ*, *Θεόδωρος* → *Θόδωρος*, *Βασίλειος* → *Βασίλης*, *Νικόλαος* → *Νικόλας*, *Γρηγόριος* → *Γρηγόρης*.

3. **Η έκθλιψη** : Μπορεί να πάθει μια λέξη που τελειώνει σε φωνήεν, όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από φωνήεν. Στη θέση του χαμένου φωνήεντος μπαίνει απόστροφος ('). Το «και» στην έκθλιψη γίνεται «κι». Π.χ. *τα άλογα* → *τ' άλογα*, *με άφησε* → *μ' άφησε*, *να αντιγράψετε* → *ν' αντιγράψετε*, *με αίμα* → *μ' αίμα*, *για άλλο* → *γι' άλλο*, *και εσύ* → *κι εσύ*.

4. **Η αφαίρεση** : Μπορεί να πάθει μια λέξη που αρχίζει από φωνήεν, όταν βρεθεί μετά από λέξη που τελειώνει σε φωνήεν. (Το αντίστροφο της έκθλιψης.) Συνήθως αφαίρεση παθαίνουν τύποι των ρημάτων. Κι εδώ στη θέση του χαμένου φωνήεντος σημειώνουμε απόστροφο ('). Π.χ. *μου έδωσες*→ *μου 'δωσες, που ήρθε*→ *που 'ρθε, τα έγγραφα*→ *τα 'γραφα, το έστειλα*→ *το 'στειλα*.

5. **Η αποκοπή** : Αποκοπή μπορεί να πάθει το τελικό φωνήεν μιας λέξης (συνήθως ενεργητική προστακτική αορίστου κάποιου ρήματος) όταν βρεθεί προστά από το αρχικό σύμφωνο της ακόλουθης λέξης. Κι εδώ φυσικά απόστροφος αντικαθιστά το χαμένο φωνήεν. Π.χ. *γράψε της*→ *γράψ' της, στείλε το*→ *στείλ' το, κόψε το*→ *κόψ' το, άνοιξέ την*→ *άνοιξ' την*.

Μια εξαίρεση: Το επίρρημα μέσα όταν παθαίνει αποκοπή γράφεται «μες», π.χ. « *μες στη θάλασσα*», ενώ όταν παθαίνει έκθλιψη ακολουθεί τον κανόνα, π.χ. «*μεσ' από τα σύννεφα*».

6. **Η συγκοπή** : Συγκοπή μπορεί να πάθει ένα φωνήεν και να χαθεί όταν είναι ανάμεσα από δυο σύμφωνα της ίδιας λέξης. Π.χ. *σιτάρι*→ *στάρι, κορυφή*→ *κορφή, γράψετε*→ *γράψτε, αστέρι*→ *αστρί* (λαϊκή γλώσσα).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να γράψεις δίπλα από κάθε φράση ή λέξη τον αρχικό τρόπο γραφής της (χωρίς το πάθος) και να ονομάσεις το πάθος όπως στο πρώτο παράδειγμα:

λέξη ή φράση		αρχική	πάθος
<i>κόψτε</i>	→	<i>κόψετε</i>	συγκοπή
<i>παλιός</i>	→		
<i>κουνάς</i>	→		
<i>κατ' άτομο</i>	→		
<i>το 'φερες</i>	→		
<i>του 'δωσες</i>	→		
<i>βάλτε</i>	→		
<i>μες του γιαλού</i>	→		
<i>μεσ' από εκεί</i>	→		
<i>κόψ' την</i>	→		
<i>κόψτε</i>	→		

2. Να κάνεις αφαίρεση στις πιο κάτω φράσεις:

Θα ήθελα να μου τηλεφωνήσεις.
.....

Αμα έρθει , θα έχω τελειώσει.
.....

Τι δώρο μου έφερες;
.....

Πού ήσουν όλη μέρα;
.....

Όλα μου τα μαθήματα τα έγραψα ήδη.
.....

Διαβάζω το βιβλίο που μου έδωσες.
.....

Η παράγωγή και η σύνθεση (γενικά) Οικογένειες λέξεων- συγγενικές λέξεις

Α' Παραδείγματα παραγωγής: **βάφω** → βαφέας **ξύλο** → ξύλιнос
 βαφή ξυλεία
 βαφείο ξυλάκι
 βάψιμο

Βλέπουμε ότι από τη λέξη «**βάφω**» παράγονται οι λέξεις: *βαφέας, βαφή, βαφείο, βάψιμο* και από τη λέξη «**ξύλο**» οι λέξεις: *ξύλιнос, ξυλεία, ξυλάκι*. Κατά τον ίδιο τρόπο από τη λέξη «**κόβω**» παράγονται οι: *κόφτης, κοπτήριο, κόψιμο, κοφτερός, κ.ο.κ.* Έτσι ... **Παραγωγή** λέγεται το φαινόμενο κατά το οποίο μια λέξη παράγεται (προέρχεται) από μια άλλη.

Η λέξη απ' την οποία παράγονται άλλες λέγεται **πρωτότυπη λέξη** (*βάφω*), ενώ οι λέξεις που παράγονται από την πρωτότυπη λέγονται **παράγωγες λέξεις** (*βαφέας, βαφή, κ.λ.π.*). η κατάληξη που βάζουμε στην παράγωγή λέξη λέγεται **παραγωγική κατάληξη** (*βαφ-έας, βαφ-ή, βαφ-είο, κ.λ.π.*).

Β' Παραδείγματα σύνθεσης: *ανεβαίνω +κατεβαίνω → ανεβοκατεβαίνω*

άσπρος +μαύρος → ασπρόμαυρος
μεγάλη +πόλη → μεγαλούπολη

Σύνθεση έχουμε όταν γίνεται μια καινούρια λέξη από την ένωση δύο ή και περισσότερων λέξεων. Σε μια σύνθετη λέξη το πρώτο τμήμα της λέγεται **πρώτο συνθετικό** (*άσπρος*) και το άλλο τμήμα της **δεύτερο συνθετικό** (*μαύρος*).

Η λέξη που δεν είναι σύνθετη λέγεται **απλή**.

Οικογένεια λέξεων λέγεται το σύνολο των παραγόμενων και σύνθετων λέξεων μαζί με την πρωτότυπη τους λέξη. Αυτές οι λέξεις λέγονται μεταξύ τους **συγγενικές**. Ας δούμε ένα παράδειγμα οικογένειας λέξεων:

ΠΑΡΑΓΩΓΕΣ	ΠΡΩΤΟΤΥΠΗ	ΣΥΝΘΕΤΕΣ
<i>κοντεύω, κονταίνω</i>	← κοντός →	<i>κοντόχοντρος, κοντοκομμένο,</i>
<i>κόντυμα, κοντινός, κ.α.</i>		<i>κοντοκουρεμένος, κ.α.</i>

ΑΣΚΗΣΗ

Να σχηματίσεις οικογένειες λέξεων από τις απλές λέξεις : *άσπρος, κορυφή, γράμμα, κουτί, παιδί, λόγος, φίλος, άγριος.*

ΑΠΛΗ ΛΕΞΗ	ΠΑΡΑΓΩΓΕΣ	ΣΥΝΘΕΤΕΣ
<i>άσπρος</i>		
<i>κορυφή</i>		
<i>γράφω</i>		
<i>κουτί</i>		
<i>παιδί</i>		
<i>λόγος</i>		
<i>φίλος</i>		
<i>άγριος</i>		

Μάθημα 84°
Η παραγωγή ειδικά (κατά μέρη του λόγου)

Α' Παράγωγα ρήματα

Τα ρήματα παράγονται είτε από ονόματα (π.χ. δόξα→δοξάζω, καλός→καλυτερεύω, όμορφος→ομορφαίνω) είτε από άκλιτα (αραιά→αραιώνω, κάτω→κατεβάζω).

Β' Παράγωγα ουσιαστικά

1. Ουσιαστικά που παράγονται από ρήματα:

πεταλώνω → πεταλωτής	κεντώ → κέντημα
χτίζω → χτίστης	ωφελώ → ωφέλεια
καλλιεργώ → καλλιεργητής	φυτεύω → φυτεία
λατρεύω → λατρεία	κλαδεύω → κλάδεμα
τρίζω → τριζόνι	πιέζω → πιεστήριο
κινώ → κίνηση	κόβω → κοπήριο

2. Ουσιαστικά που παράγονται από ουσιαστικά:

α) **Υποκοριστικά:** Λέγονται τα ουσιαστικά που παράγονται από ουσιαστικά και φανερώνουν ότι κάτι είναι μικρό:

τραπέζι → τραπεζ-άκι	φωλιά → φωλ-ίτσα
γατί → γατ-άκι	αδερφό ς → αδερφ- ούλα
Γιώργο → Γιωργ-άκης ς	άγγελο → αγγελ- ούδι
Μαρία → Μαρ-ίτσα	σακί → σακ-ούλι

β) **Μεγεθυντικά :** Έτσι λέγονται τα παράγωγα ουσιαστικά που φανερώνουν ότι κάτι είναι μεγάλο. Π.χ. βαρέλι→βαρέλ-α, φέτα→φει-άρα, δουλευτής→δουλευτ-αράς.

γ) **Τοπικά :** Αυτά που φανερώνουν τόπο : ράφτης→ραφείο, πλύσιμο →πλυσταριό, φύλακας →φυλάκιο, κ.α.

δ) **Περιεκτικά :** Τα ουσιαστικά που φανερώνουν ότι πολλά όμοια βρίσκονται στο ίδιο μέρος.(άμμος→αμμουδιά αμπέλι-αμπελώνας, ελιά →ελαιώνας)

ε)**Εθνικά:** φανερώνουν τόπο προέλευσης:(Ανατολή→Ανατολίτης, Σπάρτη→Σπαρτιάτης, Λάρισα→Λαρισαίος)

στ)**Επαγγελματικά:** φανερώνουν επάγγελμα: περιβόλι→περιβολ-άρης, αγρός→αγρ-ότης, γάλα→γαλ-ατάς, κ.α.

ζ)Διάφορα:άνδρας→ανδρεία (ιδιότητα), κεράσι→κερασιά(δέντρο) κατήφορος→κατηφοριά(τόπος), Χριστός→χριστιανός, Μαρξ→μαρξιστής(θρησκεία, ιδεολογία), κ.α.

3. Ουσιαστικά παράγωγα από επίθετα:

Αυτά είναι αφηρημένα ουσιαστικά και φανερόνουν ιδιότητα σχετική με το επίθετο απ' το οποίο παράγονται : έξυπνος→*εξυπνάδα*, σοφός→*σοφία*, σάπιος→*σαπίλα*, γενναίος→*γενναιότητα*, γρήγορος→*γρηγοράδα*.

Γ' Παράγωγα επίθετα

1. Επίθετα που παράγονται από ρήματα:

ακούω	ακουστικός	δροσίζω	-δροσιστικός
	→		
γράφω	→ γραφτός	ανοίγω	-ανοικτός
μειώνω	→ μειωτέος	κινώ	-κινητήριος

2. Επίθετα που παράγονται από ουσιαστικά:

Είναι η πιο μεγάλη κατηγορία. Ας δούμε μερικά παραδείγματα.

ζήλια	→ ζηλιάρης	αγόρι	αγορίστικος
έθνος	→ εθνικός	μέση	μεσαίος
κάμπος	→ καμπίσιος	κυπαρίσσι	κυπαρισσένιος
θάλασσα	→ θαλασσινός	βροχή	βροχερός
άνοιξη	→ ανοιζιάτικο	αγκάθι	αγκαθωτός
	ς		

3. Επίθετα που παράγονται από επίθετα: (συνήθως υποκοριστικά)

πράσινος	πρασινωπός	κοντός	→ κοντούλης
κόκκινος	κοκκινωπός	ψιλός	→ ψιλούτσικος
μαύρος	μαυριδερός	μακρύς	→ μακρούτσικος

4. Επίθετα που παράγονται από επιρρήματα: (από χρονικά κυρίως ή τοπικά). Σήμερα→ *σημερινός*, αύριο→ *αυριανός*, κοντά→ *κοντινός*, κ.α.

Δ' Παράγωγα επιρρήματα

Είναι λιγοστά, αλλά ας δούμε μερικά παραδείγματα :

Καλός (επίθετο)→*καλά*, άλλος(αντωνυμία)→*αλλού*, εκεί (επίρρημα) → *εκείθε*.

ΑΣΚΗΣΗ

Σχημάτισε υποκοριστικά από τις λέξεις : *σκύλος*, *καρέκλα*, *γιαγιά*, *μάννα*, *πατέρας*, *κότα*, *αυτί*, *τυρί*, *κρυφτό*, *ποντίκι*.

.....

ΜΑΘΗΜΑ 85^ο

Η ΣΥΝΘΕΣΗ

Α' Σύνδεση με αχώριστα μόρια

Τα αχώριστα μόρια είναι μονοσύλλαβες ή δισύλλαβες λέξεις που ποτέ δεν τις συναντούμε μόνες τους στο λόγο. Τις βρίσκουμε μόνο σαν πρώτα συνθετικά στις σύνθετες λέξεις. Ας δούμε μερικά παραδείγματα:

αχώριστο μόριο (α' συνθετικό)	+	η λέξη (β' συνθετικό)	=	σύνθετη λέξη
α	+	κακός	=	άκακος
αν	+	ικανός	=	ανίκανος
ξε	+	γράφω	=	ξεγράφω
ανα	+	ταράζω	=	αναταράζω

Το «α» και το «αν» καθώς και το «ξε» σημαίνουν στέρηση. Το «ανά» συνήθως σημαίνει «πάνω».

Β' Σύνδεση λέξεων με άλλες λέξεις

Οι σύνθετες λέξεις μπορεί να σημαίνουν είτε :

1^ο Ότι και τα δυο συνθετικά σα να είναι συνδεδεμένα με το σύνδεσμο «και».
 Π.χ. γυναίκες+παιδιά = *γυναικόπαιδα*, κουτάλια+πιρουνια = *κουταλοπίρουνια*.

Είτε να σημαίνουν

2^ο Μια νέα σημασία που συγγενεύει με τα δύο συνθετικά . Π.χ. χαρτί + κουτί = *χαρτόκουτο*, μαύρο + μάτι = *μαυρομάτης*, κ.α.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι το υπογραμμισμένο στα παραδείγματα «ο» λέγεται **συνδεδετικό** και ενώνει το θέμα του πρώτου συνδεδετικού με το δεύτερο συνδεδετικό. (τρέμω + σβήνω = *τρεμ-ο-σβήνω*, ρύζι+ γάλα = *ρυζ-ό-γαλα*, κ.α.

Το πρώτο συνθετικό μπορεί να είναι :

1. **Όνομα** που μπορεί να αλλάζει και το θέμα του. Π.χ. ελιά + περίβολος = *ελαιοπερίβολος* (αλλάζει το θέμα), κοντός + χοντρός = *κοντόχοντρος* (δεν αλλάζει το θέμα).
2. **Αριθμητικό** με αλλαγμένη τη λέξη ή όχι. Π.χ. ένας + όροφος = *μονόροφος* (αλλαγή πρώτου συνθετικού), εκατό + δραχμές = *εκατοντάδραχμο* (χωρίς αλλαγή).
3. **Ρήμα** με το θέμα του ενεστώτα ή του αορίστου. Π.χ. ανοίγω + κλείνω = *ανοιγοκλείνω* (ενεστ. θ.), αλλάζω + πίστη = *αλλαξοπιστώ* (αορ. θ.).
4. **Επίρρημα** με ή χωρίς συνδεδετικό φωνήεν . Π.χ. συχνά + περνώ = *συχν-ο-περνώ* , κάτω + χωριό = *κατωχώρι*.
5. **Πρόθεση** με έκθλιψη ή χωρίς . Π.χ. αντί + ανακλώ = *αντανακλώ* (έκθλιψη), αντί + λέγω = *αντιλέγω* (χωρίς έκθλιψη).

Το δεύτερο συνθετικό μπορεί να είναι:

1. **Ουσιαστικό:** τότε η σύνθετη λέξη μπορεί να είναι (δες παραδ.):
 α' ουσιαστικό (απ' το «άνθρωπος»→ *παλιάνθρωπος*).
 β' επίθετο (απ' το «κέφι» → *κακόκεφος*).
 γ' επίρρημα (απ' το «φάτσα» για παράδειγμα → *κατάφασα*).
2. **Επίθετο :** τότε το σύνθετο είναι επίθετο (ήμερος→ *ανήμερος*)
3. **Ρήμα :** τότε η σύνθετη λέξη μπορεί να είναι :
 α' ρήμα . Π.χ. κόβομαι→ *κατακόβομαι*.
 β' ουσιαστικό. Π.χ. άρχω→ *στρατάρχης*.
 γ' επίθετο. Π.χ. ακούω → *υπάκουος*.
4. **Μετοχή :** (π.χ. λυπημένος→ *καταλυπημένος*, φοβούμενος→ *θεοφοβούμενος*, κ.α.
5. **Επίρρημα :** Π.χ. χθες → *προχθές*, αύριο → *μεθαύριο*, κ.α.

Γενικός κανόνας τονισμού των συνθέτων : Τα σύνθετα διατηρούν τον τόνο στην ίδια συλλαβή που τονίζεται το δεύτερο συνθετικό (Π.χ. Στερεά + Ελλαδίτης → *Στερεοελλαδίτης*), ή τον μετακινούν (παρά + κλαδί→ *παρακλάδι*).

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Πώς λέμε :
- Αυτόν που παίζει όργανο;
- Αυτόν που ρίχνει σφαίρα;
- Αυτόν που γνωρίζει τα πάντα;
- Τη συσκευή που φέρνει τη φωνή από μακριά (τηλε-);.....
- Το Σάββατο και την Κυριακή μαζί;
- Αυτόν που είναι δώδεκα χρονών;
- Τις πέντε μέρες;
- Τα δέκα έτη;
2. Να γράψεις πέντε σύνθετες λέξεις που να έχουν το συνδετικό φωνήεν «ο» και πέντε που να μην το έχουν.

Μάθημα 86° Η σημασία των λέξεων

Α΄ Κυριολεξία και μεταφορά

Ενδ. φράσεις: Έκοψα το ψωμί.
Μου έκοψες τη χολή.

Το υπογραμμισμένο ρήμα είναι το «κόβω». Στην πρώτη φράση χρησιμοποιήθηκε με την πραγματική του σημασία (**κυριολεξία**), ενώ στη δεύτερη φράση η αρχική σημασία της λέξης «κόβω» άλλαξε τη σημασία της, **μεταφέρθηκε**, για να δείξει το φόβο του προσώπου που μιλάει (**μεταφορά**).

Β΄ Ομώνυμα – συνώνυμα – παρώνυμα

1. **Ομώνυμα** λέγονται οι λέξεις που έχουν την ίδια προφορά αλλά διαφορετική σημασία. Π.χ. Το κλίμα της αυλής. – Το κλίμα της Ελλάδας. Μίλα μου! – -Θα φάω μήλα. Ο μουσικός παίζει λύρα. – Έχω μια χρυσή λίρα.
2. **Συνώνυμα** λέγονται οι λέξεις που έχουν περίπου την ίδια σημασία. Π.χ α) όμιλος, ομάδα, σύλλογος.
β) κουτός, ηλίθιος, ανόητος.
γ) όρμος, κόλπος, αγκάλη, κ.α.

3. **Παρώνυμα** είναι οι λέξεις που μοιάζουν μεταξύ τους αλλά δεν έχουν την ίδια σημασία. Π.χ. αμυγδαλιές – αμυγδαλές, κανόνας – κανονιά, νόμος – νομός, μέταλλο – μεταλλείο, κ.α.

Γ΄ Ταυτόσημα – αντίθετα

Ταυτόσημες λέγονται οι λέξεις που έχουν ακριβώς την ίδια σημασία (ακριβώς, όχι περίπου όπως τα συνώνυμα). Π.χ. στέγη – σκεπή, σπίτι – οικία, όρνιθα – κότα, καπνιά – αιθάλη, κ.α.

Αντίθετες λέγονται οι λέξεις που έχουν αντίθετη σημασία. Π.χ. άσπρο – μαύρο, όμορφος – άσχημος, καλός – κακός, κ.α.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Να βρεις και να γράψεις δίπλα από κάθε πρόταση αν είναι κυριολεξία ή μεταφορά:

«Αστράφτει και βροντάει. Θα έχουμε καταιγίδα.»
 «Ο Βασίλης, μην αντέχοντας άλλο, άστραψε και βρόντηξε.»
 « Έσπειρε ανέμους και θέρισε θύελλες.»
 «Κόβει το μυαλό του.»
 « Μου είπε πικρά λόγια.»
 «Πίνει πικρό καφέ.»
 «Γελάνε και τ' αυτιά του.»
 «Μίλησέ μου καθαρά.»
 «Κάθισε στη θέση σου.»
 «Κάθισε στ' αυγά σου.»

2. Γράψε δίπλα στα ζεύγη των λέξεων **Ο** (για τα ομώνυμα), **Π** (για τα παρώνυμα), **Σ** (για τα συνώνυμα), **Τ** (για τα ταυτόσημα) ή **Α** (για τα αντίθετα)

πάνω	κάτω	Α	θρανίο	κάθισμα
σήκω	σύκο		τείχη	τύχη
νερά	ύδατα		πλησιάζω	σιμώνω
μέσα	έξω		αχλάδι	απίδι
κάμαρα	καμάρα		ποτίζω	βρέχω
ντυμένος	γυμνός		γέρος	γερός

ΤΕΛΟΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

μάθημα	Τίτλος μαθήματος	σελ.
1°	Η πρόταση	3
2°	Οι αριθμοί	5
3°	Τα άρθρα- τα γένη	6
4°	Οι καταλήξεις των ουσιαστικών	8
5°	Τα μέρη του λόγου (γενικά)	10
6°	Οριστικό – αόριστο άρθρο	12
7°	Το τελικό «ν»	14
8°	Τα ουσιαστικά (γενικά)	15
9°	Κύρια – κοινά ουσιαστικά	17
10°	Συλλαβές – τονισμός (γενικά) – πτώσεις	19
11°	Αρσενικά σε – <i>ας</i> (ισοσύλλαβα)	22
12°	Αρσενικά σε – <i>ας</i> και – <i>ες</i> ανισοσύλλαβα	24
13°	Αρσενικά σε – <i>ος</i>	25
14°	Αρσενικά σε – <i>ης</i> (ισοσύλλαβα)	26
15°	Αρσενικά σε – <i>ης</i> (ανισοσύλλαβα)	28
16°	Αρσενικά σε – <i>έας</i> (αρχαιοκλιτα)	29
17°	Θηλυκά σε – <i>α</i> (οξύτονα)	30
18°	Θηλυκά σε – <i>α</i> (παροξύτονα- ισοσύλλαβα)	31
19°	Θηλυκά σε – <i>α</i> (προπαροξύτονα – ανισοσύλλαβα)	33
20°	Θηλυκά σε – <i>η</i> (οξύτονα και παροξύτονα)	34
21°	Θηλυκά σε – <i>η</i> και – <i>ος</i> αρχαιοκλιτα	36
22°	Θηλυκά σε – <i>ω</i> και – <i>ου</i>	38
23°	Ουδέτερα σε – <i>ι</i>	39
24°	Ουδέτερα σε – <i>ο</i>	41
25°	Ουδέτερα σε – <i>ος</i>	43
26°	Ουδέτερα σε – <i>μα</i> και – <i>σιμο</i> (ανισοσύλλαβα)	44
27°	Ιδιόκλιτα αρχαιοκλιτα ουδέτερα	45
28°	Ουδέτερα σε – <i>ας</i> και – <i>ως</i>	46
29°	Ανώμαλα ουσιαστικά	47
30°	Ορθογραφία των καταλήξεων των ουσιαστικών	48
31°	Τα επίθετα (γένη – αριθμοί)	50
32°	Επίθετα σε – <i>ος</i> , – <i>η</i> , – <i>ο</i>	52
33°	Επίθετα σε – <i>ος</i> , – <i>α</i> , – <i>ο</i>	54
34°	Επίθετα σε – <i>ός</i> , – <i>ιά</i> , – <i>ό</i>	55
35°	Επίθετα σε – <i>ύς</i> , – <i>ιά</i> , – <i>ύ</i>	56
36°	Επίθετα σε – <i>ής</i> , – <i>ιά</i> , – <i>ί</i>	57
37°	Ανισοσύλλαβα επίθετα σε – <i>ης</i> , – <i>α</i> , – <i>ικο</i>	58
38°	Ανώμαλα επίθετα	59
39°	Τα παραθετικά των επιθέτων	60

40ο	Τα αριθμητικά (απόλυτα)	63
41°	Τακτικά, πολ/κα, αναλογικά αριθμητικά- αριθ.ουσ.	64
42°	Οι αντωνυμίες (γενικά)	66
43°	Οι προσωπικές αντωνυμίες	67
44°	Οι κτητικές αντωνυμίες	69
45°	Οι αυτοπαθείς αντωνυμίες	71
46°	Οι οριστικές αντωνυμίες	72
47°	Οι δεικτικές αντωνυμίες	74
48°	Οι αναφορικές αντωνυμίες	75
49°	Οι ερωτηματικές αντωνυμίες	76
50°	Οι αόριστες αντωνυμίες	77
51°	Τα ρήματα -1- (γενικά- διαθέσεις)	79
52°	Τα ρήματα-2- (φωνές- εγκλίσεις)	81
53°	Τα ρήματα-3- (οι χρόνοι)	83
54°	Τα ρήματα-4- (μονολεκτικοί-περιφραστικοί χρόνοι- σηματισμός υποτακτικής- προστακτικής)	85
55°	Τα ρήματα-5- (αριθμοί-πρόσωπα)	87
56°	Τα βοηθητικά ρήματα	88
57°	Οι συζυγίες	89
58°	Η κλίση των ρημάτων της πρώτης συζυγίας α΄	90
59°	Η πρώτη συζυγία β΄ (βάφω)	93
60°	Η πρώτη συζυγία γ΄ (αρπάζω)	96
61°	Η πρώτη συζυγία δ΄ (δροσίζω)	98
62°	Κανόνες ορθογραφίας ρημάτων α΄ συζυγίας	100
63°	Η δεύτερη συζυγία (α΄ τάξη)	101
64°	Η δεύτερη συζυγία (β΄ τάξη)	103
65°	Συνηρημένα ρήματα	104
66°	Το θέμα, η κατάληξη και ο χαρακτήρας των ρημάτων	106
67°	Ρήματα ελλειπτικά- απρόσωπα-ανώμαλα	107
68°	Η μετοχή	113
69°	Τα επιρρήματα	114
70°	Οι προθέσεις	116
71°	Οι σύνδεσμοι – σύνδεση προτάσεων	117
72°	Τα επιφωνήματα	120
73°	Τα μόρια	121
74°	Γενικές επαναληπτικές ασκήσεις	122
Ε Π Ι Μ Ε Τ Ρ Ο		
75°	Η πρόταση (απλή- επαυξημένη -σύνθετη-ελλειπτική)	126
76°	Περίοδος- ημιπερίοδος- πρόταση	128
77°	Οι φθόγγοι και τα γράμματα	129
78°	Δίψηφα- δίφθογγοι- συνδυασμοί	131
79°	Κανόνες τονισμού	132

80°	Άλλα ορθογραφικά σημεία	133
81°	Τα σημεία της στίξης	134
82°	Τα πάθη των φωνηέντων	136
83°	Ο σχηματισμός των λέξεων – η παραγωγή και η σύνθεση (γενικά)	138
84° °	Η παραγωγή ειδικά (κατά μέρος του λόγου)	140
85°	Η σύνθεση	142
86°	Η σημασία των λέξεων	144
Πίνακας περιεχομένων		146